

Et oppslagsverk for identifikasjon
av reelle rettighetshavere

Direkte og indirekte eierskap

Utgitt av Tax Justice Network – Norge og Norsk Øko-forum, med støtte fra Revisorforeningen og Finans Norge. BDO Norge, Deloitte og Fana Sparebank har i tillegg bidratt vesentlig med tid og ressurser.

Oslo, okt 2018.

ISBN: 978-82-999163-8-7

Rapportforfatter

Ragnhild Georgsen

Grafisk design

www.minsk.no

tax justice network
Norge

 Finans Norge **revisorforeningen**

FINANSMARKEDSFONDET

Rapporten er finansiert av Finansmarkedsfondet

Innhold

1.	Forord	8
2.	Leseveiledning	12
3.	Introduksjon – reelle rettighetshavere	14
3.1	Hvordan foregår hvitvasking?	15
3.2	Hva er en reell rettighetshaver?	15
3.3	Hvorfor er det viktig å identifisere reell rettighetshaver?	15
3.4	Forskjellen mellom formell eier og reell rettighetshaver?	16
3.5	Privatpersoner kan også ha reelle rettighetshavere	17
3.6	Hvorfor vil noen skjule det reelle eierskapet?	17
3.7	Hvilken risiko kan reelle rettighetshavere utgjøre?	18
3.8	Typetilfeller hvor reelle rettighetshavere misbrukes	19
3.9	Når skal reelle rettighetshavere identifiseres?	20
3.10	Hva er konsekvensen av at reell rettighetshaver ikke kan identifiseres?	20
4.	Rettslig og regulatorisk landskap	21
4.1	Internasjonalt fokus på transparens av reelle rettighetshavere	22
4.2	Ny hvitvaskingslov - Økte krav til rapporteringspliktige	23
4.2.1	Hvitvaskingsloven 2015	24
4.2.2	Definisjon reell rettighetshaver — § 2 (1) bokstav e)	25
4.2.3	Reelle rettighetshavere for fysiske personer – § 12 (3) jf. (1)	25
4.2.4	Reelle rettighetshavere for juridiske personer (selskaper o.l.) – § 14 (1) bokstav a-d	25
4.2.5	Reelle rettighetshavere i børsnoterte selskap – § 14 (2)	27
4.2.6	Reelle rettighetshavere i stiftelser - § 14 (3)	27
4.2.7	Utenlandske trustere og lignende juridiske arrangement – § 14 (4)	28
4.2.8	Hvitvaskingsforskriften 2015	28
5.	Hvordan identifisere reelle rettighetshavere?	29
5.1	Informasjon fra kunden	30
5.1.1	Kundeinformasjon og dokumentasjon	30
5.1.2	Spørsmål til kunden	31
5.1.3	Plikt til å ha informasjon om aksjeeiere - aksjeeierbok	32
5.1.4	Selskapsdokumenter	32
5.1.5	Regnskapsdokumenter	33
5.2	Offentlige register	33
5.2.1	Hvordan bedømme kvaliteten på et register?	33
5.2.2	Brønnøysundregistrene	34
5.2.3	Stiftelsesregisteret	36
5.2.4	Skatteetatens aksjonærregister	36
5.2.5	Verdipapirsentralen – og forvalterregistrering	33
5.2.5.1	Utfordringer knyttet til VPS – oppdatering av aksjonærregisteret	37
5.2.5.2	Utfordringer knyttet til VPS – bruk av forvalterkonti for utenlandske investorer	35
5.2.6	Eiendomsregister - Kartverket	35

5.2.7	Nytt register over reelle rettighetshavere	36
5.2.8	Internasjonale selskapsregister	39
5.3	Åpne kildesøk	40
5.3.1	Utfordringer med åpne kildesøk	43
5.3.2	Sosiale media	43
5.3.3	Innsyn i offentlige dokumenter	44
5.3.4	Juridiske databaser (lovdata, rettsdata mv)	44
5.3.5	Lekkasjer fra skatteparadis	44
5.4	Beregning av reelt eierskap	45
5.4.1	Direkte og indirekte eierskap	45
5.4.2	Indirekte eierskap over flere nivåer	46
5.4.3	Sirkulært eierskap	46

6. Eierskap i ulike foretak **47**

6.1	Aksjeselskap (Companies)	48
6.1.1	Beskrivelse	48
6.1.2	Særlig om norske aksjeselskaper	49
6.1.3	Risikomomenter	50
6.2	Børsnoterte selskaper	52
6.2.1	Beskrivelse	52
6.2.2	Risikomomenter	52
6.3	Norskregistrert utenlandsk foretak (NUF)	53
6.3.1	Risikomomenter	54
6.4	Ansvarlig selskap (Partnerships)	55
6.4.1	Beskrivelse	55
6.4.2	Særlig om norske ansvarlige selskap	56
6.4.3	Risikomomenter	57
6.5	Enkeltpersonforetak (Sole Proprietorship)	58
6.5.1	Beskrivelse	58
6.5.2	Særlig om norske enkeltpersonforetak	58
6.5.3	Risikomomenter	58
6.6	Stiftelser, trusts og andre tilsvarende juridiske arrangementer	59
6.6.1	Særlig om norske stiftelser	59
6.6.2	Risikomomenter for norske stiftelser	59
6.6.3	Særlig om trusts og tilsvarende juridiske arrangementer	60
6.6.4	Risikomomenter for utenlandske trusts og tilsvarende juridiske arrangementer	61
6.7	Foreninger, lag eller innretning	62
6.7.1	Risikomomenter	62

7. Eksempler på utfordringer - Q & A **63**

7.1	Reell rettighetshaver i juridisk person (selskap mv.)	64
7.2	Reell rettighetshaver i stiftelser	65
7.3	Reell rettighetshaver i truster og andre lignende juridiske arrangementer	65
7.4	Kan privatpersoner også ha reelle rettighetshavere?	66
7.5	Identifisere, dokumentere og verifisere	67
7.6	Terskel for identifisering av reelle rettighetshavere	68
7.7	Informasjon om reelle rettighetshavere	69
7.8	Dokumentasjonskrav	69
7.9	Informasjon mottatt fra kunden selv	71
7.10	Usikkerhet knyttet til informasjon/ dokumentasjon oppgitt av kundens	71
7.11	Begrenset informasjon om kunden	71
7.12	Oppdatering av kundeinformasjon	72
7.13	Organisasjonskart og eierstrukturer	73
7.14	Kopi av ID-dokument	74

7.15	Utenlandske språk og oversettelser	74
7.16	Andre som handler på vegne av kunden	75
7.17	Stråmenn	76
7.18	Reelle rettighetshavere i kollektive forsikringsavtaler	77
7.19	Snevert unntak fra kravet om å identifisere om reell rettighetshaver	78
7.20	Konsekvensen av at reell rettighetshaver ikke kan identifiseres	79
7.21	Er reell rettighetshaver en politisk eksponert person (PEP)?	79
7.22	Konsekvenser av at reell rettighetshaver er PEP	79
7.23	PEP i offentlig eide foretak	80
7.24	Børsnoterte selskaper	81
7.25	Internasjonale eiere	82
7.26	Endringer i eierskapet/kontroll hos kunden	83
7.27	Indre selskaper	84
7.28	Sovereign Wealth Funds (statlig investeringsfond)	84
7.29	Skallselskaper	87
7.30	Hylleselskap	89
7.31	Bearer shares	91
7.32	Virtuell valuta	91
8.	Kilder og hjelpemidler	94
8.1	Nasjonale og internasjonale organisasjoner og kilder	95
8.2	Nasjonale og internasjonale risikovurderinger og rapporter	98
8.3	Oversettelse - utenlandske aksjeselskaper	100
8.4	Utenlandske selskapsregister	102
8.5	Implementering av register over reelle rettighetshavere i EU	105
9.	Metode og arbeidsmodell	106
9.1	Bakgrunn for prosjektet	107
9.2	Fase 1 - Innledende arbeid	107
9.2.1	Prosjektpartnere	107
9.2.2	Om prosjektpartnerne	107
9.2.3	Rapport	108
9.2.4	Aktuelle brukere av rapporten:	108
9.3	Fase 2 – Prosjektgjennomføring	108
9.3.1	Prosjektorganisering	108
9.3.2	Prosjektplan og gjennomføring av prosjektet	109
9.4	Fase 3 – Etterarbeid	109

1.

Forord

«Mangel på transparens
når det kommer til
eierskap er en alvorlig
sårbarhet for regimet»

Justis- og beredskapsdepartementet,
Nasjonal risikovurdering,
Hvitvasking og terrorfinansiering i Norge, 2017

«Til tross for tiltak som er iverksatt i Norge og internasjonalt, har **tildekking av reelle rettighetshavere blitt et økende problem** de senere årene - mye som følge av at en stadig større del av verdens samlede kapital og selskaper er plassert i/via skatteparadiser (tilsvarende sluses svært mange forretningstransaksjoner gjennom et eller flere ledd i slike jurisdiksjoner).

Tildekkede eierforhold er et **sentralt element ved gjennomføringen av ulike straffbare overtredelser**, fra skattesvik, korrupsjon, innsidehandel, og annen økonomisk kriminalitet til hvitvasking og tildekking av midler fra annen kriminalitet, inkludert terrorhandlinger. Tildekking gjør det vanskelig å etterforske/kontrollere reelt eierskap, herunder hvem som står bak ulike finanstransaksjoner der det er mistanke om kriminelle handlinger.»

Økokrim, 2018

Bakgrunn

Ulike foretaksformer som selskaper, stiftelser og organisasjoner er hjørnesteiner i verdensøkonomien. Disse benyttes til en rekke gode og legitime formål, og er nødvendige og lovlige måter å organisere seg på. Dessverre kan de samme foretaksformene enkelt misbrukes til hvitvasking, korrupsjon, innsidehandel, skatteunndragelse og skattesvindel, omgåelse av sanksjoner og terrorfinansiering. De som egentlig står bak, kan skjule sine handlinger bak tilsynelatende lovlige foretak.

Aktørene i finanssystemet er tillagt en særlig rolle for å forhindre at systemet misbrukes til å hvitvaske midler fra kriminelle handlinger. En grunnleggende forutsetning for dette arbeidet er å klare å identifisere personene som står bak virksomhetene – de reelle rettighetshaverne.

I teorien er det lett for banker, revisorer og andre rapporteringspliktige å identifisere disse personene, men praksis viser at det ikke stemmer. Når er man egentlig reell rettighetshaver? Hvor går terskelen? Hvor kan man finne informasjon? Kan man stole på informasjonen man finner? Kan man stole på informasjon gitt av kunden? Vet kunden i det hele tatt svaret? Hvor langt skal man grave? Hva gjør man når man endelig finner den reelle rettighetshaveren?

Utfordringen knyttet til «Kjenn din kunde» (KYC) er felles for alle rapporteringspliktige, men på grunn av en manglende felles tilnærming og felles minimumskrav kan KYC-oppfølging bli sett på som en konkurranseulempe. Tilbakemeldingen fra de rapporteringspliktige underveis i dette prosjektet har imidlertid vært unisone – kravene til tiltak mot hvitvasking og terrorfinansiering er felles for alle og det er ikke ønskelig å konkurrere.

¹ Hvitvaskingsloven 2009 med tilhørende forskrift

Om rapporten

Denne rapporten er resultatet av prosjektet Identifikasjon av reelle rettighetshavere i praksis som har som målsetting å bidra til en standardheving i anti-hvitvaskingsarbeidet i Norge. Rapporten er et oppslagsverk som skal gi praktisk støtte og veiledning til rapporteringspliktige etter hvitvaskingsloven, men også investorer, gravejournalister og samfunnet for øvrig som kan ha nytte av å kunne identifisere hvem som egentlig står bak et foretak.

Vi ønsker også at rapporten kan være en 'stepping stone' for flere prosjekter hvor myndigheter, rapporteringspliktige, og deres bransjeorganisasjoner kan komme sammen og bli enige om en felles strategi og felles veiledning.

Vi har blant annet hentet inspirasjon fra organisasjonen SIMPT (Svenska Institutet mot Penningtvätt) som i samarbeid med bransjeorganisasjonene og deres medlemmer, har utarbeidet veiledere for etterlevelse av hvitvaskingsregelverket. Formålet med SIMPTs er å skape en ensartet forståelse av regelverket og sikre at bransjeorganisasjonenes medlemmer effektivt kan implementere den svenske hvitvaskingslovens krav.

Finanstilsynet offisielle veiledning for etterlevelse av hvitvaskingsregelverket er nedfelt i Finanstilsynets Rundskriv. En rekke organisasjoner, som for eksempel Finans Norge, har utarbeidet hjelpemidler og konkrete sjekklister for sine medlemmer. Denne rapporten er tenkt å være et supplerende hjelpemiddel til slike eksisterende veiledninger.

Det er viktig å være klar over at denne rapporten ikke er uttømmende, og er ment å informere og veilede. Det vil alltid være det underliggende regelverket som er avgjørende.

Om samarbeidet

Tax Justice Network - Norge og NØK tok initiativ til prosjektet i 2016. Finans Norge og Revisorforeningen har deltatt som samarbeidspartnere. Rapporten Direkte og indirekte eierskap - Et oppslagsverk for identifikasjon av reelle rettighetshavere er hovedleveransen fra prosjektet. Prosjektet ble innvilget støtte fra Finansmarkedsfondet for prosjektperioden 2016-2018.

Prosjektet er gjennomført i tett samarbeid med rapporteringspliktige, blant annet gjennom workshoper i Oslo og Bergen, i tillegg til flere en-til-en intervjuer og samtaler med banker, forsikringsselskaper, revisorer og advokater, og god dialog med Finanstilsynet og ØKOKRIM.

Styringsgruppen har bestått av Inger A. E. Coll/Thorstein Danielsen (NØF), Sigrid Klæboe Jacobsen (Tax Justice Network – Norge) og Harald Brandsås (Revisorforeningen). Prosjektet ble ledet av Tax Justice Network – Norge ved Peter Henriksen Ringstad og advokat Ragnhild Georgsen fra Deloitte Advokatfirma AS. Sistnevnte har gjennomført selve datainnsamlingen og utarbeidelsen av rapporten.

En stor takk til alle som har deltatt på workshop, sendt oss innspill og stilt til møter og samtaler: DNB, Nordea, Skandiabanken, Sparebanken Vest, SR-Bank, Indre Sogn Sparebank, Monobank, Tryg, ABG Sundal Collier, Cleaves Securities, Danske Bank, Handelsbanken, Maritime & Merchant Bank, Santander Consumer Bank, Sparebank1 Østlandet, Eika gruppen, Finanstilsynet, Økokrim, og EY.

En særlig takk til BDO Norge, Deloitte og Fana Sparebank som har stilt vesentlig tid og ressurser til rådighet under gjennomføringen av prosjektet.

Sigrid Klæboe Jacobsen,
daglig leder i Tax Justice Network – Norge

Inger A. E. Coll,
daglig leder i Norsk Øko-forum

2.

Leseveiledning

Rapporten er primært myntet på personer som allerede har kjennskap til hvitvaskingsregelverket og særlig de som arbeider i compliance-funksjoner. Vi håper innholdet i rapporten kan være nyttig og tjene som eksempler for compliance-personell blant annet i deres arbeid med trening og opplæring.

Rapporten er derfor inndelt i flere deler, med en rekke underkapitler, med den tanke at rapporten skal kunne brukes som et oppslagsverktøy for de som jobber med denne type spørsmål uten at den må leses fra begynnelse til slutt.

Ny hvitvaskingslov, som erstatter hvitvaskingsloven av 2009 og implementerer EUs fjerde hvitvaskingsdirektiv trådte i kraft 15. oktober 2018. Loven innebærer oppdatering og innstramming av regelverket på sentrale punkter. Lovhenvvisninger i rapporten referer til ny hvitvaskingslov av 2018, med mindre annet eksplisitt er uttalt.

I **kapittel 3** introduseres noen av de **sentrale utfordringene** knyttet til identifiseringen av reelle rettighetshavere, som forskjellen mellom faktisk og reelt eierskap, hvilken risiko manglende identifisering kan utgjøre og typetilfeller hvor informasjon om reelle rettighetshavere misbrukes.

I **kapittel 4** ser vi nærmere på det **rettslige og regulatoriske landskapet** og særlig de ulike definisjonene av reelle rettighetshavere.

I **kapittel 5** ser vi nærmere på **hvordan reelle rettighetshavere kan identifiseres**. Ved implementeringen av EUs fjerde hvitvaskingsdirektiv pålegges medlemsstatene å opprette et register over reelle rettighetshavere. Vi vil også se nærmere på hva slags informasjon man kan forvente å finne i registeret og hvordan et slikt register kan brukes.

Selskaper og andre virksomheter blir ofte misbrukt i hvitvaskingsoperasjoner. Praksis viser at enkelte virksomhetsformer gjerne har høyere risiko for slikt misbruk enn andre. **Kapittel 6** inneholder en oversikt over vanlige **foretaksstrukturer**, kjennetegn og eksempler på risikomomenter.

Kapittel 7 inneholder **eksempler på praktiske utfordringer** som kan oppstå ved identifiseringen av reelle rettighetshavere, samt vurderinger og tips.

I **kapittel 8** er det inntatt lister over **relevante kilder og hjelpemidler**. Leseren må være oppmerksom på at kildene stadig oppdateres og endres, og oppfordres til selv å undersøke bakgrunns materialet.

Avslutningsvis i **kapittel 9** beskriver vi litt den **arbeidsmodellen** som er brukt i dette prosjektet. Vi har jobbet sammen med de rapporteringspliktige for å få frem i dagen noen av de praktiske utfordringer de står overfor i det daglige ved etterlevelsen av hvitvaskingsregelverket og identifikasjon av reelle rettighetshavere.

3.

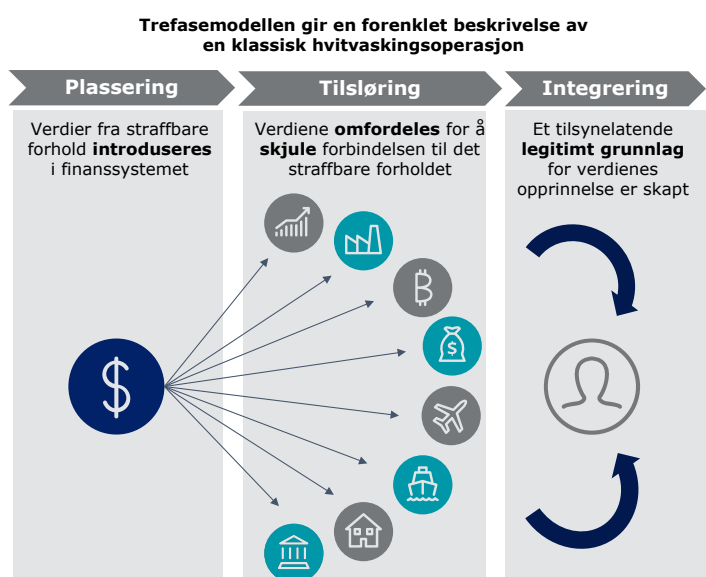
Introduksjon – reelle rettighetshavere

3.1 Hvordan foregår hvitvasking?

Formålet med hvitvasking er å finne en metode for å føre illegale midler og verdier inn i finanssystemet, slik at midlene fremstår som hvite og blir anvendelige.

Proessen er ofte forklart slik:

- 1) De straffbare midlene føres inn i finanssystemet (plassering), eks. ved å sette kontanter fra ransutbyttet inn på bankkonto
- 2) Det dekkes over midlenes opprinnelse gjennom tilsøring og skapes flere lag mellom den straffbare handlingen og utbyttet typisk ved å flytte midlene eller reinvestere, eks. ved å investere ransutbyttet på bankkonto i aksjer.
- 3) I den siste fasen er midlene nå integrert i finanssystemet og ved salg av aksjene vil den kriminelle nå ha en tilsynelatende legitim grunn til å få innbetaling på konto og midlene er hvitvasket.

3.2 Hva er en reell rettighetshaver?

En reell rettighetshaver er en eller flere fysiske personer (privatpersoner), som til syvende og sist eier eller kontrollerer den rapporteringspliktiges² kunde. Eierskapet kan gå gjennom flere ledd, og ved identifisering må eier/kontrollstrukturen følges til man til slutt finner en person. En reell rettighetshaver kan aldri være annet enn en fysisk person.

Se kapittel 4 for de rettslige definisjonene av reell rettighetshaver.

3.3 Hvorfor er det viktig å identifisere reell rettighetshaver?

Hvitvaskingslovens³ krav om å gjennomføre kundetiltak overfor «reelle rettighetshavere» er sentralt for å sikre en håndhevelse av «kjenn-din-kunde»-prinsippet, som tilsier at det ikke vil være tilstrekkelig å bekrefte identiteten til kunden, men også den fysiske personen som eier eller kontrollerer kunden, eller som en transaksjon utføres på vegne av.

Reelle rettighetshavere kan skjule sin identitet bak andre personer og selskaper.

² Med rapporteringspliktig menes juridiske personer definert i hvitvaskingsloven § 4 som er underlagt hvitvaskingsloven. Eksempel på rapporteringspliktige er banker, kreditt- og verdipapirforetak, forsikringsforetak mv.

³ Henvisninger til hvitvaskingsloven viser til ny lov av 15. oktober 2018 med mindre annet eksplisitt er uttalt.

3.4 Forskjellen mellom formell eier og reell rettighetshaver? ⁴

Eierskap over en juridisk person, som et selskap, kan utøves på flere måter - både direkte ved å eie aksjer eller eierandeler i selskapet, eller indirekte ved å eie selskaper som igjen eier andre selskaper, for eksempel i et konsern.

Kontroll over en juridisk person kan også utøves på flere måter - styret i selskapet har ansvaret for den daglige ledelse, aksjonærene kan stemme over saker som vedrører selskapet, private avtaler kan regulere særlige rettigheter for enkeltindivider mm. Avgjørende er om vedkommende kan treffe eller tvinge gjennom beslutninger.

Formelt eierskap/kontroll vil typisk være den eller de som i styringsdokumenter, selskapsdokumenter, offentlige registre mv. er oppført som eier av et foretak eller formuesgode, sitter i styret for et selskap eller har andre tilsvarende roller.

Reell rettighetshaver vil på sin side typisk være den personen som i *realiteten* eier eller kan bestemme over kunden. Reelt eierskap kan være helt uavhengig av det formelle eierskapet. Slikt reelt eierskap eller kontroll kan utøves på flere måter, for eksempel (listen er ikke uttømmende):

- Private avtaler som regulerer kontroll
- Ulike aksjeklasser som gir stemmerettighet på generalforsamling/ årsmøte
- Bruk av venner, familiemedlemmer eller forretningsforbindelser som handler på andres vegne (stråmenn)
- Familieeide selskaper hvor det formelle eierskapet overføres til andre generasjon, mens første generasjon tar beslutningene

I de fleste tilfeller vil den eller de som står oppført med formell kontroll eller som formelle eiere av en virksomhet, eksempelvis aksjonærer som er privatpersoner, også være de reelle eierne. Men det er likevel viktig å være obs på at i enkelte tilfeller vil *rettslig* eierskap/kontroll ikke være det samme som *reelt* eierskap/kontroll.

I vurderingen må det særlig legges vekt på hvem som har den økonomiske interessen fra den juridiske personen, snarere enn hvem som står oppført som eier av et foretak. Ved en politietterforskning vil noe av formålet med etterforskningen være å identifisere hvor pengestrømmen går og hvem som reelt sett sender og mottar midlene (utbyttet). ⁵

I tillegg til å definere reelle rettighetshavere skal den rapporteringspliktige identifisere personen som *handler på vegne av kunden*, samt om reelle rettighetshavere blir en politisk eksponert person. Dette omfatter blant annet personer med signaturrettigheter eller disposisjonsrett over konto. Et eksempel er eldre mennesker som gir sine voksne barn tilgang til bankkonto for å betale regninger og anses da for å handle på vegne av kunden og skal identifiseres etter hvitvaskingslovens regler. ⁶

En nærmere juridisk vurdering av begrepet *reell rettighetshaver* er inntatt i kapittel 4 under.

⁴ OECD, Disclosure of Beneficial Ownership and Control in Listed Companies in Asia, 2016.

⁵ Økokrims høringsvar av 17.10.2007 til høring 2007:10 - Om tiltak mot hvitvasking og terrorfinansiering (gjennomføring av EØS-regler tilsvarende EUs tredje hvitvaskingsdirektiv i norsk rett), <http://www.hvitvasking.no/globalassets/horingssuttalelse-okokrim.pdf>

3.5 Privatpersoner kan også ha reelle rettighetshavere

Reelle rettighetshavere omtales gjerne i relasjon til selskaper og andre juridiske personer. Men også fysiske personer kan ha reelle rettighetshavere som må identifiseres av den rapporteringspliktige. I slike tilfeller er det ikke relevant å se på eierskap, men på hvilken *kontroll* en annen person kan utøve over kunden (og dermed i realiteten selve kundeforholdet, for eksempel ved overføring av penger til/fra bankkonto).

Kontroll over privatpersoner må vurderes konkret i det enkelte tilfellet, og rapporteringspliktige må være særlig oppmerksom på bruk av *stråmenn*.

Kunden bør ved inngåelse av kundeforholdet eksplisitt spørres om han/hun handler på vegne av andre, eller skal gjennomføre transaksjoner på andres vegne. Slik mistanke kan også dukke opp i løpet av kundeforholdet, for eksempel hvor kunden mottar eller overfører midler til en ukjent tredjepart. Ved mistanke bør ytterligere undersøkelser iverksettes.

Merk at i tillegg til å identifisere reelle rettighetshavere, skal den rapporteringspliktige også gjennomføre *kundetiltak* overfor personer som er *gitt rett til å disponere over kundens konto eller depo*, for eksempel oppnevnt verge eller person med signaturrettigheter i et foretak.⁷

3.6 Hvorfor vil noen skjule det reelle eierskapet?

Det er ikke nødvendigvis ulovlig å skjule eierskap. Dette vil kunne bero på ulike lands regler om åpenhet og transparens.

Et spørsmål som likevel må stilles er hvorfor noen egentlig ønsker å skjule det reelle eierskapet. Forklaringene er mange, men det er få legitime årsaker.⁸ Noen av de mest vanlig forklaringene for å skjule reelt eierskap er:

- Ønske om anonymitet og ønske om å beskytte forretningshemmeligheter
- Unngå internasjonale sanksjoner
- Skjule ulovlige inntekter eller verdier fra bestikkelser og korrupsjon
- Skjule interessekonflikter
- Skjule eierskap til eiendommer, kunst, selskaper og andre verdier
- Unndra skatt
- Unndra seg erstatningsansvar
- Skjule og unndra verdier fra ektefeller, barn, arvinger, forretningspartnere, kreditorer mv

⁶ Hvitvaskingsloven § 12 (2) og § 13 (2)

⁷ Hvitvaskingsloven § 12 (1) og § 13 (1)

⁸ StAR – the Stolen Asset Recovery Initiative, The Puppet Masters, 2011

3.7 Hvilken risiko kan reelle rettighetshavere utgjøre? ⁹

En av forutsetningene for et sikkert og stabilt finansmarked bygger på en gjensidig tillit mellom investorer og markedsaktørene.

Ved å unnlate å oppgi hvem som i realiteten eier eller kontrollerer verdier, kan **kriminelle skjule midlenes opprinnelse, formål og eierskap**. Reelle eiere skjuler seg også for å **unndra seg forpliktelser og ansvar eller unngå internasjonale sanksjoner**.

De siste årene er det innført en rekke internasjonale sanksjoner mot både selskaper, personer og næringslivsledere, særlig i Russland.

De russiske sanksjonene rammer president Vladimir Putins nærmeste krets. Sanksjonene medfører at verdier på bankkonto fryses, eiendommer beslaglegges og de utestenges fra utenlandsk kapital. I tillegg til at sanksjonene rammer de rent personlige forhold, kan sanksjonene også påvirke de økonomiske forhold ved at investorer trekker seg ut og børsverdier forsvinner.

De sanksjonerte personene, som ofte har høye stillinger i offentlige verv og som eiere og leder av sentrale virksomheter, kan bli tvunget til å selge seg ut for å forhindre at sanksjonene skal ha negative konsekvenser for virksomheten, for eksempel håndtering av gjeldsforpliktelser og tilgang til kapital og markeder.

Historien viser at frykten for å direkte eller indirekte bli omfattet av sanksjoner fører til et ønske om å sikre de økonomiske verdiene, for eksempel gjennom å skjule det reelle eierskapet og foreta investeringer i selskaper, fast eiendom og luksusvarer utenfor Russland.

Virksomheter som ikke kjenner de reelle rettighetshaverne til sine kunder og samarbeidspartene, risikerer å bli involvert i kriminelle handlinger, ilegges straff, tap av omdømme overfor investorer og kunder og underlegges internasjonale sanksjonsregimer mv.

Kilde: <https://www.nrk.no/urix/kraftig-rubelfall-1.13999530>

For *rapporteringspliktige* som er underlagt hvitvaskingsregelverket vil personer med eierskap eller kontroll kunne benytte denne kontrollen til å styre foretak og gjennomføre transaksjoner ved bruk av de rapporteringspliktiges tjenester som innebærer hvitvasking eller terrorfinansiering, eller andre kriminelle aktiviteter.

For å sikre *åpenhet* i det finansielle systemet, er det i flere land implementert en rekke regelsett som forplikter foretak til å oppgi både selskapsstrukturer og eierskap. Regelsettene som regulerer kravene til innsyn og opplysningsplikt har ulike formål, som i større eller mindre grad sammenfaller med hvitvaskingsreglene.

⁹ OECD, Disclosure of Beneficial Ownership and Control in Listed Companies in Asia, 2016

¹⁰ Erik P.M. Vermeulen, Beneficial Ownership and Control: A Comparative Study – Disclosure, Information and Enforcement, OECD Corporate Governance Working Papers, No. 7 (2013).

Likevel er det ingen land som har klart å utforme et enhetlig regelverk om fullt ut gir opplysning om reelle rettighetshavere. Bakgrunnen for dette har like mange forklaringer som det er jurisdiksjoner; alt fra synspunktet om at et foretak selv bør få bestemme informasjonen den ønsker å dele, til de land som lever av diskresjon og hemmelighold, til andre som mangler systemer for å innhente, systematisere og verifisere informasjonen. Som regel ser vi innslag av alle argumentene i de fleste land.¹¹

Selv om det de siste årene har vært et økt fokus både fra nasjonale og overnasjonale myndigheter om å kreve mer innsyn i selskapsstrukturer og eierskap har det vist seg vanskelig å utvikle et effektivt regelsett.

No one wants to kill the goose that laid the golden egg.

Jack McCabe, analyst

3.8 Typetilfeller hvor reelle rettighetshavere misbrukes

FATF¹² har, sammen med en rekke andre internasjonale aktører som Verdensbanken¹³, United Nations Office of Drugs and Crime's (UNODC) og Stolen Asset Recovery Initiative (StAR) identifisert situasjoner og typetilfeller hvor obstruksjon av informasjon av reelle rettighetshavere står sentralt, nemlig:

- *Skallselskaper*¹⁴ er selskaper uten virksomhet eller verdier og som eies gjennom stråmenn og stråselskaper. Såkalte skallselskaper er i seg selv ikke ulovlig men slike selskapsstrukturer kan gjøre det svært vanskelig eller umulig å identifisere de reelle rettighetshaverne, særlig hvor eierskapet er spredt over flere jurisdiksjoner
- *Komplekse eierskapsstrukturer* med flere lag av aksjer/eiendeler registrert i andre personers navn
- *'Bearer shares'*, eller såkalte ihendehaveraksjer defineres av at eierskapet til aksjene ikke registreres. Eier av aksjene er den som til enhver tid fysisk har verdipapiret i sin besittelse. Bearer shares er ikke tillatt i Norge og FATF advarer sterkt mot denne type aksjer, men enkelte land tillater fremdeles bearer shares, som eksempelvis Tyskland
- Ubegrenset bruk av *juridiske personer som styrerepresentanter* (selskaper styrer selskaper)
- *Forvaltere* som opptre som aksjonærer og styrerepresentanter når identiteten til utnevner er anonym
- Uformelle *stråmenn* oppgis som aksjonærer og styrerepresentanter. Stråmennene kan være alt fra profesjonelle advokater og samarbeidspartnere, til venner, familie og de aller svakeste samfunnsgruppene

¹¹ Jack McCabe, en amerikansk analytiker som har studert eiendomsmarkedet uttalte at det er umulig å ha oversikt over hvor mange hus og eiendommer som er kjøpt med skitne penger. "Even though developers and real-estate professionals suspect many of these units are bought with illegal funds, they realize their projects may not be successful without that support."

Kilde: <http://www.miamiherald.com/news/business/real-estate-news/article69248462.html>

¹² Kilde: <http://www.fatf-gafi.org/media/fatf/documents/reports/Guidance-transparency-beneficial-ownership.pdf>

¹³ StAR – the Stolen Asset Recovery Initiative, The Puppet Masters, 2011 - En gjennomgang av korrupsjonssaker avdekket at de fleste av alvorlige korrupsjonssaker involverte selskapsstrukturer hvor det reelle eierskapet var skjult.

¹⁴ Skallselskaper, eller 'shell companies' defineres av UNDOC og StAR som et selskap med "no significant operations or related assets".

- Trusts og tilsvarende juridiske arrangement som muliggjør *oppdeling av formelt og reelt eierskap*
- Bruk av *mellomledd/agenter* ved opprettelse av juridiske subjekter, inkludert profesjonelle agenter

I komplekse hvitvaskingsoperasjoner benyttes gjerne en kombinasjon av momentene over. Kompleksiteten blir større i de situasjoner hvor ulike foretak er registrert i ulike jurisdiksjoner og ved gjennomføring av grensekryssende transaksjoner, ettersom den rapporteringspliktige bare har oversikt over en liten del av det totale bildet og transaksjonene.

3.9 Når skal reelle rettighetshavere identifiseres?

Rapporteringspliktige er i henhold til hvitvaskingsloven¹⁵ og under FATFs anbefalinger pålagt å gjennomføre kundetiltak (kjenn-din-kunde), som inkluderer å indentifisere og verifisere kundens og dens reelle rettighetshavere ved:

- Etablering av kundeforholdet
- Transaksjon for kunde som den rapporteringspliktige ikke har et etablert kundeforhold til når beløpet overstiger kr 100.000, betalingstjenester på over kr 8.000 og spilltjenester over kr. 16.000
- Mistanke om hvitvasking eller terrorfinansiering
- Når den rapporteringspliktige er usikker på tidligere innhentet kundeinformasjon er korrekt, ekte eller tilstrekkelig detaljert

3.10 Hva er konsekvensen av at reell rettighetshaver ikke kan identifiseres?

Dersom kundetiltak ikke kan gjennomføres, inkludert dersom reell rettighetshaver ikke kan identifiseres er den klare hovedregel etter hvitvaskingsloven at kundeforholdet ikke skal etableres eller transaksjonen ikke gjennomføres.¹⁶ Dersom den rapporteringspliktige allerede har et etablert kundeforhold skal det avvikles.

Den rapporteringspliktige har ikke myndighet til å *kreve* dokumentasjon og informasjon utlevert fra kunden. For kunder som motsetter seg å oppgi tilstrekkelige kundeinformasjon - er avvisning eller avslutning av kundeforholdet den rapporteringspliktiges mest effektive sanksjonsmulighet, og sentrale moment i vurderingen av om adgangen til å si opp eller nekte produkter og tjenester etter blant annet hvitvaskingsloven, finansavtaleloven, forsikringsavtaleloven, kundeavtalen eller kontoavtale.¹⁷

4.1 Internasjonalt fokus på transparens av reelle rettighetshavere

¹⁵ Hvitvaskingsloven §§ 5 og 10

¹⁶ Hvitvaskingsloven § 21 og § 24

¹⁷ Avvisning av kunder eller avvikling av kundeforhold kan ikke foretas uten saklig grunn. I Rundskriv 24/ 2016 legger Finanstilsynet til grunn at hvor den rapporteringspliktige ikke får tilgang til nødvendige KYC-opplysninger, herunder reelle rettighetshavere er momenter som kan gi grunnlag for saklig oppsigelse etter blant annet finansavtaleloven § 21.

4.

Rettslig og regulatorisk landskap

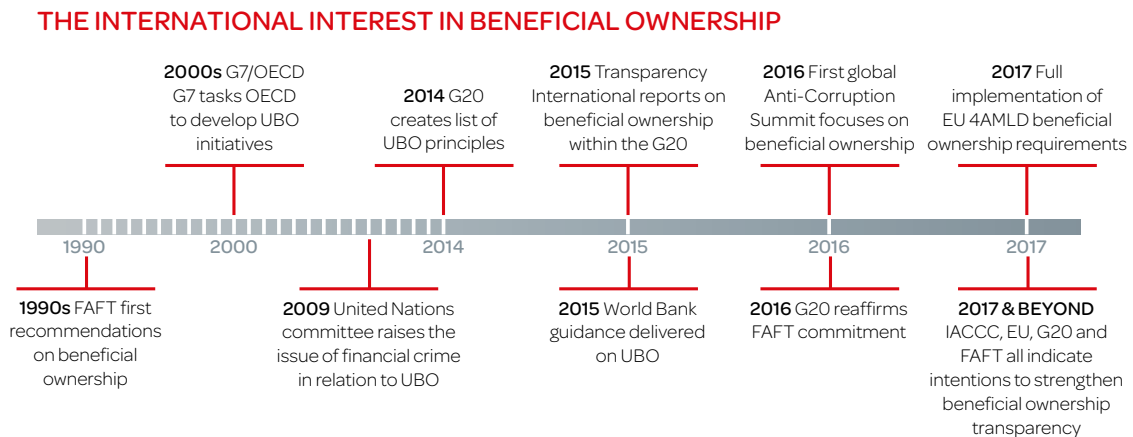
De siste 30 år har det vært en rivende utvikling av hvitvaskingsregelverket, og et særlig fokus på transparens av reelle rettighetshavere.

I mai 2016 fikk verden et dypere innblikk i omfanget av skjulte eiere. I tidens største dokumentlekkasje *Panama Papers* avslørte en hemmelig kilde pengeflukt i milliardklassen blant statsledere, politikere, kjendiser og kriminelle som kjøper seg hemmelighold og gjemmer penger i skatteparadiser.¹⁸

De siste årene har verden også sett en rekke terrorangrep. Finansiering av terrorisme utgjør en alvorlig trussel mot samfunnet, og skjult eieskap bidrar til slik finansiering.

Disse hendelsene har bidratt til et større fokus blant politikere og lovgivere og regelverket utvikles stadig.

Figuren under (engelsk) viser det internasjonale fokuset på økt transparens for reelle rettighetshavere:¹⁹

Bekjempelsen av hvitvasking og terrorfinansiering er et internasjonalt problem og arbeidet med bekjempelsen blir utført av både flere overnasjonale organ og nasjonalstater. Sentralt i dette arbeidet er FATF, som er et uavhengig mellomstatlig organ opprettet i 1989 etter initiativ fra G7 landene. I dag omfatter FATF 36 medlemsstater. FATF utvikler og promoterer prinsipper for å beskytte det globale finanssystemet mot hvitvasking, terrorfinansiering og finansiering knyttet til spredning av masseødeleggelsesvåpen. FATF sine anbefalinger («Recommendations») er anerkjent som globale standarder for anti-hvitvasking og anti-terrorfinansiering.

FATF sine anbefalinger benyttes derfor i stor grad som utgangspunkt for arbeidet andre overnasjonale og nasjonale organ gjennomfører, for eksempel EU. Likevel vil hver jurisdiksjon selv ha adgang til å bestemme i hvilken grad og hvordan implementering skal skje.

Det internasjonale arbeidet med forebygging av hvitvasking og terrorfinansiering fortsetter og EU arbeider med EUs femte hvitvaskingsdirektiv 2015/849 («5. direktivet»). Det nye direktivet er en del av EU-kommisjonens *Action Plan* mot terrorfinansiering, som ble utarbeidet i 2016 i kjølvannet av terrorangrepene som

¹⁸ Aftenposten. <https://www.aftenposten.no/panamapapers>

¹⁹ Kilde: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/en/TXT/?uri=CELEX%3A52016DC0050>

rammet Europa. Aksjonsplanen fokuserer særlig på to forhold:

1. avdekke terrorister gjennom deres finansielle transaksjoner og forhindre de i å flytte midler og andre verdier; og
2. ødelegge terrororganisasjonenes inntektskilder ved å fokusere på å forhindre de i å skaffe ny kapital og verdier.

Særlig reglene om transparens og utveksling av informasjon foreslås styrket for å forhindre at reelle rettighetshavere og deres midler skjules og derved at finanssystemet benyttes til å finansiere terrororganisasjoner og individuelle terrorister, som trenger midler til å opprettholde nettverkene sine, rekruttere, besørge utstyr og gjennomføre terrorhandlinger.

For norske rapporteringspliktige er det internasjonale arbeidet relevant fordi det stilles ulike krav til identifikasjon og rapportering av reelle rettighetshavere i ulike jurisdiksjoner. Dette vil igjen kunne påvirke kvaliteten av informasjonen som den norske rapporteringspliktige mottar, for eksempel ved at det oppstilles ulike terskekrav for å identifisere reelle rettighetshavere.

Merk også at de amerikanske reglene fraviker noe fra EUs regelsett, for eksempel pålegger Foreign Account Tax Compliance Act (FATCA) å identifisere reelle rettighetshavere med eierandeler over 10%. FATCA har til formål å identifisere skatteunndragelse og sammenfaller ikke direkte med hvitvaskingsregleverket. Rapporteringspliktige som enten selv eller som har kunder underlagt amerikansk regelverk må sette seg inn i, forstå og etterleve kravene til identifisering av reelle rettighetshavere.

4.2 Ny hvitvaskingslov - Økte krav til rapporteringspliktige

Ny hvitvaskingslov trådte i kraft 15. oktober 2018. Loven erstatter hvitvaskingsloven fra 2009²⁰ og den oppdaterer norsk regelverk i tråd med den internasjonale utviklingen. Loven gjennomfører store deler av EUs fjerde hvitvaskingsdirektiv.²¹ Gjennomføringsfristen i EU var 26. juni 2017.

EUs fjerde hvitvaskingsdirektiv er et såkalt «minimumsdirektiv» som regulerer de minimumskrav medlemsstatene må inkorporere i nasjonal rett. Hvert enkelt medlemsland velger selv hvordan slik inkorporering skal skje (eks. ved utarbeidelse av ny lov, eller endring av eksisterende lov mv.) I tillegg står medlemsstatene fritt til å innføre krav som er *strengere* enn hva direktivet krever. Dette er ikke påkrevd etter direktivet. Dette medfører noen ulikheter i de nasjonale lovverkene til de enkelte medlemsstatene. For eksempel har Norge valgt å inkludere skadeforsikringselskaper fullt ut i ny hvitvaskingslov.

Formål | Den rapporteringspliktige skal innhente opplysninger som entydig identifiserer reell rettighetshaver, og på bakgrunn av **egnende tiltak bekrefte reell rettighetshavers identitet, jf. Hvitvaskingsloven §§ 12 og 13**

Regjeringen oppnevnte den 6. februar 2015 et utvalg med

²⁰ Lov om tiltak mot hvitvasking og terrorfinansiering mv. (hvitvaskingsloven), L06.03.2009 nr. 11

²¹ Direktiv (EU) 2015/849

mandat til å utarbeide utkast til lov- og forskriftsendringer for å gjennomføre EUs fjerde hvitvaskingsdirektiv, og ny EU- forordning om informasjon som skal følge betalinger. I tillegg fikk utvalget mandat til å foreslå tiltak for å følge opp merknader fra Financial Action Task Force (FATF)²² i deres evalueringsrapport fra 2014 av det norske hvitvaskingsregleverket.²³ Det norske lovutvalget presenterte sitt forslag i to delutredninger, begge inntatt in NOU 2016:27 den 16. desember 2016.

Den 16. februar 2018 presenterte Finansdepartementet proposisjon til Stortinget om forslag til lovvedtak.²⁴

Proposisjonen bygger på lovutvalgets utredning, men inneholder i tillegg kommentarer fra høringsinstansene, samt departementets vurdering. Siste kapittel i proposisjonen inneholder forslag til ny lovtekst.

Vurderingene og henvisninger i denne rapporten bygger i stor grad på NOU 2016:27 og Prop. 40L (2017-2018).

4.2.1 Hvitvaskingsloven 2015

I løpet av arbeidet med denne rapporten har lovgiver utarbeidet utkast til hvordan EUs fjerde hvitvaskingsdirektiv skal implementeres i norsk rett, og som nevnt har både fagutvalget (NOU) og Departementet (Prop.L) gjort sine vurderinger og gitt anbefalinger. Det bør nevnes at Departementet har gjort flere endringer i lovteksten og på enkelte området er det avvik mellom Utvalgets anbefaling og Departementets konklusjon.

I hvitvaskingsloven 2018 har lovgiver presisert viktigheten av å identifisere reelle rettighetshavere og valgt å dele opp kravene i ulike bestemmelser. Oppdelingen har som hensikt å øke leservennligheten av lovkravene.

Hvitvaskingsloven § 2 inneholder en *kort definisjon av reell rettighetshaver*. Hvem som utgjør reelle rettighetshavere og hvilke krav til identifikasjon og dokumentasjon er inntatt i lovutkastets kapittel 5 om kundetiltak. Det oppstilles krav om at reelle rettighetshavere skal identifiseres for både kunder som er *fysiske personer/ privatpersoner* (§ 12) og *juridiske personer* (§ 13). Opplysningene skal bekreftes ved bruk av *egnede tiltak*.

I § 14 er de *nærmere krav* for identifisering av reelle rettighetshavere redegjort for. I bestemmelsen skilles det mellom ordinære juridiske personer (eks. selskaper), børsnoterte selskaper, stiftelser, og utenlandske trustar og lignende juridiske arrangementer.

Under gis en oversikt over innholdet i lovens bestemmelser. Eksempler er inntatt andre steder i rapporten.

4.2.2 Definisjon reell rettighetshaver — § 2 (1) bokstav e)²⁵

²² The Financial Action Task Force (FATF), www.fatf-gafi.org

²³ FATF, Mutual Evaluation Report of Norway, 2014

²⁴ Prop. 40L (2017-2018), Lov om tiltak mot hvitvasking og terrorfinansiering (hvitvaskingsloven)

I § 2 første ledd bokstav e) defineres *reell rettighetshaver* slik:

«fysisk person som i siste instans eier eller kontrollerer kunden, eller som en transaksjon eller aktivitet gjennomføres på vegne av.»

Definisjonen samsvarer med internasjonale definisjoner i EUs fjerde hvitvaskingsdirektiv og FATF. Hva som ligger i begrepene *eier eller kontrollerer kunden* beskrives i delkapitlene under.

Merk at hvitvaskingsreglene også krever at den rapporteringspliktige skal identifisere og gjennomføre kundetiltak på «den som handler på vegne av kunden»²⁶. Slike personer faller utenfor selve definisjonen av reell rettighetshaver, men skal likevel identifiseres og legitimeres. At noen handler på vegne av kunden kan for eksempel omfatte situasjoner med bruk av 'mellomledd' hvor medlemmer av styre, signaturberettigede i foretak, meglere, advokater, verger e.l. handler, instruerer eller faktisk utfører transaksjoner for på kundens vegne. I slike situasjoner må både 'mellomleddet' og reelle rettighetshaveren identifiseres.

4.2.3 Reelle rettighetshavere for fysiske personer – § 12 (3) jf. (1)

Fysiske personer (privatpersoner) kan også ha reelle rettighetshavere. Fra § 12 (3) siteres:

«Det skal avgjøres om det finnes en reell rettighetshaver i tillegg til kunden. Dersom det er en reell rettighetshaver, skal det innhentes opplysninger som er tilstrekkelige til å vite hvem vedkommende er. Opplysninger om reell rettighetshavers identitet skal bekreftes ved egnede tiltak.»

Et praktisk eksempel for fysiske personer er hvor en transaksjon gjennomføres på vegne av en annen fysisk person, for eksempel hvor en bankkonto opprettes ved bruk av en stråmann. Se nærmere om informasjonskrav og dokumentasjonskrav under i kapittel 7.4.

4.2.4 Reelle rettighetshavere for juridiske personer (selskaper o.l.) – § 13 (3) jf. 14 (1) bokstav a-d

Hovedregelen for identifisering av reelle rettighetshavere for juridiske personer er regulert i § 13 (3), som oppstiller følgende krav:

«Det skal innhentes opplysninger om reelle rettighetshavere som er identifisert i samsvar med § 14. Opplysningene skal entydig identifisere den eller de reelle rettighetshaverne. Det skal gjennomføres egnede tiltak for å bekrefte reell rettighetshavers identitet.»

I vurderingen av hvem som kan anses å være en reell rettighetshaver i ulike foretaksformer har departementet valgt å skille mellom juridiske personer, stiftelser og trusters mv. De konkrete kravene fremkommer av de ulike avsnittene i § 14. (Børsnoterte selskaper, stiftelser, og trusts og andre juridiske arrangement behandles i delkapitlene under.)

For kunder som er *juridiske personer* (dvs. selskaper eller andre foretak) skal minst følgende personer anses for å være reelle rettighetshavere jf. § 14 (1) bokstav a-d:

«Når kunden ikke er en fysisk person, en stiftelse eller et utenlandsk juridisk

²⁵ FATF, Definisjon av 'beneficial owner' fra Glossary to the FATF Recommendations: <http://www.fatf-gafi.org/media/fatf/documents/reports/Guidance-transparency-beneficial-ownership.pdf>.

²⁶ Hvitvaskingsloven § 12 (2) og § 13 (2)

arrangement, skal rapporteringspliktige avgjøre om det er fysiske personer, alene eller sammen med nære familiemedlemmer, som

a) eier mer enn 25 prosent av eierandelene i den juridiske personen eller sammenslutningen

b) på grunn av innehav av aksjer, andeler eller medlemskap kontrollerer mer enn 25 prosent av det totale antallet stemmer i den juridiske personen eller sammenslutningen

c) har rett til å utpeke eller avsette mer enn halvparten av den juridiske personens eller sammenslutningens styremedlemmer eller tilsvarende

d) på grunn av avtale med eiere, medlemmer, den juridiske personen eller sammenslutningen, vedtekter eller tilsvarende, kan utøve kontroll i samsvar med bokstav a, b eller c

e) på annen måte utøver kontroll over den juridiske personen eller sammenslutningen.

Terskel | Terskelen på 25% eierskap eller kontroll skal bare være en indikasjon på reelt eierskap, men ingen automatikk.

Det sentrale er å finne den personen som reelt sett kan stå bak en kunde.

Kilde: EUs fjerde hvitvaskingsdirektiv og NOU 2016:27

Dersom en eller flere fysiske personer gjennom kontroll over en eller flere juridiske personer, stiftelser, utenlandske juridiske arrangementer eller andre sammenslutninger utøver kontroll over en annen juridisk person eller sammenslutning på en måte som angitt i første ledd, skal den eller de fysiske personene anses å utøve kontroll også over den sistnevnte juridiske personen eller sammenslutningen.»

Formålet med bestemmelsen er å identifisere den eller de personer som i realiteten eier eller har kontroll over en virksomhet, enten gjennom direkte eller indirekte eierskap eller ved at de på andre måter utøver kontroll.

Både EUs fjerde hvitvaskingsdirektiv og lovens forarbeider legger uttrykkelig til grunn at terskelen på 25% eierskap eller kontroll «vil fortsatt kunne benyttes som en indikasjon på at en person innehar en posisjon som reell rettighetshaver, men det skal ikke være noe automatikk i det.»²⁷ Personer med lavere andel eierskap eller kontroll kan derfor etter en konkret vurdering anses som den personen som i siste instans eier eller kontrollerer kunden, og dermed er reell rettighetshaver.

Som det fremgår av første setning i lovteksten skal felles eierskap mellom nære familiemedlemmer vurderes under ett for å unngå omgåelse av regelverket. For eksempel vil to ektefeller som hver eier 15% av kunden anses for å være reelle rettighetshavere fordi de til sammen eier 30%. Nære familiemedlemmer er definert i § 2 (1) bokstav g) som foreldre, ektefelle, registrert, partner, samboer og barn, samt barns ektefelle, registrert partner eller samboer.

Kravet om eierskap eller kontroll gjelder også når slikt eierskap/kontroll utøves gjennom flere ledd av juridiske personer, for eksempel via selskaper i et konsern. Den rapporteringspliktige må da følge de ulike eierskapslagene bakover til en fysisk person som kan anses for å utøve eierskap eller kontroll identifiseres.

Eksempler er inntatt i rapportens kapittel 6 og 7 under.

4.2.5 Reelle rettighetshavere i børsnoterte selskap

Beste praksis | Kunder med forhøyet risiko for hvitvasking/terrorfinansiering skal undergis strengere kundetiltak, inkludert også ved identifisering av reelle rettighetshavere. I bransjepraksis legges gjerne følgende terskler til grunn:

- Kunder med lav/ normal risiko: 25% eierskap eller kontroll
- Kunder med høy risiko: 10% eierskap eller kontroll

Kilde: Bransjepraksis, EUs fjerde hvitvaskingsdirektiv, utkast til EUs femte hvitvaskingsdirektiv

²⁷ NOU 2016:26, punkt 2.34.4

– § 14 (2)

Hvitvaskingsloven oppstiller unntak fra kravet om å identifisere reelle rettighetshavere dersom kunden er et børsnotert selskap i et EØS-land. Fra § 14 (2) siteres:

«Rapporteringspliktige skal ikke identifisere reelle rettighetshavere når kunden er et selskap med eierandeler opptatt til handel på regulert marked i EØS-stat eller er underlagt tilsvarende informasjonsplikt som det som gjelder ved notering på regulert marked i EØS-stat. Det samme gjelder når kunden er et majoritetseid datterselskap av et selskap som nevnt i første punktum.»

Unntaket er av Departementet utvidet til å omfatte også majoritetseide datterselskap av EØS- børsnoterte selskaper. Dette medfører at det ikke er nødvendig å identifisere noen aksjeeier eller reell rettighetshaver i børsnoterte selskaper og majoritetseide datterselskaper av børsnoterte selskaper, forutsatt at det børsnoterte selskapet er underlagt regler som sikrer «adequate transparency of beneficial ownership». Andre børsnoterte selskaper må gjennomgå kundetiltak på vanlig måte.

Unntaket er begrunnet i at børsnoterte selskaper er underlagt strenge rapporteringskrav og regler om innsyn. Men merk at det både i Norge og de øvrige EØS-land er store ulikheter til transparens, samt at det normalt vil være adgang til å registrere aksjeeierskap i børsnoterte selskaper ved bruk av forvaltere, noe som forhindrer innsyn om reelle rettighetshavere.

4.2.6 Reelle rettighetshavere i stiftelser - § 14 (3)

Stiftelser står i en annen stilling enn utenlandske trustar og tilsvarende juridiske arrangementer ettersom stiftelser er selveiende, noe som medfører at de ikke vil ha en fysisk person som reell rettighetshaver. Likevel finnes det andre som kan utøve myndighet og kontroll over stiftelser og som etter ny lov skal defineres som *reelle rettighetshavere*. Fra § 14 (3) siteres:

«Når rapporteringspliktige skal identifisere reelle rettighetshavere i stiftelser, gjelder følgende:

- a) Dersom en fysisk person er styremedlem eller daglig leder i stiftelsen, er vedkommende reell rettighetshaver.*
- b) Dersom en fysisk person uttrykkelig er angitt til å utpeke et flertall av styremedlemmene i stiftelsen, er vedkommende reell rettighetshaver. Dersom en juridisk person uttrykkelig er angitt til å utpeke et flertall av styremedlemmene i stiftelsen, er reelle rettighetshavere i den juridiske personen også reelle rettighetshavere i stiftelsen.*
- c) Dersom en fysisk person har avgitt grunnkapital til stiftelsen, er vedkommende reell rettighetshaver. Dersom andre enn fysiske personer har avgitt grunnkapital til stiftelsen, er reelle rettighetshavere i avgiveren også reelle rettighetshavere i stiftelsen.*
- d) Dersom en fysisk person er tilstått særlige rettigheter i medhold av stiftelsesloven § 9 første ledd bokstav d, er vedkommende reell*

Norge får kritikk fra FATF | Norge fikk i 2014 kritikk fra FATF for Norges implementering og etterlevelse av FATFs anbefalinger.

Ett av punktene som Norge ble **særlig kritisert** for var det generelle **unntaket fra å identifisere reelle rettighetshavere i børsnoterte selskaper** med den presumsjon om at alle EØS-land har tilfredsstillende åpenhet om reelt eierskap.

Selv om hvitvaskingsloven gjør unntak for identifisering av reelle rettighetshavere i slike børsnoterte selskaper, må den rapporteringspliktige foreta en konkret risikovurdering av kunden og gjennomføre de nødvendige kundetiltak. Alle rapporteringspliktige **anbefales derfor å ha en risikobasert tilnærming** til identifisering av reelle rettighetshavere også for børsnoterte selskaper for å sikre at lovens og direktivets formål etterleves.

Kilde: FATF Mutual Evaluation Report av Norge i 2014, NOU 2016:27 og Prop. 40L

rettighetshaver. Dersom andre enn fysiske personer er tilstått særlige rettigheter i medhold av stiftelsesloven § 9 første ledd bokstav d, er reelle rettighetshavere i den som er tilstått særlige rettigheter, også reelle rettighetshavere i stiftelsen.

e) Dersom en fysisk person uttrykkelig er angitt som destinatar, er vedkommende reell rettighetshaver. Dersom andre enn fysiske personer uttrykkelig er angitt som destinatar, er reelle rettighetshavere i destinataren også reelle rettighetshavere i stiftelsen.»

For mer informasjon om stiftelser se kapittel 6.6 under.

4.2.7 Utenlandske trusters og lignende juridiske arrangement – § 14 (4)

En *trust* er en formuesmasse der den formelle og legale eier av midlene («trustees» eller forvalterne), har forpliktet seg gjennom avtale med oppretter til å råde over formuen til beste for de som etter stiftelsesgrunnlaget er begunstiget av trustens midler, jf. NOU 2009:19. I Norge er det ikke tillatt å opprette *trust*, men slike trust kan både eies og forvaltes av nordmenn. I loven er behandlingen av stiftelser og trust derfor holdt adskilt, ettersom det er noe ulike krav som gjør seg gjeldende.

For trusters og lignende juridiske arrangementer skal følgende personer anses som reelle rettighetshavere. Fra § 14 (4) siteres:

«Når rapporteringspliktige skal identifisere reelle rettighetshavere i utenlandske trusters og lignende juridiske arrangementer, skal den rapporteringspliktige identifisere følgende personer:

a) oppretter

b) forvalter

c) beskytter

d) begunstigede eller, dersom individuelle begunstigede foreløpig ikke kan identifiseres, kretsen av begunstigede som har en hovedinteresse i opprettelsen eller forvaltningen av trusten eller det lignende juridiske arrangementet

e) enhver annen fysisk person som ved direkte eller indirekte eierskap eller på

annen måte utøver kontroll over trusten eller det lignende juridiske arrangementet

For mer informasjon om trusters se kapittel 6.6 under.

4.2.8 Hvitvaskingsforskriften 2015

Ny Forskrift om tiltak mot hvitvasking og terrorfinansiering (hvitvaskingsforskriften) trådte i kraft samtidig som den nye hvitvaskingsloven. Hvitvaskingloven åpner for regulering av særskilte forhold i forskrifts form. Hvitvaskingsforskriften av oktober 2015 fokuserer særlig på følgende forhold:

- utenlandske agenter
- utvidelse av lovens virkeområde til å omfatte oppbevaring- og vekslings tjenester for virtuell valuta
- utveksling av opplysninger i konsern.
- kundetiltak og løpende oppfølging
- nærmere undersøkelser og rapportering
- behandling av personopplysninger og andre opplysninger

Utfordringer knyttet til reelle rettighetshavere er ikke eksplisitt regulert i forskriften, men behandles i enkelte bestemmelser. Det er ventet at flere presiseringer vil bli regulert i forskriften.

5.

Hvordan identifisere reelle
rettighetshavere

Informasjonen i dette kapittelet gjelder primært norske foretak, og referanser er gjort til norsk lov. Ulike jurisdiksjoner vil stille ulike dokumentasjonskrav til ulike foretak.

Due Diligence prinsipper | Know Your Customer («KYC») er avgjørende for å lykkes i etterlevelsen av nasjonale og internasjonale anti-hvitvaskingsforpliktelser.

- Ha **skriftlige rutiner** som gir god veiledning
- **Dokumenter** hvilke prosesser som følges ved KYC for den enkelte kunden
- Bruk **egen dømmekraft**, forklar og dokumenter begrunnelser og konklusjoner
- Tiltakene som benyttes skal baseres på **kundens konkrete risiko** – hovedfokuset skal legges på de kunder som utgjør størst risiko
- Det finnes **ingen «one-size-fits-all» regel eller metode**

Kapittelet inneholder henvisninger til en rekke kilder, og formålet med henvisningene er å lage en oppstilling med informasjon som kan benyttes enten ved gjennomføring av kundetiltak ved etablering av kundeforholdet eller som ledd i den løpende oppfølgingen.

For eksempel kan kundebehandler gjennom media bli kjent med at kunden har gjennomgått endringer som kan påvirke eierforholdet, som oppkjøp eller fusjoner, eller at kunden har vært innblandet i straffbare forhold.

Særlig i situasjoner med kunder som er underlagt forsterkede kundetiltak kan det være nødvendig å gjennomføre mer inngående undersøkelser, som gjennomføring av åpne kildesøk, kontroll av eierforhold eller undersøkelser av straffbare forhold. Hvilke kundetiltak som skal gjennomføres overfor den enkelte kunde og hvilke kilder som benyttes må vurderes konkret i tråd med foretakets risikovurdering. Henvisningen til kildene under er ment som et nyttig verktøy for samling av informasjon og kan også benyttes i de øvrige prosessene med kundetiltak og «kjenn-din-kunde».

5.1 Informasjon fra kunden

En av de beste kildene til informasjon om kunden og dens reelle rettighetshavere er kunden selv. Ved etablering av kundeforhold (eller gjennomføring av enkeltstående transaksjon som utløser kundetiltak) og løpende gjennom kundeforholdet skal den rapporteringspliktige gjennomføre kundetiltak for å identifisere kunden og reelle rettighetshavere, forstå kunderelasjonen og formålet med kundeforholdet/ transaksjonen og forstå opprinnelsen til kundens midler.

5.1.1 Kundeinformasjon og dokumentasjon ²⁸

For juridiske personer skal det minst innhentes opplysninger om:

- Foretaksnavn (inkludert eventuelle andre forretningsnavn benyttet f.eks. i dagligtale og markedsføring)
- Organisasjonsform
- Organisasjonsnummer fra offentlig myndighet
- Forretningsadresse (postboksadresse alene er ikke tilstrekkelig)
- Opplysningene skal bekreftes ved utskrift fra offentlig register eller firmaattest, som ikke er eldre enn tre måneder.

I tillegg skal den rapporteringspliktige innhente og dokumentere opplysninger om:

- Eierskap- og kontrollstruktur, inkludert en oversikt over alle lag mellom kunden og den reelle rettighetshaver
- Kundeforholdets eller transaksjonens formål og tilsiktede art
- Identiteten til styret (eller annet tilsvarende organ)
- Identitet til øverste ledelse

²⁸ Rundskriv 24/2016

- Identitet til eiere
- Identiteten til reell rettighetshaver

Også for fysiske personer skal den rapporteringspliktige avgjøre om det finnes en reell rettighetshaver i tillegg til privatkunden. Dette gjøres normalt ved å spørre kunden direkte. En risikovurdering av kunden kan gi indikasjoner på om kunden oppgir uriktig eller villedende informasjon, for eksempel dersom kunden oppgir et forventet forbruk eller transaksjonsmønster som ikke samsvarer med personlig økonomi. Dette kan være indikasjon på at transaksjoner gjennomføres på vegne av andre og at det dermed finnes andre reelle rettighetshavere.

For å kunne entydig identifisere reelle rettighetshavere til juridiske personer må den rapporteringspliktige innhente og dokumentere følgende informasjon om identiteten til reell rettighetshaver:

- Fullt navn
- Personnummer eller D-nummer, eventuelt fødselsdato dersom det ikke er mulig å identifisere personnummer eller D-nummer
- Bostedsadresse, inkludert bostedsland
- Nasjonalitet
- Beskrivelse av hvorfor personen er å anse som reell rettighetshaver

Den rapporteringspliktige må deretter gjennomføre *egnede tiltak* for å verifisere og bekrefte innhentet informasjon, inkludert identiteten til reell rettighetshaver. Verifiseringen må baseres på pålitelige, objektive kilder som er uavhengig av kunden eller reell rettighetshaver. Eksempler på informasjon og dokumentasjon følger under.

5.1.2 Spørsmål til kunden

Eierskap og kontroll kan utøves på flere måter. Under oppstilles en illustrativ liste over forhold som kan være relevante for den rapporteringspliktige å ta rede på. Ofte er det kunden selv som har best oversikt og svar på spørsmålene:

- Finnes det privatperson som direkte eller indirekte eier aksjeposter/ eierandeler i kunden og hvor stor andel?
- Finnes det særskilte rettigheter knyttet til aksjeposten/eierandelen, eksempelvis stemmerettighet i generalforsamling/årsmøte eller ulike aksjeklasser?
- Hvem har bestemmelsesrett overfor kunden, eksempelvis daglig leder, styret, aksjonærer eller reelle rettighetshavere?
- Har noen alene eller sammen med andre autorisasjon til å handle på vegne av kunden, eksempelvis som ved prokura (signaturrettigheter) eller andre fullmakter?
- Hvem har tilgang til kundens bankkonto eller kan instruere om gjennomføring av transaksjoner, eksempelvis i rollen som representant, disponent eller bankadministrator?
- Finnes det personer som handler på vegne av reelle rettighetshavere, eksempelvis som disponent, etter fullmakt eller private avtaler?
- Finnes det låneavtaler, garantier eller lignende som begrenser kundens handlefrihet, eksempelvis avtaler mellom kunden og kundens nærstående?
- Finnes det indre selskaper eller stille deltakere?
- Driver kunden virksomhet i utlandet eller har tilknytning til utlandet, eksempelvis utenlandske eiere?

Rapporteringspliktige bør sikre at kundene selv, og fortrinnsvis skriftlig fyller ut informasjon. Det skriftlige dokumentet kan brukes som dokumentasjon på gjennomførte kundetiltak og for å dokumentere kundens egne svar, dersom det skulle oppstå usikkerhet eller uenighet om for eksempel hvordan kundeforholdet disponeres. Enkelte rapporteringspliktige er bekymret for at for mange spørsmål kan «skremme» kunden og virke som en konkurranseulempe. Gode og presise spørsmål, med forklaringer til kunden om hvorfor denne informasjonen er relevant bidrar til en positiv innstilling fra kundene.

I tillegg er det mye informasjon som innsamles om kunden ved gjennomføring av de øvrige kundetiltakene, som også kan være relevant for å identifisere og verifisere reelle eiere. God oversikt over prosessen kan redusere påkjenningen på kunden.

5.1.3 Plikt til å ha informasjon om aksjeeiere - aksjeeierbok

Etter aksjeloven er alle norske selskaper forpliktet til enhver tid å ha oppdatert aksjeeierbok.²⁹

Norske aksjeselskaper plikter alltid å ha oppdatert aksjeeierbok som er tilgjengelig for alle som ønsker innsyn.

Aksjeeierboken kan gi rapporteringspliktige nyttig informasjon om eierforholdene hos kunden. Men ettersom det bare er krav til å innføre aksjonærer vil den ikke inneholde informasjon om eiere gjennom flere ledd. Der aksjonær er en juridisk person vil det være nødvendig å gjennomføre ytterligere undersøkelser for å avdekke reell rettighetshaver.

Aksjeeierboken skal inneholde følgende opplysninger:

- Navn på person/ juridisk subjekt, personnummer/ organisasjonsnummer for den enkelte aksjonær (eventuelt navn på sameiere)
- Antall aksjer den enkelte aksjonær eier, og nummeret på aksjene
- Dersom selskapet har flere aksjeklasser skal det oppgis hvilken aksjeklasse de enkelte aksjene tilhører

Ved endringer i eierskap av aksjene skal informasjon om den nye eieren uten opphold innføres i aksjeeierboken.³⁰ Aksjeeierboken skal også oppdateres ved kapitalforhøyelser, fusjoner og fisjoner. Også pantsettelse av aksjer skal innføres. Utskrift av aksjeeierbok kan ikke være eldre enn tre måneder.

Opplysningene i aksjeeierboken er tilgjengelig for alle og alle kan be om innsyn i hvilket som helst selskap og det stilles ikke krav til begrunnelse.³¹ Innsynsregelen skal sikre blant annet åpenhet, pressens interesser og kreditorer.

5.1.4 Selskapsdokumenter

De aller fleste organisasjonsformer er i større eller mindre grad forpliktet til å utarbeide selskapsdokumenter. Selskapsdokumenter kan inneholde nyttig informasjon om kunden, hvordan kunden drives, beslutningsprosesser, eierskap m.v. Eksempel på dokumenter:

- Stiftelsesdokumenter
- Vedtekter
- Styre- og generalforsamlingsprotokoller/ årsmøter

²⁹ Et unntak gjelder for selskaper som registrerer aksjene sine i VPS, men dette unntaket blir ikke ofte benyttet.

³⁰ Enkelte unntak kan gjøre seg gjeldende med hensyn til når aksjeeierboken skal oppdateres, for eksempel dersom det foreligger en forkjøpsrett eller det finnes andre begrensninger i adgangen til å omsette aksjene.

³¹ Høyesteretts avgjørelse i Rt. 1998 side 106

- Aksjonæravtaler eller selskapsavtaler (slike dokumenter kan være private avtaler mellom deltakere/ aksjonærer og er ikke nødvendigvis tilgjengelig for kunden)
- Interne beskrivelser av foretaket, for eksempel på kundens hjemmeside
- Andre typer foretak som Norsk Utenlandsk Foretak (NUF) og Enkeltpersonforetak (ENK), foreninger mm. har en mer begrenset plikt til å utarbeide og offentliggjøre tilsvarende dokumentasjon.

En rekke dokumenter kan bestilles for det enkelte selskapet hos Brønnøysundregistrene (eller Stiftelsesregisteret). Dokumentasjonen sendes normalt på e-post. Personer med roller i selskapet kan bestille produkter gratis via Altinn. For øvrige vil enkelte av dokumentene være gebyrbelagt.

5.1.5 Regnskapsdokumenter

Selskaper med regnskapsplikt skal årlig utarbeide årsregnskap, som minst skal bestå av resultat, balanse og noter. Regnskapets noter skal inneholde informasjon om eierskap.

Kopi av årsregnskap fra Regnskapsregisteret kan bestilles hos Brønnøysundregisteret, og kan bestilles både av foretaket selv men også direkte av den rapporteringspliktige.

Hvilke selskaper dette gjelder beror på organisasjonsform, foretakets størrelse og om foretaket er underlagt tilsyn fra offentlig myndigheter. Foretak som aksjeselskap, allmennaksjeselskap og stiftelser er regnskapspliktige. I tillegg vil ansvarlige selskap, enkeltpersonforetak, borettslag og foreninger mv. ha regnskapsplikt, forutsatt de er over en viss størrelse i omsetning, ansatte og verdier.³²

Selv om regnskapet i notene skal inneholde informasjon om eierskap, kan det være ulik informasjon som fremkommer avhengig av størrelsen på foretaket, noe rapporteringspliktige bør være oppmerksom på.

Ved utarbeidelse av årsregnskapet skal aksjeselskaper og allmennaksjeselskaper som hovedregel opplyse om selskapets 20 største aksjonærer, men aksjonærer som har under 1% av aksjene kan utelates, selv som de er blant selskapets 20 største. For såkalte *små foretak* er det en plikt til å opplyse om selskapets 10 største aksjonærer, men slik at aksjeeiere som eier under 5 % av aksjene kan utelates, selv om de er blant selskapets 10 største aksjonærer.

5.2 Offentlige register

5.2.1 Hvordan bedømme kvaliteten på et register?

Et tilbakevendende spørsmål er hvorvidt informasjonen i et register kan man stole på?

Et register vil alltid kunne inneholde feilkilder og registerets innhold er ikke bedre enn den informasjonen som rapporteres inn. En stor utfordring er at de færreste register verifiserer riktigheten av informasjonen som innrapporteres.

I dagens Brønnøysundregister (se kapittel 2.2.2 under) kontrolleres det at de formelle kravene er innfridd, for eksempel ved endring av styre kontrolleres at de nødvendige protokoller fra styre og generalforsamling er utformet

Regnskapsnotene skal inneholde informasjon om eierskap.

For regnskapspliktige foretak kan kopi av årsregnskap bestilles hos Brønnøysundregisteret

Kilde: Brønnøysundregisteret

³² Regnskapsloven § 1-2 og <https://www.brreg.no/bedrift/innsending-av-arsregnskap/innsendingsplikt-til-regnskapsregisteret/mer-informasjon-om-regnskapsplikt/>

Eksempel – takeover

Styret i et selskap endres av generalforsamlingen.

En investor som var i forhandlinger om å kjøpe et selskap mente at kjøper og selger hadde blitt enig om kjøpesummen og inngått avtale.

Investoren, som etter egen oppfatning eide 100% av aksjene, endret styret i selskapet og satte seg selv som styreleder med alle signaturrettigheter. Styreendringen ble dokumentert med en generalforsamlingsprotokoll og sendt til Brønnøysundregisteret.

Ny styreleder begynte umiddelbart å ta opp lån i selskapets navn og med pant i selskapet. Opprinnelig eier måtte gå til retten for å få omgjort styreendringen og stoppet låneopptakene.

Kilde: Bergen tingrett

Tips! | Kunngjøringene kan enkelt gi et innblikk i foretaket. Hyppig endring av styre eller utskiftning av revisor er eksempelvis ‘red flags’ som bør undersøkes nærmere.

Innsyn i kunngjøringene er gratis tilgjengelig på Brønnøysundregistrens sider www.brreg.no.

korrekt og inneholder de korrekte signaturer. Brønnøysundregisteret kontrollerer for eksempel ikke om det faktisk er avholdt generalforsamling. Det finnes derfor en risiko for at feil eller forfalsket informasjon sendes inn. Signering via Altinn reduserer risikoen for at feil person signerer på endringer for foretaket.

Det finnes ulike nasjonale og internasjonale register som inneholder relevant informasjon. Ved vurderingen av kvaliteten på et register bør minst følgende momenter vurderes:

- Er informasjonen basert på selvdeklarerer, eller fra uavhengige tredjeparter, som eksempelvis revisor eller advokat?
- Oppdateres informasjonen løpende, og/eller hvor ofte?
- Finnes det sanksjonsmuligheter for feil eller manglende innrapportering?
- Er registeret offentlig tilgjengelig?
- Inneholder registeret henvisning til bakgrunnsinformasjon, for eksempel styreprotokoller?
- Er det mulig å se historiske endringer i registeret, for eksempel endring i selskapsnavn, adresse, konkurser osv?
- Er det anledning til å registrere ledelse/styre/ agenter eller andre i stedet for de reelle eierne?

5.2.2 Brønnøysundregistrene

Brønnøysundregistrene³³ utvikler og driver en rekke av Norges viktigste register, med det formål å skape orden og forenkling for næringslivet og innbyggerne, gjennom digitaliserte tjenester.

Foretak registret i Brønnøysundregistrene må innrapportere en rekke endringer i foretaket, som endring av styre, forretningsadresse, revisor osv. Endringene er offentlig tilgjengelig som kunngjøringer for det enkelte foretak.

(Stiftelser er registrert i eget register – Stiftelsesregisteret, se mer informasjon i kapittel 6.2.3.)

Brønnøysundregistrene administrerer en rekke register. De mest sentrale registrene er opplistet på neste side:

³³ Registerenheten i Brønnøysund, forkortet Brønnøysundregisteret, www.brreg.no

Register	Beskrivelse
Foretaksregisteret ³⁴	<p>Foretaksregisteret registrerer alle norske og utenlandske foretak i Norge, og har som formål å sikre rettsvern og økonomisk oversikt. Alle næringsdrivende foretak plikter å registrere seg i Foretaksregisteret. Registrerte foretak får et unikt 9-sifert organisasjonsnummer (identitetsnummer).</p> <p>Foretak plikter å oppdatere informasjonen i Foretaksregisteret ved endringer. Informasjonen i registeret er offentlig tilgjengelig.</p>
Enhetsregisteret ³⁵	<p>Registeret samordner grunndata om næringsliv og offentlig sektor som finnes i ulike offentlige register. Alle opplysninger i Enhetsregisteret er offentlige, med unntak av fødselsnummer og D-nummer. Foretak som ikke har registreringsplikt i Foretaksregisteret, kan frivillig registrere seg i Enhetsregisteret.</p> <p>Foretak registrert i Enhetsregisteret får et unikt 9-sifert organisasjonsnummer (identitetsnummer).</p>
Frivillighetsregisteret ³⁶	Ideelle foreninger (ikke-økonomiske), samt stiftelser og foretak som ikke deler ut midler, eller bare deler ut til frivillig virksomhet kan registreres i Frivillighetsregisteret.
Heftelser på person ³⁷	<p>Brønnøysundregistrene registrerer enkelte heftelser på privatpersoner, som for eksempel gjeldsordning, konkurs, utleggspant, trekk i lønn og intet til utlegg. Informasjonen kan bestilles som en pantattest på fødselsnummer.</p> <p>Merk at det bare er kredittopplysningsbyrå som kan gi en fullstendig oversikt over betalingsanmerkninger.</p>
Konkursregisteret ³⁸	<p>Konkursregisteret inneholder opplysninger om konkursbo og tvangsavviklingsbo. Registeret inneholder sentrale opplysninger om hvert bo, blant annet hvem som er eller har vært daglig leder, styreleder og revisor i et konkursrammet foretak, og om styreleder, daglig leder eller innehaver har roller i andre foretak på tidspunktet for konkursåpning.</p> <p>Gjennom Konkursregisteret kan bostyrere, politi, domstoler og andre interesserte raskt skaffe seg viktig informasjon.</p>
Ektepaktregisteret	Ektefeller som ønsker en særlig fordeling av sine formuesgoder kan inngå en egen avtale (ektepakt). En rekke formkrav må være innfridd for at ektepakten skal være gyldig. Ektepakter kan tinglyses i Ektepaktregisteret for å få rettsvern mot tredjeparter, for eksempel arvinger.
Løsøreregisteret	Søk i heftelser (gjeld) i motorvogn ved søk på bilnummer i Løsøreregisteret. Informasjon om hvem som står oppført som eier av en motorvogn finnes på www.vegvesen.no .
Partiregisteret	Register over alle beskyttede partinavn og navn på medlemmer i partiets ledende organ.
Regnskapsregisteret	Regnskapspliktige skal årlig sende inn årsregnskap, årsberetning og revisjonsberetning, senest en måned etter regnskapet er vedtatt. Informasjonen er offentlig tilgjengelig i 10 år.

³⁴ Foretaksregisteret, <https://www.brreg.no/om-oss/oppgavene-vare/alle-registrene-vare/om-foretaksregisteret/>

³⁵ Enhetsregisteret, <https://www.brreg.no/om-oss/oppgavene-vare/alle-registrene-vare/om-enhetsregisteret/>

³⁶ Frivillighetsregisteret, <https://www.brreg.no/om-oss/oppgavene-vare/alle-registrene-vare/om-frivillighetsregisteret/>

³⁷ Heftelser på person, <https://www.brreg.no/person/tinglysing/heftelser-pa-person/>

³⁸ Konkursregisteret, <https://www.brreg.no/om-oss/oppgavene-vare/alle-registrene-vare/om-konkursregisteret/>

En rekke dokumenter kan bestilles for det enkelte selskapet hos Brønnøysundregisteret. Deler av informasjonen er gratis og sendes på e-post, mens annen informasjon er gebyrbelagt. Personer med roller i selskapet kan bestille produkter gratis via Altinn.

Dokumenter som kan bestilles er følgende (merk at ikke alle foretak plikter å sende inn all informasjon):

- Kopi av årsregnskap fra Regnskapsregisteret (E-post/PDF)
- Utskrift og attester for Foretaksregisteret, Partiregisteret, Enhetsregisteret og Frivillighetsregisteret (inkludert rolleoversikt, firmaattest norsk/engelsk og registerutskrift fra Enhetsregisteret mv.)
- Utskrift og attester fra Løsøreregisteret og Konkursregisteret (inkludert pantattest)
- Stiftelsesdokumenter, vedtekter og andre saksdokumenter
- Kunngjorte endringer (dokumentasjon på endringer av styre, prokura, vedtekter, forretningsadresse, revisor, regnskapsfører mv).

5.2.3 Stiftelsesregisteret

Stiftelsestilsynet ble opprettet i 2005 og har ansvaret for tilsyn og kontroller av alle stiftelser i Norge etter stiftelsesloven. Det er ca. 6.800 stiftelser i Norge.

Stiftelsesregisteret inneholder informasjon om blant annet:

- Oppretteren
- Stiftelsens formål
- Eiendeler som utgjør grunnkapital og grunnkapitalens størrelse
- Styret, og eventuelt andre organer stiftelsen skal ha, inkludert en beskrivelse av arbeidsoppgaver
- Forvalter/ daglig leder av stiftelsen, eks. advokater eller andre som står for den daglige driften
- Eventuelle særrettigheter som skal gis oppretteren eller andre i forbindelse med stiftelsen
- Vedtekter

Informasjonen er tilgjengelig på stiftelsestilsynets sider www.lottstift.no.

Uoffisielt aksjonærregister | På www.aksjeeiere.no kan man foreta søk i data registrert i Skatteetatens aksjonærregister pr 31.12.

Endringer i eierforhold etter denne dato er ikke inkludert og gir ikke nødvendigvis et korrekt bilde av dagens eierforhold.

5.2.4 Skatteetatens aksjonærregister

I dag er alle aksjeselskaper og allmennaksjeselskaper forpliktet til å sende inn aksjonærregisteroppgave til Skatteetaten én gang i året.³⁹ Informasjonen samles i Skatteetatens aksjonærregister. Aksjonærregisteret inneholder informasjon om det formelle eierskapet av selskapet (se mer om forskjellen mellom formelt og reelt eierskap i kapittel 3.4 over).

I 2015 ble aksjonærregisteret gjort tilgjengelig for søk, og eksterne parter som Dagens Næringsliv og www.aksjeeiere.no har opprettet egne søkefunksjoner for å forenkle tilgjengeligheten.⁴⁰

Aksjonærregisteret *kan* gi nyttig informasjon om *aksjonærene* i et aksjeselskap, men ikke nødvendigvis viser hvem som er *reelle eiere*. Man må også være oppmerksom på at registeret ikke oppdateres løpende gjennom året og derfor kan inneholde utdatert informasjon.

³⁹ Jf. Lov om skatteforvaltning (skatteforvaltningsloven), L27.05.2016 nr. 14 § 7-7

⁴⁰ Kilde: www.aksjeeiere.no

5.2.5 Verdipapirsentralen – og forvalterregistrering

Verdipapirsentralen ASA (VPS)⁴¹ er Norges eneste verdipapirsentral og er en del av Oslo Børs. VPS leverer infrastruktur, tjenester for oppgjør og registrering av rettigheter for verdipapirer – aksjer, obligasjoner, egenkapitalbevis, sertifikater og fondsandeler. Aksjer og tegningsrettigheter i norske allmennaksjeselskaper (ASA) og norske ihendehaverobligasjoner skal registreres hos VPS.⁴² I tillegg velger gjerne store selskaper med mange eiere å registrere sine aksjer i VPS.

VPS leverer sine tjenester til investorer (både privatpersoner og foretak) og utstedere gjennom et nettverk av rapporteringspliktige meglere, banker og forvaltningsselskaper (i fellesskap benevnt «kontofører»).

En investor som ønsker å kjøper VPS-registrerte verdipapirer må ha en såkalt VPS-konto,⁴³ opprettet hos kontofører.

VPS er ikke underlagt hvitvaskingsregelverket, og vil i henhold til utkast til ny lov heller ikke bli omfattet. Bakgrunnen for dette er at VPS leverer sine tjenester til *rapporteringspliktige kontoførere* og det er kontofører som er ansvarlig for gjennomføring av kundetiltak overfor sluttkunden.

5.2.5.1 Utfordringer knyttet til VPS – oppdatering av aksjonærregisteret

VPS foretar skatterapportering på vegne av VPS-registrerte selskap til Skattedirektoratet. Aksjonærene får deretter oppgaven til bruk i selvangivelsen fra aksjonærregisteret basert på disse opplysningene. Rapporteringen til skatteetaten omfatter alle transaksjoner foretatt mellom 1.1-31.12, med årlig rapporteringsfrist 10. februar hvert år. Informasjonen i registeret gir derfor ikke nødvendigvis et korrekt og oppdatert bilde over eierforholdene.

5.2.5.2 Utfordringer knyttet til VPS – bruk av forvalterkonti for utenlandske investorer⁴⁴

Ved opprettelsen av VPS-konto skal investorene gjennomgå KYC og legitimere seg. På den måten har VPS-registeret informasjon om navn på fysisk person som eier av verdipapirene som handles.

Utenlandske aksjonærer kan på sin side etablere VPS-konto ved bruk av *forvalter*. Forvaltere i Norge er normalt banker og andre finansinstitusjoner, som alle må være underlagt tilsyn, kontroll og godkjenning fra Finanstilsynet. Ved bruk av forvalter vil verdipapirene som omsettes stå oppført med forvalters navn, og ikke den eller de fysiske personer som forvalter handler på vegne av. Dette medfører at reell rettighetshaver er skjulte. Forvalter på sin side skal på forespørsel kunne redegjøre for reell rettighetshaver, men erfaringen tilser at det er problematisk eller umulig ettersom forvalter støter på utenlandske selskapsstrukturer hvor det ikke er krav til å registrere reell rettighetshaver, sekretessregler som forbyr utlevering av informasjon mv. I tillegg er det mulig å benytte en 'kjede' av forvaltere, slik at forvalter selv ikke har informasjon om de som står bak i neste ledd. Et unntak for hemmelighold gjennom forvalter er dersom aksjonæren ønsker å stemme på generalforsamling, hvor det da kreves at reell rettighetshaver må identifisere seg.

Skjulte utenlandske investorer på Oslo Børs | Ved utgangen av 2014 var 36% av markedsverdien i VPS-registrerte aksjer eid av utlendinger registrert på forvalterkonto med skjult reelt eierskap.

Dette tilsvarer NOK 755 milliarder kroner.

Bare halvparten av de 20 største selskapene på Oslo Børs spesifisert ved utgangen av 2015 innholdet på forvalterkontoene, men ingen fysiske personer ble nevnt.

Kilde: VPS/NRK/Transparency International Norge

⁴¹ Kilde: www.vps.no

⁴² Kilde: <https://www.vps.no/pub/utsteder/skatterapportering/>

⁴³ Kilde: <https://www.vps.no/pub/investor/hva-er-en-vps-konto/>

⁴⁴ NOU 2005:13 Om forvalterregistrering av aksjer i norske selskaper

VPS leverer tjenesten *Nominee ID* som skal kunne bistå med i identifisere eiere som holder sin beholdning gjennom en forvalter. Også andre aktører leverer lignende tjenester, men også slike leverandører er prisgitt at informasjonen gjøres tilgjengelig for dem.

En undersøkelse⁴⁵ av de 20 største selskapene på Oslo Børs fra 2015 viser at forvalterregistrering av aksjeposter har et betydelig omfang og at for de ti største selskapene utgjør forvalterkontoene 75% av de 20 største aksjonærene. Bare én forvalter er norsk.

Børsnoterte selskaper i hvitvaskingsøyemed normalt ansett for å ha en lavere risiko for å bli misbrukt til hvitvasking ettersom de er underlagt strenge regulatoriske krav, kontroll fra tilsynsmyndigheter og generelt anses for å være mer transparent hva gjelder eierskap enn private selskaper. Bruken av forvalterkonto viser at rapporteringspliktige også overfor børsnoterte selskaper bør ha en risikobasert tilnærming.

5.2.6 Eiendomsregister - Kartverket

Statens kartverk («Kartverket») administrerer Norges offisielle eiendomsregister (matrikkelen). Registeret inneholder informasjon om faste eiendommer i Norge. Kartverket samler inn, systematiserer, forvalter og videreformidler offentlig geografisk informasjon. Informasjonen er tilgjengelig på www.kartverket.no.

I kartverket finnes blant annet følgende informasjon tilgjengelig:

- Hvem som er tinglyst eier på en eiendom
- Hvilke heftelser som er tinglyst på en eiendom (inkludert utleggsforretninger)
- Grunnbokutskrifter og kopi av tinglyste dokument
- Eiendomsdata, som kart, grenser, gårds- og bruksnummer
- Historiske opplysninger fra grunnboken

5.2.7 Nytt register over reelle rettighetshavere

Med den nye hvitvaskingsloven planlegges/foreslås det å vedta Lov om register over reelle rettighetshavere.⁴⁶ Loven er et resultat av kravene i EUs fjerde hvitvaskingsdirektiv og FATFs kritikk i sin evalueringsrapport av Norge i 2014⁴⁷ for norske myndigheters manglende oppfølging av FATFs anbefaling 24 og 25 om å opprette et nasjonalt register over reelle rettighetshavere.

Formålet med det nye registeret er at det skal inneholde informasjon om fysiske personer som er reelle rettighetshavere. Registeret vil derfor skille seg fra Skatteetatens eksisterende aksjonærregister (se kapittel 5.2.4) og aksjeselskapers krav til aksjeeierbok (se kapittel 5.1.3) ved at disse bare inneholder informasjon om første ledd av aksjonærer, men ikke kjedet eiersammensetning.

I tillegg vil registeret inneholde informasjon om flere foretakstyper, (i motsetning til aksjonærregisteret), samt informasjon om hvorfor den fysiske personen er å anse som reell rettighetshaver.

Forslag til Lov om register over reelle rettighetshavere er behandlet i NOU 2016:16 og Finansdepartementets lovforslag i Prop.109 L (2017-2018), som de følgende henvisninger bygger på. Lovforslaget er til behandling i Stortinget høsten 2018.

⁴⁵ Berg-Rollness og Tseren, Norsk Eierinteresse: Skult eierskap i Norge, Revisjon og Regnskap, 2016

⁴⁶ NOU 2016:27

⁴⁷ FATF Mutual Evaluation Report Norway, December 2014, avsnitt 7.18

5.2.7.1 Hvem skal innhente og registrere opplysninger om reell rettighetshaver?

Lovforslaget legger opp til at det er det enkelte foretak som selv innrapporterer reelle rettighetshavere. Registeret vil trolig bli operert ved Brønnøysundregistrene.

Departementet legger til grunn at alle juridiske personer, enheter og andre sammenslutninger som driver virksomhet eller er registrert i Norge herunder på Jan Mayen og Svalbard, i utgangspunktet vil ha plikt til å innhente og registrere opplysninger om reelle rettighetshavere, for eksempel:(fotnote 48):⁴⁸

- Aksjeselskap (AS)
- Allmennaksjeselskap (ASA)
- Europeisk selskap (Societas Europaea/ SE)
- Ansvarlig selskap (ANS)
- Kommandittselskap (KS)
- Partrederi⁴⁹
- Finansforetak som ikke er organisert som aksjeselskap eller allmennaksjeselskap, dvs. sparebanker og gjensidige forsikringsforetak⁵⁰
- Samvirkeforetak og europeiske samvirkeforetak
- Andre selskaper med begrenset deltakeransvar
- Sameier, når de er registrert i offentlig register
- Borettslag
- Boligbyggelag
- Foreninger, når de er registrert i offentlig register, for eksempel næringsdrivende foreninger
- Stiftelser
- Verdipapirfond (Forvaltningsselskapet er ansvarlig for registrering og oppdatering i registeret)
- Statsforetak, interkommunale selskap, kommunale og fylkeskommunale foretak, regionalt helseforetak og helseforetak
- Fysisk eller juridisk forvalter av utenlandsk trust og tilsvarende juridisk arrangement, når trusten forvaltes fra Norge.⁵¹

5.2.7.2 Adgang til presiseringer og unntak i forskrift

Departementet foreslår at lovens virkeområde kan presiseres i forskrift. Lovutvalget foreslo i NOU 2016:27 å avgrense plikten til å registrere reelle rettighetshavere mot juridiske personer med eierandeler opptatt til handel på regulert marked eller markedsplass i EØS som har tilsvarende krav til opplysninger om eierforhold(børsnoterte selskaper innen EØS). Det er ikke avklart om forslaget om en slik begrensning vil bli videreført i ny forskrift. Som nevnt overfor registreres handler i børsnoterte selskaper via VPS, som igjen oversender informasjon til aksjonærregisteret. På den måten kan det være mulig å finne informasjon om aksjonærer, men ikke nødvendigvis reelle rettighetshavere.⁵²

Per i dag anbefaler Oslo Børs at selskapet skal opplyse om selskapets aksjeeiere/ egenkapitalbevis:⁵³

⁴⁸ Utkast til lov om register over reelle rettighetshavere mv. § 2

⁴⁹ Lov om sjøfarten, 1994 nr. 39 § 101 definerer partrederi som følgende: «Med partrederi selskap som har til formål å drive rederivirksomhet og hvor medlemmene hefter ubegrenset for selskapets forpliktelser, enten solidarisk eller i forhold til sine andeler i selskapet. Som partrederi regnes også sameie i skip som etter avtale mellom sameierne skal brukes til rederivirksomhet for felles regning.»

⁵⁰ NOU 2016:27, avsnitt 12.5.4 med henvisning til finansforetaksloven §§ 7-1(1) og 7-2(1),

⁵¹ NOU 2016:27, avsnitt 12.5.4

⁵² Tseren og Berg-Rolness, Norsk eiersekretesse, Skjulte eierforhold i Norge, Revisjon og Regnskap, Nr. 7 2016

⁵³ Oslo Børs' IR-anbefaling, mars 2017, avsnitt 3.2

«En oversikt over de 20 største eierne, som også gir informasjon om hvilke som er registrert på forvalterkonto (nomineekonto). Listen bør holdes oppdatert løpende, eller oppdateres på månedsbasis som et minimum.

Med utgangspunkt i hvor stor andel av aksjene som er registrert på forvalterkonto, anbefaler vi at selskapet vurderer om det er hensiktsmessig å publisere en reell eieroversikt basert på de 20 største eierne jevnlig og minst en gang i året.»

Flere børsnoterte selskaper har imidlertid forvaltere av utenlandske aksjonærer oppført som eiere, som ikke gir informasjon om det reelle eierforholdet. Se kapittel 5.2.5 for mer informasjon om VPS-registeret.

5.2.7.3 Hvilken informasjon skal registreres?

I følge lovutkastet skal følgende informasjon om reell rettighetshaver registreres i registeret:⁵⁵

- Navn
- Bostedsland
- Fødselsdato
- Statsborgerskap
- Grunnlaget for å anse vedkommende som reell rettighetshaver, for eksempel:
 - Eierandeler⁵⁶
 - Stemmerettigheter
 - Aksjonæravtale
 - Indre selskap
 - Avtale som stille deltaker
 - Private avtaler
 - Effektiv kontroll
 - Eventuelle andre forhold
 - Begrunnelse og vurdering dersom reell rettighetshaver ikke finnes eller ikke kan identifiseres

5.2.7.4 Hva kan vi forvente å bruke registeret til?

Registeret kan gi den rapporteringspliktige en mulig oversikt over de opplyste forhold. Informasjonen i registeret kan benyttes som et utgangspunkt for vurdering av informasjonen som innhentes fra kunden. Ved avvik mellom det registrerte og kundens opplysninger, eller andre objektive opplysninger (media e.l.) kan gi grunnlag for ytterligere undersøkelser.

Merk at manglende informasjon i registeret ikke fritar den rapporteringspliktige fra å entydig identifisere den eller de reelle rettighetshaverne og treffe egnede tiltak for å bekrefte identiteten. ⁵⁴

Registeret vil ikke kunne gi uttømmende informasjon om de reelle eierforhold. De rapporteringspliktige «kan uansett ikke alene bygge på registeret over reelle rettighetshavere ved gjennomføring av kundetiltak, herunder innhenting og bekreftelse av opplysninger om reelle rettighetshavere». ⁵⁷

Registeret kan aldri alene benyttes som eneste verifiseringskilde.

⁵⁴ NOU 2016: 27

⁵⁵ Prop. 109 L (2017-2018) § 4

⁵⁶ Det er pr. 1.1.2018 pågående debatter nasjonalt og internasjonalt om hvilken grense som skal settes for eierandeler, for eksempel aksjer

⁵⁷ NOU 2016:27, punkt 12.3.4 med referanse til artikkel 30 nr. 8 og artikkel 31 nr. 6

5.2.7.5 Foretak som har ikke informasjon om reell rettighetshaver

I enkelte særegne tilfeller kan foretaket (som har plikt til å rapportere inn til registeret for reelle rettighetshavere) ikke informasjon om reell rettighetshaver, for eksempel foreninger, borettslag, boligbyggerlag, sameier eller datterselskap som eies av et selskap børsnotert i EØS.

Feltene i registeret for reelle rettighetshavere skal da stå åpne, for å synliggjøre at reell rettighetshaver ikke kan identifiseres. Dette gir rapporteringspliktige grunnlag til å foreta nærmere undersøkelser.⁵⁸

Rapporteringspliktige bør ved søk i utenlandske register være oppmerksom på at andre EU/EØS-land har valgt en annen løsning hvor stedfortredere (eks. styret, øverste ledelse eller agenter) registreres i registeret som reelle rettighetshavere.⁵⁹ Tilsvarende gjelder for andre land utenfor EU/EØS.

5.2.8 Internasjonale selskapsregister

Som følge av kravene i EUs fjerde hvitvaskingsdirektiv er EUs medlemsland forpliktet til å opprette nasjonale register over reelle rettighetshavere.

I kapittel 9 er det inntatt en liste over et utvalg utenlandske selskapsregister (merk at disse registrene er selskapsregister i likhet med Brønnøysundregistrene, og det må foretas en konkret vurdering for å avdekke om registrene inneholder informasjon om reelle rettighetshavere).

Nesten alltid	Rettsstilling og status - foretakets navn, organisasjonsform, registreringsdato, stiftelsesdato, stiftelsesdokumenter og vedtekter
Nesten alltid	Foretakets registrerte adresse , postadresse eller adresse for fysisk arbeidssted (adressen kan være registrert på adressen til forvalter eller tilrettelegger)
Nesten alltid	Navn og adresse til registrert agent eller annen person autorisert til å handle på vegne av foretaket
Ofte	Navn og adresse til personer med juridisk kontroll over foretaket (styre og ledelse)
Av og til	Navn og adresse på fysiske person med rettslig eierskap (aksjonærer eller deltakere)
Svært sjelden	Navn på reell rettighetshaver

Det er stor grad av variasjon av informasjon og transparens i ulike selskapsregister, men de fleste register vil inneholde en kombinasjon av følgende:⁶⁰

Den internasjonale organisasjonen Tax Justice Network vurderer og scorer en rekke land og jurisdiksjoner ut i fra finansielt hemmelighold.

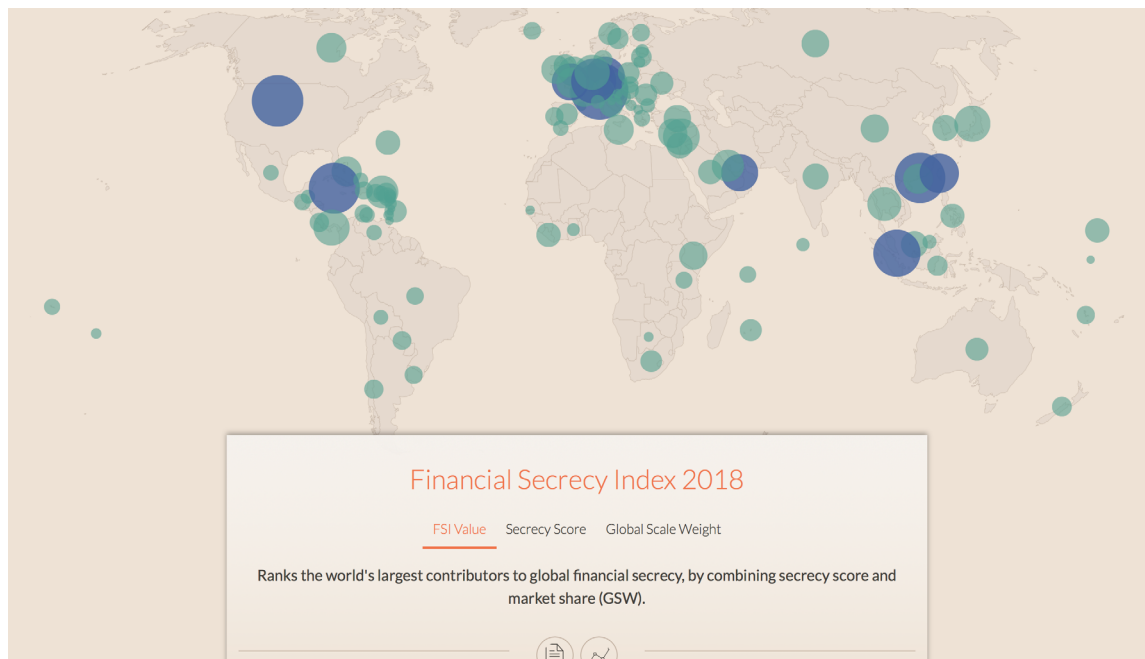
Indeksen kan være nyttig for rapporteringspliktige ved gjennomføring av risikovurdering og vurderingen av hva slags informasjon man kan forvente å finne registrert i de ulike jurisdiksjonene.

⁵⁸ NOU 2016:27, Utkast til lov om register over reelle rettighetshavere mv. § 4 (3)

⁵⁹ Per februar 2018 er det fremdeles en rekke EØS-land som ikke har implementert egne nasjonale register for reelle rettighetshavere. Det er derfor for tidlig å konkludere med hvordan de ulike registrene vil se ut og hva slags informasjon de vil inneholde.

⁶⁰ StAR – the Stolen Asset Recovery Initiative, The Puppet Masters, 2011

Tax Justice Network - Financial Secrecy Index

Kilde: Tax Justice Network

5.3 Åpne kildesøk

En av de kanskje mest undervurderte kildene til informasjon er åpne søk på internett, som google. Åpne kildesøk inneholder gjerne informasjon, som ikke fremkommer fra offentlige register eller kilder. Det kan være alt fra nyhetsartikler om selskapsoverdragelser, børsmeldinger, gravende journalistikk, blogginnlegg m.m. Informasjonen kan gi ledetråder om tilknytninger, relasjoner, eierinteresser mv. som kan benyttes i videre søk (se eksempel under).

I tillegg til de åpne kildesøk på ordinære søkemotorer som www.google.com, www.bing.com, www.ask.com og www.yahoo.com finnes en rekke andre mer spesialiserte søkemotorer som er avgrenset til enkelte fagområder, jurisdiksjoner, språk, sosiale media, blogger osv.⁶¹ Søkemotoren Wayback Machine (se utheving til venstre) kan for eksempel inneholde relevant informasjon fra gamle nettsider som senere har blitt slettet eller endret.

Søketips! | Søkemotoren Internet Archive Wayback Machine er et internettarkiv over tidligere lagrede nettsider.

Arkivet scanner internett og «tar bilder» av nettsider. Arkivet gir mulighet til å se tidligere versjoner av en nettside. Arkivet inneholder over 310 milliard lagrede nettsider.

<http://archive.org/web/>

En rekke kommersielle leverandører av compliance-systemer har også applikasjoner til gjennomføring av åpne kildesøk, inkludert rettsavgjørelser, for eksempel Bisnode, World Check, LexisNexis, Bureau van Dijk, Westlaw, Dun&Bradstreet m.m.

Selv om slike leverandører kan være gode hjelpemidler må man alltid huske at også de er begrenset av informasjonen som er tilgjengelig. *Manglende treff* i slike databaser utelukker ikke at realitetene er noe annet.

Ved søk må man alltid være oppmerksom på personopplysningslovens krav til blant annet hjemmelsgrunnlag for lagring og bruk av personopplysninger, samt krav om at opplysningene skal være relevante, oppdaterte og korrekte. Kritisk kildebruk er derfor avgjørende også for etterlevelse av personopplysningsloven.

⁶¹ Kilde: https://en.wikipedia.org/wiki/List_of_search_engines

5.3.1 Utfordringer med åpne kildesøk

Kritisk kildebruk og kritisk vurdering av kilder er avgjørende for gode resultat. Søk i åpne kilder har ikke bare fordeler, men også ulemper søkeren bør være oppmerksom på, som for eksempel:

«**Fake news**»: Fake news omtales gjerne om nyhetsartikler og mediasaker som er bevisst gitt med unøyaktig, uriktig eller direkte falsk informasjon. Faks news fremstår som legitime nyhetssaker og blir spredd i konvensjonelle mediekanaler og sosiale media. Formålet med fake news er gjerne å skade eller villedde mottakeren for å oppnå politiske formål, økonomisk vinning eller økt nettaktivitet (såkalte klikk-saker).

Sensur: Flere regimer i verden opererer med streng sensur av informasjon og hvor kritikk mot myndigheter, statsledere, militære eller herskende familie er forbudt ved lov eller effektivt sensurert.⁶² Sensur fører til at nyhetssaker, blogger, gravende journalistikk, opposisjonsmotstand m.v. ikke publiseres, eller publiseres med redigert innhold. Dette resulterer i at sakene ikke vil få treff, verken i compliance-systemenes søketjenester eller ved søk i åpne kilder.

Tips: Sosiale media, blogger og informasjon fra uavhengige journalister og organisasjoner kan i flere land gi mer informasjon enn offentlige mediekanaler.

«**Naming and shaming**»: Mens fake news gjelder misbruk av pressens anerkjennelse, relaterer såkalt naming og shaming i større grad til offentlig uthenging, latterliggjøring eller sjikanering ved hjelp av anerkjente instanser. For eksempel er det i enkelte jurisdiksjoner vanlig å saksøke sine konkurrenter for å gi de negative oppmerksomhet, hindre de å delta i anbudskonkurranser, begrave de i langvarige rettssaker mv. uten at det ligger noe reelt innhold bak.

Skjulte treff: Enkelte treff dukker ikke opp i åpne kildesøk, eller finnes kun dersom der gjøres svært spissede søk. Dette kan ved første øyekast gi inntrykk av at informasjonen ikke finnes (ingen treff). For eksempel vil et google søk på navnene til personer på Interpols *Most Wanted List* ikke gi treff på Interpols egen nettside, selv om de gjerne kan dukke opp i andre nyhetsartikler (men merk at de fleste kommersielle leverandører av compliance-systemer vasker sine lister mot Interpol).

Alle disse forholdene og flere til vil kunne påvirke de søkerresultater som oppnås. Informasjon i resultatene kan være unøyaktig, politisk eller kommersielt vinklet eller direkte feil. Mangler i underlagsmaterialet vil også føre til mangler i resultatet. Dette gjelder også for *compliance databaser* som tilbyr slike søketjenester. Man bør derfor ha et bevisst og kritisk forhold både til den informasjonen man finner på internett, og informasjon man forventer å finne, men som tilsynelatende ikke eksisterer.

5.3.2 Sosiale media

Sosiale media kan være relevant kilde til informasjon, kanskje særlig for å avdekke vennskap og kjennskap, familierelasjoner og andre uformelle relasjoner. Eksempelet under skildrer hvordan informasjon delt i

«**Bildene fra fisketuren til Molde med Putins mektig venn får uventede følger**» skriver **Aftenposten**.

I februar 2018 kunne en rekke medier melde om en ukrainsk eskortepike som kom i verdens søkelys på grunn av bilder hun publiserte på sin egen Instagram-profil. Bildene viser angivelig en fisketur i Norge, hvor eskortepiken var med sammen med to av Russlands mektigste menn. Mennene står sentralt FBIs etterforskning om Russlands innblanding i det amerikanske presidentvalget i 2016.

I følge korrupsjonsjeger og opposisjonspolitiker Aleksej Navalnyj, viser bildene og video fra turen samarbeid og informasjon som kan være relevant under den amerikanske etterforskningen, og avdekker tidligere ukjente bånd innad i det russiske politiske systemet.

Kilde: <https://www.aftenposten.no/verden/i/1xg16/Dette-bildet-skal-vise-at-Putins-mektige-venner-dro-pa-hemmelig-fisketur-i-Norge-Her-er-arsakene-til-at-det-kan-bli-en-stor-skandale>

⁶² [Freedomhouse.org](https://www.freedomhouse.org), Freedom of the Net, 2016

sosiale media kan avdekke hemmelige og uformelle bånd.

Søketips! | OCCRPS (gravejournalister) har utarbeidet en database med relevante offentlige kilder fra en rekke land i hele verden:

Catalogue of Research Databases
<https://investigativedashboard.org/databases/>

5.3.3 Innsyn i offentlige dokumenter

Som utgangspunkt er norske rettsavgjørelser, saksdokumenter, journaler og lignende register i forvaltningen offentlige.⁶³ Alle kan kreve innsyn i slike dokument og innsyn skal som hovedregel være gratis. Retten til innsyn begrenses av enkelte unntak, som taushetsplikt. Den som nekter innsyn må begrunne avgjørelsen. Innsynsreglene omfatter primært forvaltningen men også enkelte selskaper med offentlig eierskap.⁶⁴

5.3.4 Juridiske databaser (lovdata, rettsdata mv)

Rettsavgjørelser kan inneholde nyttig informasjon og beskrivelser av eierforhold, relasjoner, organisering mm. Norske rettsavgjørelser fra sivile saker er som hovedregel offentlige, for eksempel tvister om avtaleforhold, skatte- og avgiftssaker mv.⁶⁵ Rettsavgjørelser ligger tilgjengelig på www.lovdata.no og www.rettsdata.no (deler av innholdet på sidene er betalingstjenester) eller hos domstolen. Merk at for enkelte sakstyper, som straffesaker, er navn på partene i saken normalt ikke offentlig tilegnet. Enkelte saker er også underlagt taushetsplikt og er unntatt offentligheten.

I land utenfor Norge er det store variasjoner med hensyn til om og i hvilken grad rettsavgjørelser er offentlig tilgjengelig og om de er tilgjengelig på internett, men som regel vil det være mulig å få innsyn i dokumentene ved henvendelse direkte til domstolen. I USA er informasjon fra domstolene tilgjengelig på PACER (Public access to court electronic records) ved registrering på internett.

5.3.5 Lekkasje fra skatteparadis

I 2016 ble det lekket over 11.5 millioner dokumenter fra et advokatfirma som bistod med rådgivning og opprettelse av selskaper i skatteparadis⁶⁶, som Panama, Barbados og Malta. Dokumentlekkasjen avslørte blant annet at alt fra vanlige mennesker til statsledere, politikere, kjendiser, organiserte kriminelle og terrorister benyttet skjulte selskaper og komplekse eierstrukturer til skatteunndragelse, hvitvasking av korrupsjon og bestikkelser, terrorfinansiering mv.

Dokumentene ble lekket til *The International Consortium of Investigative Journalists* («ICIJ»), som opprettet en database, som også inkluderer funn fra tidligere lekkasjer. Databasen inneholder navn på selskaper, aksjonærer og styremedlemmer i nesten 800 000 offshore selskaper, stiftelser og trusts (bakgrunnsdokumentasjonen publiseres ikke).

Databasen viser selskapsstrukturer og sammenhenger mellom personer og selskaper.

Offshore Leaks Database | Databasen inneholder informasjon om 785 000 offshore selskaper, stiftelser og trusts og 720 000 aksjonærer og styremedlemmer.

Databasen er gratis og det kan søkes på navn, adresse eller jurisdiksjon.

ICIJ har også publisert bruksanvisninger med søketips og hvordan informasjonen kan verifiseres fra andre kilder.

Link til databasen: <https://offshoreleaks.icij.org/>

⁶³ Lov om rett til innsyn i dokument i offentlig verksemd (offentleglova), L19.05.2006 nr. 16

⁶⁴ For tips om fremgangsmåter ved innsyn i offentlige dokumenter se informasjon fra Pressens Offentlighetsutvalg på www.presse.no.

⁶⁵ Lov om meklings og rettergang i sivile tvister (tvisteloven) § 14-2, L17.06.2005 nr. 90

⁶⁶ Det er ikke ulovlig å opprette selskaper i såkalte skatteparadis, men slike jurisdiksjoner opererer med svært høy grad av hemmelighet og i mange tilfeller er det ikke krav om å identifisere reelle rettighetshavere ved opprettelse av juridiske personer.

Eksempel – Rex Tillerson

(US Secretary of State 2016 – 2018)⁶⁷

Rex Tillerson har siden 2017 vært US Secretary of State. Før han Tillerson tiltrådte rollen under Trump-administrasjonen var Tillerson CEO av Exxon Mobil og ledet oljegiganten fra 2006. Lekkasjen fra Paradise Papers viser at Tillerson hadde tilknytninger til en rekke selskaper i blant annet USA, Bermuda og Yemen. ICIJs oversikt over Tillersons relasjoner vises i figuren til venstre.

Det skal merkes at Tillerson har ikke kommentert funnene i databasen overfor ICIJ, og selskapene og deres virksomhet kan ha legitime formål. Eksempelen har som formål å illustrere hvordan informasjonen i Offshore Leaks Database er organisert.

5.4 Beregning av reelt eierskap

De ulike nasjonale og internasjonale regelsett opererer med terskelverdier for når en fysisk person *skal* anses for en reell rettighetshaver gjennom eierskap og kontroll.

Det er viktig å merke seg at terskelverdiene etter EUs nye hvitvaskingsdirektiv forsterker kravet om risikobasert tilnærming og eksplisitt legger til grunn at eierskap på mer enn 25% nå bare gir en *indikasjon* på at reelt eierskap kan foreligge. Eierskapsprosenten er i seg selv ikke tilstrekkelig for å vurdere reelt eierskap, ettersom flere andre forhold kan spille inn, som avtaler, stemmerettigheter osv.

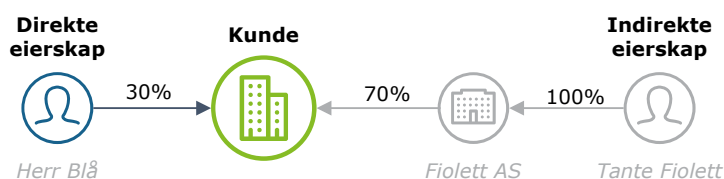
Men det foreligger en plikt for rapporteringspliktige å innhente informasjon om reelle rettighetshavere som er tilstrekkelig for å forstå hvem personen(e) er og forstå eierskaps- og kontrollstrukturen. Den rapporteringspliktige må derfor beregne eierskapet.

Hvitvaskingsloven § 14 (1) siste punktum regulerer hvordan reelle rettighetshavere skal beregnes. Bestemmelsen synes å angi en ny måte å beregne reelle rettighetshavere på i forhold til loven av 2009. Den nye bestemmelsen indikerer at man skal anse den fysiske personen i enden av en eierkjede som reell rettighetshaver dersom hvert ledd i kjeden eier eller kontrollerer mer enn 25 %. Dette står i motsetning til kravene i 2009-loven, hvor det beregnes % av %.

Se eksempel på ny beregningsmåte i kapittel 5.4.2. Noen illustrative eksempler på beregning av direkte og indirekte eierskap følger under.

5.4.1 Direkte og indirekte eierskap

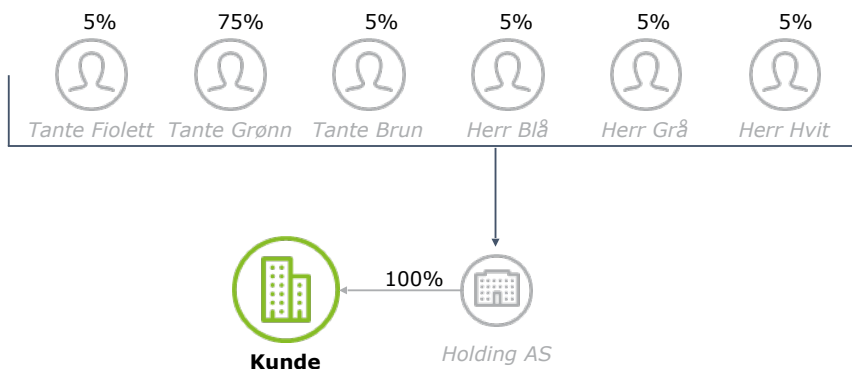
Direkte eierskap vil normalt ikke by på store problemer å identifisere, mens indirekte eierskap kan være svært krevende å avdekke og analysere. Som et ledd i kundetiltakene bør det likevel avklares om det er andre forhold som medfører at realitetene endres, for eksempel dersom ulike aksjeklasser eller interne avtaler medfører at andre har kontroll.

⁶⁷ Kilde: <https://offshoreleaks.icij.org/stories/rex-tillerson>

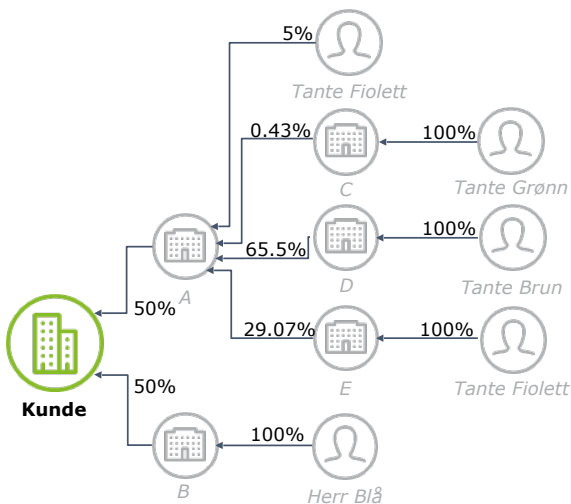
Figuren på forrige side viser en forenklet modell av direkte og indirekte eierskap; Herr Blå utgjør her en *direkte eier* med en eierandel på 30% i kunden. Tante Fiolet er en *indirekte eier*, ved at hun gjennom selskapet Fiolet AS har en eierandel på 70% i kunden.

Et annet eksempel på en enkel struktur med indirekte eierskap vises til høyre, hvor Tante Grønn er største eier med 81.5%. Resten av eierskapet er fordelt på fem personer, alle med mindre eierposter. Husk at nære familiemedlemmer skal vurderes samlet, slik at dersom de fem minoritetseierne er nære familiemedlemmer vil de til sammen eie 25% og skal registreres som reelle rettighetshavere.

5.4.2 Indirekte eierskap over flere nivåer

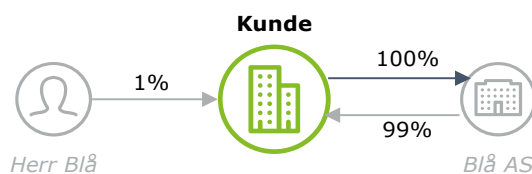
Eksempelet til venstre viser flere nivå av indirekte eierskap. Ved beregning av eierskap etter Hvitvaskingsloven 2009 (% av %) vil for eksempel Tante Brun ha 32,75% eierinteresse i kunden ($50\% \cdot 65,5\% = 32,75\%$). I tillegg vil Herr Blå ha 50% eierinteresse. Ny hvitvaskingslov endrer beregningsmåten; en fysisk person som kontrollerer en juridisk person, som igjen kontrollerer en annen juridisk person i kjede, vil den fysiske personen også anses som reell rettighetshaver over siste ledd av juridiske personer. Dette forutsetter eierskap/ kontroll over 25% i hele kjeden. Den nye loven vil utvide antall personer som skal registreres som reelle rettighetshavere. Med en slik forståelse vil i eksempelet over også Tante Fiolet anses å utøve kontroll over kunden, og skal følgelig registreres som reell rettighetshaver.

5.4.3 Sirkulært eierskap

Små, og tilsynelatende ubetydelige eierposter kan i realiteten skjule den reelle rettighetshaver.

I eksempelet under har Herr Blå gjennom sitt 1% eierskap den eneste med stemmeberettigede og utbytteberettigede aksjer. Herr Blå vil derfor være den eneste reelle rettighetshaveren og alt overskudd i Blå AS overføres til Herr Blå med sitt 1% eierskap.

6.

Eierskap i ulike foretak

Rundt omkring i verden benyttes ulike former for juridiske personer, blant annet aksjeselskaper, sameier, partnerskap, stiftelser, trusts, foreninger, organisasjoner osv. (i fellesskap benevnt «foretak»). De aller fleste slike foretak er både lovlige og nødvendige og benyttes til forretningsmessige og samfunnsnyttige aktiviteter.⁶⁸

Likevel er det slik at foretak også kan misbrukes. I hvitvaskingsprosessen benyttes ofte foretak, blant annet for å skjule identiteten til reelle rettighetshavere, skatteunndragelse, skjule bestikkelser, korrupsjon, eiendeler og verdier mv. Kjennskap til de ulike foretaksformene og hvordan de opererer er nyttig i arbeidet med kjenn-din-kunde og den løpende oppfølgingen.

Nedenfor gis en oversikt over noen foretaksformer med en kort beskrivelse av særtrekk, hva slags informasjon man kan forvente å finne om subjektene og særlige momenter i forhold til risiko for hvitvasking. Særlig norske særtrekk beskrives. Landene kan ha ulike krav til selskapsformene.⁶⁹

I Norge finnes ca. 30 ulike foretaksformer. De mest vanlige er likevel aksjeselskaper og enkeltpersonforetak og hele 9 av 10 foretak i Norge har en av disse formene.

Eierforhold | Aksjeselskap skal holde aksjeeierbok med oversikt over alle aksjonærer.

En gang i året skal Skatteetaten gis opplysning om aksjonærene.

6.1 Aksjeselskap (Companies)⁷⁰

Aksjeselskap (AS) – eller «company» som de omtales på engelsk, er den vanligste organisasjonsformen i verden.⁷¹ Se kapittel 9.3 for en oversikt oversettelser av andre utenlandske betegnelser på denne selskapsformen.

Selv om alle land har noe ulik lovgivning, deler aksjeselskaper noen fellestrekk som redegjøres for nærmere under. I den videre beskrivelsen benyttes det norske begrepet 'aksjeselskap'.

6.1.1 Beskrivelse

Aksjeselskaper er egne juridiske subjekter og kan eies både av privatpersoner og andre foretak (i konsern). Aksjeselskapet kan, som selvstendig juridisk subjekt blant annet inngå avtaler og være part i rettssaker.

Aksjeselskaper anses for å være *investorvennlige*. Aksjer i et aksjeselskap eies normalt av et begrenset antall aksjonærer og aksjene er som hovedregel ikke fritt omsettelige. Selv om aksjene ikke er fritt omsettelige kan de likevel lett kjøpes, selges eller gis som gave gjennom private avtaler. I tillegg kan aksjeselskaper enkelt fusjoneres (sammenslåing), fisjoneres (oppdeling) og omdannes, noe som gjør aksjeselskapsformen enkel å benytte. I tillegg kan organisering som aksjeselskap medføre en rekke gunstige skatteordninger både for selskapets selv og dets aksjonærer.

Selskapsformen kjennetegnes ved at eierskap og kontroll er delt. Eierskapet utøves av aksjonærene, normalt på bakgrunn av antall aksjer de eier. Aksjene kan ha ulike rettigheter og plikter, hvor den mest sentrale er retten til å stemme i aksjonærmøte (General Assembly eller Generalforsamling). Selskapets aksjonærer er i utgangspunktet ikke personlig ansvarlig for selskapets forpliktelser utover aksjekapitalen, noe som eksempelvis medfører at aksjonæren ikke er personlig ansvarlig for gjeld dersom selskapet går konkurs eller ved søksmål mot selskapet.

⁶⁸ Kilde: https://no.wikipedia.org/wiki/Selskapsformer_i_Norge

⁶⁹ Den generelle betegnelsen på de ikke-norske juridiske subjektene bygger i stor grad på StAR – the Stolen Asset Recovery Initiative – et partnerskap mellom Verdensbanken og FNs Office on Drugs and Crime (UNODC) og deres rapport «The Puppet Masters» som er en studie av misbruk av selskaper i 150 globale korrupsjonssaker.

⁷⁰ FATF, The Misuse of Corporate Vehicles, Including Trust and Company Service Providers, 2007

⁷¹ StAR – the Stolen Asset Recovery Initiative, The Puppet Masters, 2011

Kontrollen i selskapet utøves av styret (Board of Directors), som er valgt av aksjonærene. Styret mottar overordnede instruksjoner fra aksjonærene om hvordan selskapet skal driftes. Styret vil, gjerne sammen med daglig leder (General Manager / Chief Executive Officer) utøve den daglig driften av selskapet. Styret har også rett til å forplikte selskapet utad (innenfor sitt mandat), eks. inngå avaler eller ta opp lån. Viktige avgjørelser, som for eksempel beslutning om oppkjøp, fusjoner, fisjoner, kapitalendringer mm. må normalt godkjennes av aksjonærene i generalforsamling. Selv om styret har formell kontroll kan også deres handlefrihet begrenses blant annet gjennom avtaler, for eksempel kan en långiver som vil sikre sin panteverdi sette begrensninger for hva selskapet kan gjøre. Slike avtaler vil ikke være offentlig tilgjengelig men ses på som selskapets interne dokumenter. Det blir derfor viktig for den rapporteringspliktige å ta rede på om det finnes slike avtaler som overfører kontroll (eksempelet er kanskje særlig relevant ved avtaler mellom nærstående). Rapporteringspliktige bør som ledd i kundetiltakene *eksplicit spørre kunden* om det foreligger slike avtaler som kan påvirke eierskapet eller kontrollen, og dokumentere kundens svar.

Både i Norge og utlandet er den klare regel at aksjeselskaper skal registreres hos offentlige myndigheter. Det stilles imidlertid ulike nasjonale vilkår ved opprettelse av selskaper, for eksempel krav til aksjekapital, hva slags dokumentasjon som stifterne (eierne) må oppgi, revisjonsplikt, avholdelse av generalforsamling, styremøter og innsending av dokumentasjon til offentlige myndigheter.⁷²

De fleste land krever også at selskaper har en aksjeeierbok som viser hvem som eier aksjene i selskapene, hvor mange aksjer de eier og om det er eventuelle rettigheter/plikter knyttet til aksjene, for eksempel stemmerett, forkjøpsrett osv.⁷³ Det er imidlertid ikke alle land hvor aksjeeierboken er tilgjengelig for andre enn selskapet selv. Aksjeeierboken benyttes av selskapet til å ha kontroll over hvem som eier selskaper og ved utbetaling av utbytte.

Det finnes også enkelte jurisdiksjoner som *ikke* krever registrering av aksjonærene i en aksjeeierbok, men hvor aksjene eies av den personen som fysisk har verdipapiret i sin besittelse, såkalte 'bearer shares'. Slike aksjer er ikke lovlige i Norge, men land som Tyskland, Sveits og enkelte 'skatteparadiser' aksepterer bearer shares.

Svært ofte er selskaper eid av andre foretak, noe som vil reflekteres i aksjeeierboken ved at aksjonæren er oppgitt som et annet foretak. Aksjeeierboken vil i slike tilfeller ikke gi svar på hvem som er *reell rettighetshaver*, og ytterligere undersøkelser må foretas for å identifisere den eller de fysiske personer som eier eller kontrollerer foretaket.

6.1.2 Særlig om norske aksjeselskaper (AS)

Aksjeselskaper⁷⁴ er en av de vanligste selskapsformene i Norge, med ca. 450 000 registrerte aksjeselskaper pr. januar 2018.⁷⁵ Fra 2012 ble kravet til minste aksjekapital redusert fra NOK 100.000 til NOK 30.000, inkludert stiftelsesutgifter. Dette har bidratt til en økning i antall aksjeselskaper.

⁷² StAR – the Stolen Asset Recovery Initiative, The Puppet Masters, 2011

⁷³ StAR – the Stolen Asset Recovery Initiative, The Puppet Masters, 2011

⁷⁴ Reguleres av Lov om aksjeselskaper (aksjeloven), L13.06.1997 nr. 44

⁷⁵ Tall pr. 30.1.2018, informasjon hentet fra selskapsdatabasen Bisnode

Aksjeselskaper er undergitt en rekke lovpålagte krav. Kravene oppstår både ved stiftelsen av selskapet og løpende så lenge selskapet består, som kan gi nyttig informasjon ved gjennomføring av ordinære kundetiltak som bidrar til å bedre forstå kunden og avdekke mistenkelige forhold i den løpende oppfølgingen.

Noen eksempler følger under:

- Aksjeselskaper stiftes i stiftelsemøte og dokumenteres med *stiftelsesdokument*⁷⁶, som registreres i Brønnøysundregistrene. Stiftelsesdokumentet skal inneholde opplysninger om stifteren(e), tegning av aksjer, eventuelt dekning av utgifter til stiftelsen, evt. daglig leder, styret, revisor (hvis påkrevd) og vedtekter. Dersom selskapet er opprettet ved tingsinnskudd (eiendeler selskapet mottar som aksjeinnskudd), må det utarbeides en redegjørelse med beskrivelse av tingsinnskuddet. Redegjørelsen skal bekreftes av revisor. Stiftelsesdokumentet skal også inneholde en beskrivelse av eventuelle personlige særrettigheter, eventuelt at slik avtale inntas som vedlegg.
- *Enkelte avtaler av en viss størrelse mellom selskapet og selskapets ledelse, eller nærstående* må godkjennes av generalforsamlingen og redegjøres for av selskapets styre. Styret og protokoller registreres i Brønnøysundregisteret.⁷⁷
- Aksjeselskapet plikter å ha oppdatert *aksjeeierbok*⁷⁸, med informasjon om selskapets aksjonærer (dette trenger ikke være den reelle rettighetshaver). Aksjeeierbok er tilgjengelig for alle som ønsker innsyn. Selve aksjeeierboken skal oppdateres av selskapet ved endringer, men innsendes bare til aksjonærregisteret i forbindelse ved innlevering av årsregnskap. Dette medfører at informasjonen i aksjonærregisteret kan være opptil 18 måneder gammel.
- Aksjeselskaper har *regnskapsplikt*.⁷⁹ Årsregnskapet skal innsendes Brønnøysundregisteret. Aksjeselskaper over en viss størrelse har *revisjonsplikt*. Mindre selskaper som oppfyller kravene kan i generalforsamling velge å ikke ha revisor. Informasjon om hvorvidt selskapet har revisor, og eventuelt revisors navn er registrert i Brønnøysundregistrene.

Stiftelsesdokument, vedtekter og regnskap (for regnskapspliktige selskaper) mm. kan bestilles hos *Brønnøysundregistrene*. Deler av informasjonen er gratis.

6.1.3 Risikomomenter

- Aksjeselskap er den vanligste selskapsformen i Norge og trolig den vanligste i verden. Aksjene i et aksjeselskap kan lett omsettes. Aksjeselskap er en selskapsform som anses som investortvennlig og som i seg selv fremstår som profesjonell, og gir et skinn av legitimitet (for eksempel i forhold til Enkelpersonforetak (ENK)). På denne bakgrunn misbrukes også selskapsformen til hvitvasking og terrorfinansiering, både nasjonalt og internasjonalt.
- Aksjonærer kan være både juridiske og private personer, så vel norske som utenlandske. *Informasjon om aksjonærer* oppdateres årlig og kan være både utdatert gjennom året og kan mangle informasjon om reelle eierforhold. Særlig informasjon om utenlandske eiere er vanskelig tilgjengelig om ikke umulig å identifisere.

⁷⁶ Aksjeloven §§ 2-1 følgende

⁷⁷ Aksjeloven § 3-8

⁷⁸ Aksjeloven §§ 4-5 følgende

⁷⁹ Regnskapsloven § 1-2

- Aksjeselskaper har anledning til å registrere sine aksjer i et verdipapirregister.⁸⁰ Utenlandske aksjonærer har da mulighet til å la sine aksjer registreres gjennom en *forvalter* (normalt bank eller annen forvalter godkjent av Finanstilsynet), slik at identiteten til den egentlige aksjonæren ikke er kjent. Også i andre jurisdiksjoner er det adgang til å registrere aksjer ved bruk av forvaltere. I mange jurisdiksjoner er det heller ikke krav til å oppgi reelle eiere i offentlige register eller innrapportere disse til offentlige myndigheter.
- Aksjeselskaper kan organiseres i *komplekse eierstrukturer*, med flere lag av selskaper (og eventuelle andre organisasjonsformer) som vanskeliggjør eller skjuler de reelle eierforholdene. Grensekryssende eierstrukturer kan redusere oversikten over selskapene og eierskap. Innsyn og informasjon om utenlandske selskap reguleres av nasjonalstatens rett og hvorvidt de har systemer for innsamling og lagring av slik informasjon.
- Selskapet kan velge en eller flere personer som kan binde selskapet utad (*prokura*), inkludert gi instruksjoner overfor rapporteringspliktige.
- Mindre selskaper kan velge å ikke ha *revisor*. Manglende revisjon resulterer i mindre kontroll, som kan gi rapporteringspliktige og aksjonærer dårligere innsyn i virksomheten og hvordan den drives.
- Selskapsformen *Limited Liability Company (LLC)* er en utenlandsk avart av de ordinære aksjeselskaper, og er særlig bruk i engelsktalende land. LLC gir eierne beskyttelse som et aksjeselskap, samtidig som at eierskap og kontroll reguleres gjennom en selskapsavtale. LLC er derfor en mer fleksibel organisasjonsform. LLC er lettere å stifte, samt mange jurisdiksjoner stiller lavere dokumentasjonskrav til LLC enn selskaper, for eksempel adgang til opprettelse gjennom agent, manglende krav til registrering av eiere og reelle rettighetshavere, og færre rapporteringskrav.

Betalte bestiktelser gjennom selskaper i skatteparadis

I 2014 utstedte ØKOKRIM en bot på 20 millioner kroner og inndragning av utbytte på 12 millioner kroner til et norsk rederi for bestiktelser betalt til et aluminiumselskap for inngåelsen av en fraktavtale i Bahrain.

Bestikkelsene var fordekt som kommisjoner og ble betalt til en bankkonto i Sveits tilhørende et selskap registrert på British Virgin Islands kontrollert av en mellommann bosatt i London. Fra bankkonti som denne mellommannen disponerte i Sveits og på Guernsey ble det betalt penger til bankkonti i Sveits, Liechtenstein og Luxembourg kontrollert av et medlem av kongefamilien i Bahrain, som på det aktuelle tidspunktet både var oljeminister i Bahrain og styreformann i aluminiumsselskapet.

Internasjonale transaksjoner og bruk av selskaper i en rekke land medførte at saken også ble etterforsket i Sveits, Storbritannia, Guernsey og USA.

Kilde: <https://www.okokrim.no/millionforelegg-for-bestiktelser.5990286-411472.html>

⁸⁰ Aksjeloven § 4-4. Vanligvis vil aksjeselskaper ikke registrere sine aksjer i et verdipapirregister fordi det i utgangspunktet forutsetter at aksjene er tatt opp til handel på regulert marked, jf. Tore Bråthen, Kommentartutgave til aksjeloven.

6.2 Børsnoterte selskaper

I mars 2018 var det ca. 195 norske allmennaksjeselskaper («ASA») registrert på Oslo Børs, av totalt ca. 250 registrerte ASA.

Eierforhold | Børsnoterte selskaper skal registrere sine aksjer i et verdipapirregister (VPS).

En gang i året skal Skatteetaten gis opplysning om aksjonærene.

Utenlandske eiere trenger ikke registrere hvem som er aksjonær, men kan bruke forvalter.

6.2.1 Beskrivelse

Norske børsnoterte selskaper er regulert som ASA.⁸¹ ASA har rettslig sett en rekke likheter med AS, eksempelvis at aksjonærene kan være både private- og juridiske personer, og at aksjonærene ikke er ansvarlig for selskapets forpliktelser. For en nærmere beskrivelse av aksjeselskaper se delkapittelet over.

ASA kan i likhet med AS tegnes av én aksjonær, men bare aksjer i ASA kan omsettes fritt – til allmennheten. Det er normalt ingen begrensninger i hvor mange aksjonærer et ASA kan ha.

Børsnoterte selskaper skiller seg ut ved at børsnoterte selskaper er underlagt en streng kontroll fra norske tilsynsmyndigheter. Andre lands myndigheter opererer også med lignende kontroller. I hvitvaskingsøyemed er det verdt å merke seg at Hvitvaskingsloven skiller mellom børsnoterte selskaper i og utenfor EØS-området, ettersom EØS-statene har tilnærmet like krav til kontroll og tilsyn.

Norske børsnoterte selskaper er underlagt en rekke lovbestemte krav, blant annet.⁸²

- Styre og ledelse skal ha relevante kvalifikasjoner, yrkeserfaring, hederlig vandel og utvist tilbørlig atferd. Endringer av styre og ledelse skal meldes til Finanstilsynet
- Internkontroll, inkludert retningslinjer for etablering, gjennomføring og dokumentering av internkontroll.
- Revisjonsplikt
- Interne retningslinjer og prosesser for identifisering og håndtering av blant annet interessekonflikter, habilitet, risikoer, krav til tekniske løsninger mv.
- Opplysningsplikt til Finanstilsynet og Børsen om flagging om større transaksjoner, transaksjoner foretatt av personer med spesiell tilknytning til selskapet (innsidere) mv. Endringer i eierskap registreres årlig i Skatteetatens aksjonærregister.

Mer informasjon om børsnoterte selskapers forpliktelser finnes på Oslo Børs hjemmesider (www.oslobors.no), Finans Norge (www.finansnorge.no) og Finanstilsynet (www.finanstilsynet.no).

For mer informasjon om VPS og utfordringer med VPS-systemet vises til kapittel 6.2.5.

6.2.2 Risikomomenter

Børsnoterte selskaper anses normalt for å ha en lavere risiko for hvitvasking fordi selskapet er underlagt streng kontroll og tilsyn fra offentlige myndigheter, samt at det er sjelden at aksjonærene har stor nok aksjeeierandel til å kunne utøve kontroll over selskapet.

Børsnoterte selskaper blir derfor i internasjonal litteratur ofte beskrevet som å ha en lavere risiko for hvitvasking. Selv om den reelle rettighetshaver ikke utøver

⁸¹ Reguleres av Lov om allmennaksjeselskaper (allmennaksjeloven), L13.06.1997 nr. 45.

⁸² Jf. Blant annet Lov om regulerte markeder (børsloven), L29.06.2007 nr. 74 og Lov om verdipapirhandel (verdipapirhandelloven), LOV-2007-06-29-75

kontroll over selskapet vil kjøp og salg av aksjer kunne brukes til å tilsløre og reinvestere illegale midler og unndra seg internasjonale sanksjoner.

Hvitvaskingsloven legger til grunn at det ikke er krav om å identifisere reelle rettighetshavere av børsnoterte selskaper opptatt på regulert marked i et EØS-land. Også majoritetseide datterselskaper er omfattet av unntaket.

Men det fremheves likevel i utkast til ny hvitvaskingslov, med tilhørende forarbeidet krav om at det også for børsnoterte selskaper må gjennomføres en konkret risikovurdering av det enkelte selskap og at det ikke er adgang til å legge til grunn en generell risikoklassifisering (som ofte har vært praktisert tidligere), selv om børsnoterte selskaper er underlagt strenge offentlige kontroller og tilsyn. Selv om reelle rettighetshaver ikke trenger å identifiseres, fritar det ikke rapporteringspliktige for å gjennomføre øvrige kundetiltak.

Aksjonærer har som hovedregel plikt til å registrere seg med navn og adresse, eventuelt foretaksnavn og organisasjonsnummer for juridiske personer.⁸³ Et unntak gis imidlertid for utenlandske aksjeeiere, som kan registrere sine aksjer gjennom *godkjent forvalter* (normalt banker).⁸⁴ Aksjene registreres da i forvalterens navn slik at den egentlige aksjeeieren er ukjent for selskapet (og andre). Dette medfører at utenlandske aksjeeiere vil derfor kunne stå som ukjent i norske selskapers aksjeeierregister og offentlige aksjonærregistre.

Dette unntaket gjelder ikke for norske statsborgere, men praksis viser at norske personer benytter skjulte skallselskaper i utlandet for å fremstå som utenlandske, og dermed kunne bruke forvalterordningen. Det er grunn til å tro at slike omgåelser av regelverket primært er skattemotivert.⁸⁵

Forvalter har i enkelte tilfeller plikt til å fremlegge informasjon om reelle rettighetshavere, men en praktisk utfordring er eventuelle sekresseregler som forvalter er underlagt.⁸⁶ Finanstilsynet, politiet og selskapet selv har innsynsrett, men kjeder med flere forvaltere og ulike lands sekresseregler kan medføre at det i praksis blir umulig å identifisere reell rettighetshaver.⁸⁷

6.3 Norskregistrert utenlandsk foretak (NUF)

Utenlandske foretak som ønsker å drive næringsvirksomhet i Norge, enten det er for enkeltstående oppdrag eller på mer permanent basis, må ha et norsk organisasjonsnummer. Norsk organisasjonsnummer kan fås ved å opprette eget foretak i Norge eller etablere en avdeling av det utenlandske selskaper i Norge, et såkalt Norskregistrert utenlandsk foretak («NUF»).⁸⁸ I januar 2018 var ca. 3 500 NUF registrert i Norge.⁸⁹

6.3.1 Beskrivelse⁹⁰

Et NUF er en norsk avdeling av et utenlandsk foretak. Avdelingen i Norge er underlagt det utenlandske hovedforetaket, og det er det utenlandske foretaket som er ansvarlig for virksomheten i den norske avdelingen. Avdelingen i Norge må følge norske regler. Hvorvidt et NUF er skatte-, avgifts- og/eller regnskapspliktig i Norge beror på en konkret vurdering i hvert enkelt tilfelle.

⁸³ Allmennaksjeloven § 4-4

⁸⁴ Allmennaksjeloven § 4-10

⁸⁵ Berg-Rollness og Tseren, Norsk Eierinteresse: Skult eierskap i Norge, Revisjon og Regnskap, 2016

⁸⁶ Allmennaksjeloven § 4-10(4)

⁸⁷ Kilde: Berg-Rollness og Tseren, Norsk Eierinteresse: Skult eierskap i Norge, Revisjon og Regnskap, 2016

⁸⁸ Altinn.no, sist besøkt 30.1.2018, <https://www.altinn.no/starte-og-drive/starte/valg-av-organisasjonsform/norsk-avdeling-av-utenlandsk-foretak-nuf/>

⁸⁹ Kilde: Tall pr. 30.1.2018, informasjon hentet fra selskapsdatabasen Bisnode.

⁹⁰ Altinn.no, sist besøkt 30.1.2018, <https://www.altinn.no/starte-og-drive/starte/valg-av-organisasjonsform/norsk-avdeling-av-utenlandsk-foretak-nuf/>

Utenlandske foretak som driver næringsvirksomhet i Norge, har registreringsplikt i Foretaksregisteret og adgang til å registrere seg i Enhetsregisteret. Avdelingen i Norge må ha en kontaktperson med norsk person- eller D-nummer, men det er ikke krav om at kontaktpersonen må ha bosted i Norge.

NUF har de siste årene blitt mindre populært, særlig siden krav til aksjekapital ble redusert til NOK 30 000. I tillegg har NUF et noe dårlig rykte og blir ansett som lite investorvennlig. Et eksempel på valg av NUF som organisasjonsform er hvor det utenlandske foretaket har opparbeidet seg lønnsforpliktelser overfor lønnsinntaker som krever innrapportering til skattemyndighetene, for eksempel ved utleie av ansatte i Norge. Et annet eksempel er utenlandske virksomheter som har oversteget avgiftspliktig omsetning og innfrir kravene til registrering i merverdiavgiftsregisteret. I begge tilfeller kreves norsk organisasjonsnummer. Informasjon om antall ansatte og om NUF-et er registrert i merverdiavgiftsregisteret, er registrert hos Brønnøysundsregisteret.

6.3.1 Risikomomenter

NUF har, sammenlignet med for eksempel aksjeselskaper begrensede krav til både aksjekapital, revisjonsplikt og innsyn. Hovedforetaket til NUF vil være registret i utlandet, og avhengig av hvilken jurisdiksjon vil det i stor grad variere hvorvidt reelle rettighetshavere er registrert i hjemlandet.

Ved undersøkelser i norske selskapsdatabaser som www.proff.no, www.bisnode.no mv. er eiere til NUF svært sjelden identifisert. I enkelte tilfeller kan selskapsregisteret i landet hovedforetaket er registrert i gi mer informasjon om eiere og reelle rettighetshavere.

Blant annet ØKOKRIM⁹¹ anser NUF for å utgjøre en høyere risiko for å bli misbrukt til kriminelle formål, selv om disse metodene også benyttes i andre organisasjonsformer, for eksempel:

- *MVA-svindel ved uberettiget MVA-refusjon* – eks. det utenlandske foretaket eller andre samarbeidende foretak utsteder fiktive faktura inkl. MVA, som NUF-er fradragsfører. NUF-et oppnår en urettmessig MVA-refusjon. Europol anslo i 2010 at det ble svindlet for NOK 42 milliarder Euro i utslippsertifikat gjennom avgiftsrefusjon.⁹²
- *Reduksjon av skattbar inntekt i Norge* – eks. det utenlandske foretaket sender fiktive fakturaer til NUF-et i Norge, for å øke kostnader i NUF-et og derved fjerne/reducere skattbar inntekt. Både skattefundament og penger flyttes til utlandet.⁹³
- *Svindel av trygdeytelser mv.* – eks. en person ansettes i NUF. Personen mottar en kort periode lønn og NUF-et betaler skatt og arbeidsgiveravgift som vanlig. Når personen har opparbeidet seg rettigheter fra det offentlige blir personen langvarig sykemeldt. Det er også flere eksempler på at samme metode benyttes for å skaffe seg et uberettiget høyt grunnlag for foreldrepenger.

Finans Norge legger i sin anbefaling til grunn at NUF bør underlegges forsterkede kundetiltak. I den rapporteringspliktige risikovurdering tilsier særlig følgende kjennetegn at forsterkede kundetiltak skal iverksettes.⁹⁴

⁹¹ Økokrim, Risikovurdering 2015-2016

⁹² Kilde: <http://www.hvitvasking.no/Dokumentlager/Momsbedragerier-i-forbindelse-med-omsetning-av-klimavoter/>

⁹³ Kilde: <https://e24.no/lov-og-rett/nuf-er-verktoey-for-kriminelle/2943854>

⁹⁴ Finans Norge, Forsterket kundekontroll, <https://www.finansnorge.no/globalassets/kundekontroll/rutiner-for-a-sikre-etterlevelse-av-hvitvaskingsloven/7.-forsterket-kundekontroll.docx>

- Hovedforetak i land med begrensede offentlige registre, innsyn og innkrevingsmuligheter
- Hovedforetak som ikke oppfyller kravene til registrering mv. i registreringslandet
- Foretak uten reell aktivitet i hjemlandet (såkalte norske NUF), for eksempel benyttet i renholdsbransjen, byggebransjen, innleie av arbeidstakere
- Foretak som ikke innleverer reviderte årsregnskap i Norge
- Uklare eier- og ansvarsforhold og begrenset med kontaktinformasjon
- Virksomheten som drives er ikke naturlig å plassere/ organiseres i et NUF

6.4 Ansvarlig selskap (Partnerships)⁹⁵

Ansvarlige selskap (eng. «partnership») er en organisasjonsform som benyttes i en rekke jurisdiksjoner, og blir mer og mer populær i utlandet. Partnerships har ingen direkte overføringsverdi til norske foretaksformer, men ligner på den norske selskapsformen Ansvarlig Selskap (ANS). Ansvarlige selskaper er etter aksjeselskaper og enkeltpersonforetak den vanligste selskapsformen i Norge.

Norske ansvarlige selskap er underlagt selskapsloven, som stiller visse krav til blant annet opprettelsen og virksomhetsutøvelsen. Utenlandske ansvarlige selskaper kan i mange jurisdiksjoner ha større handlefrihet og mindre dokumentasjonskrav enn norske ansvarlige selskaper, som medvirker til den økte populariteten.

I det følgende benyttes betegnelsen *ansvarlig selskap* både for norske og utenlandske selskapsformer, men merk at ulike regelsett gjør seg gjeldende og beskrivelsen under er generell for denne typen selskapsformer.

6.4.1 Beskrivelse

Et ansvarlig selskap kan kort forklares som en sammenslutning eller avtale mellom to eller flere privatpersoner eller foretak, gjerne kalt deltakere (eng. «corporate members»). Felles for ansvarlige selskaper er at deltakerne bidrar inn i selskapet med for eksempel penger, verdier, kunnskap, arbeidsinnsats e.l. i bytte mot at deltakerne deler inntekter, utgifter og ansvar.

Ansvarlige selskaper er styrt av enkelte eller alle deltakerne selv, og gir deltakerne større, direkte innflytelse på selskapet og driften. Deltakerne utgjør derfor normalt både selskapets eiere og styrefunksjon. I relasjon til hvitvaskingsrisiko kan og bør deltakerne sammenlignes med, og bør behandles som styremedlemmer og underlegges tilsvarende kundetiltak.⁹⁶

I aksjeselskap vil rettigheter og plikter, for eksempel utbytte, som hovedregel være basert på antall aksjer den enkelte aksjonær har. Medlemmene i ansvarlige har større handlefrihet til selv å avtale fordeling av rettigheter og plikter. Slike avtaler nedtegnes normalt i en selskapsavtale. Slike selskapsavtaler vil kunne inneholde relevant KYC-informasjon for rapporteringspliktige. Generelt sett anses ansvarlige selskaper for å være underlagt færre lovkrav og byråkrati enn andre selskapsformer.

Mer fleksible og større handlefrihet. | Utenlandske LLP/ LLC gir både redusert personlig ansvar for deltakerne og større fleksibilitet til å gjøre interne avtaler.

⁹⁵ FATF, *The Misuse of Corporate Vehicles, Including Trust and Company Service Providers*, 2007

⁹⁶ Ansvarlige selskaper kan også ha eget styre, som styrer selskapet på vegne av deltakerne.

Ansvarlige selskaper skiller seg fra aksjeselskaper ved at minst en eller alle av deltakerne som hovedregel har ubegrenset *personlig ansvar* for foretakets forpliktelser. Dette betyr at deltakerne som hovedregel vil være ansvarlig for blant annet selskaps forpliktelser, for eksempel selskapets gjeld ved konkurs. Normalt hefter alle deltakerne solidarisk for gjelden, slik at en kreditor kan kreve hele gjelden dekket fra én av deltakerne, som siden må gjøre opp seg imellom.

Likevel finnes det ulike former for utenlandske ansvarlige selskap, som i større eller mindre grad begrenser deltakernes personlige ansvar, men samtidig opprettholder deltakernes handlefrihet og avtalefrihet. Dette gjør selskapsformen attraktiv. De vanligste formene for utenlandske selskaper (beskrevet under med engelske navn) av denne typen er:

- *General Partnership* – Deltakerne er som hovedregel solidarisk ansvarlig for selskapets rettigheter, overskudd, forpliktelser og gjeld. Den enkelte deltaker vil også normalt ha myndighet til å binde selskapet (og de andre deltakerne), for eksempel gjennom avtaler e.l. General partnerships kan være uformelle, og underlagt få offentlige krav og regler. Registreringsplikten hos offentlige myndigheter varierer for general partnerships i ulike jurisdiksjoner.
- *Limited Partnership* – I Limited Partnerships vil deltakerne normalt ha begrenset kontroll over selskapet og er bare ansvarlig for gjeld tilsvarende deres andel i partnerskapet. Limited Partnerships er normal forpliktet til å registrere seg hos offentlige myndigheter i de fleste jurisdiksjoner.
- *Limited Liability Partnership (LLP)* - LLPs er en krysning mellom aksjeselskaper og partnerships, hvor deltakerne nyter godt av begrenset ansvar for foretakets forpliktelser. Selve selskapet LLP operer helt uavhengig av sine eiere, og ansvaret mellom deltakerne reguleres av en selskapsavtale. LLPs er normal forpliktet til å registrere seg hos offentlige myndigheter i de fleste jurisdiksjoner og må ha skriftlige, formelle selskapsavtaler som regulerer rettigheter og plikter.

Ulike skatteregler vil, i likhet med for andre selskapsformer, påvirke organiseringen av ansvarlige selskaper, men deltakerne i ansvarlige selskap beskattes som hovedregel for sin andel av overskuddet. Ettersom skattesatsen for personskatt er høyere enn selskapskatt, er det ikke uvanlig at medlemmene i ansvarlige selskaper er juridiske personer, slik at overskuddet beskattes med en lavere skattesats. Dette medfører organisering i flere lag.

Ansvarlige selskaper er normal forpliktet til å registrere seg i de fleste jurisdiksjoner, men flere jurisdiksjoner aksepterer registrering ved bruk av forvalter (nominees), noe som tilslører reelle rettighetshavere. Det varierer også blant jurisdiksjonene om selskapene må sende inn selskapsinformasjon (for eksempel selskapsavtaler) til offentlige myndigheter.

6.4.2 Særlig om norske ansvarlige selskap

Ansvarlige selskaper reguleres av selskapsloven og omfatter selskapstypene *Ansvarlig Selskap (ANS)*, *Selskap med delt ansvar (DA)* og *Kommandittselskap (KS)*.⁹⁷

Norske ansvarlige selskap har noen av de samme særtrekkene som utenlandske *partnerships*, hvor deltakerne som hovedregel er personlig ansvarlig for selskapets forpliktelser. Avtale om andre ansvarsforhold må fremgå av selskapsavtale og registreres i Foretaksregisteret, med mindre annen lovgiving regulerer dette.

⁹⁷ Lov om ansvarlige selskaper og kommandittselskaper (Selskapsloven), L21.06.1985 nr. 83

Det er ikke krav til innbetaling av kapital av deltakerne, og eventuelle innskudd i selskapet krever ikke bekreftelse av revisor. Selskapets inntekter, eventuelt utgifter beskattes som hovedregel hos den enkelte deltaker i selskapet.

Det er valgfritt for selskapet om det ønsker et styre, og det er ikke krav til antall styremedlemmer, alternativt kan den enkelte deltaker selv foreta naturlige og rimelige disposisjoner i den daglige driften. Selskapsmøtet er selskapets øverste myndighet og når annet ikke er bestemt er alle deltakere medlemmer av selskapsmøtet. Selskapet representeres utad av den enkelte deltaker som også tegner dens firma. Dersom selskapet har styre, har styret signaturrett, eventuelt andre som tildeles prokura/signaturrett. Slike signaturretter må registreres hos Foretaksregisteret. Informasjon i Foretaksregisteret skal holdes oppdatert. Ved opprettelse av selskapet skal deltakerne utarbeide en selskapsavtale. Det stilles ikke krav til stiftelsesdokument, men benyttes normalt og særlig dersom selskapet skal ha styre eller revisor.

I motsetning til enkelte andre jurisdiksjoner er det i Norge krav om at selskapsavtalen skal registreres hos Foretaksregisteret. Selskapsavtalen kan inneholde nyttig informasjon ved gjennomføring av Kjenn-din-kunde.

Selskapsavtalen skal inneholde informasjon om:

- Foretaksnavn
- Navn og bosted for samtlige deltakere (unntatt stille deltakere)
- Selskapets formål
- Kommunen hvor hovedkontoret skal ligge
- Informasjon om deltakernes (eventuelle) innskudd og verdi
- Informasjon om deltakernes ansvar for selskapets forpliktelser

6.4.3 Risikomomenter

- Ansvarlige selskaper etableres ved avtaler, som i utgangspunktet er private og ikke offentlig tilgjengelig.
- Det stilles svært få krav til innhold i partnerskapsavtaler. Deltakernes rettigheter og plikter kan derfor tilnærmet fritt reguleres, og på den måten enkelt skjule reell myndighet og kontroll.
- I en rekke land (særlig common law) er det ikke krav til registrering hos myndigheter for etablering av partnerships og det er anledning til å registrere partnerships ved bruk av forvaltere.
- Ansvarlige selskaper kan ha såkalte 'stille deltakere' som i realiteten kontrollerer selskapet, uten at disse er registrert i offentlige register.

6.5 Enkeltpersonforetak (Sole Proprietorship)

Enkeltpersonforetak (eng. *sole proprietorship*) er en vanlig organisasjonsform både i Norge og utlandet, særlig fordi den svært enkel og koster lite å opprette. I fortsettelsen benyttes den norske betegnelsen.

Eierforhold | I enkeltpersonforetak er eier selv personlig ansvarlig for forpliktelser.

Enkeltpersonforetak skal registreres med fullt navn på innehaver i Brønnøysundregistrene, og anses derfor til å være mindre egnet til å skjule reelle rettighetshavere

6.5.1 Beskrivelse

Enkeltpersonforetak (ENK) er en selvstendig næringsvirksomhet som drives under fullt personlig ansvar av en fysisk person. Fullt personlig ansvar medfører at innehaver hefter for alle av enkeltpersonforetakets gjeld og forpliktelser, også med sin private formue. Dette medfører for eksempel at dersom foretaket går konkurs, vil innehaveren personlig bli ansvarlig overfor foretakets kreditorer. Inntekter og utgifter skattlegges av innehaveren personlig.

Enkeltpersonforetak anses *ikke* som en egen juridisk person, i motsetning til for eksempel aksjeselskap. ENK eies og styres av innehaver. ENK anses derfor normalt til å være mindre egnet til å skjule reelle rettighetshavere.

6.5.2 Særlig om norske enkeltpersonforetak

ENK er en av de vanligste foretaksformene i Norge. Nesten halvparten av alle foretak registrert hos Brønnøysundregistrene er enkeltpersonforetak.⁹⁸

ENK må registreres i Enhetsregistret for å få tildelt organisasjonsnummer. I tillegg må ENK registreres i Foretaksregisteret dersom virksomheten blant annet driver varehandel innkjøpt for videre salg, driver som betalingsforetak, overstiger fastsatte terskler for antall ansatte mv.⁹⁹

6.5.3 Risikomomenter

ENK er svært enkle å opprette, samt at de kan ha ansatte. Slike foretak er derfor populære for mindre foretak. Ettersom ENK ikke er et eget juridisk subjekt, men henger uløselig sammen med eier er ENK mindre egnet for å skjule reelt eierskap. Likevel er det enkelte risikomomenter knyttet til organisasjonsformen:

- ENK har ikke styre eller generalforsamling som kan føre kontroll med virksomheten som utøves, sammenlignes med for eksempel aksjeselskaper
- Regnskapsplikt oppstår først for ENK med eiendeler med verdi over NOK 20 millioner eller som har over 20 årsverk.
- ENK er svært billig og enkelt å opprette og har få formelle krav til dokumentasjon¹⁰⁰
- Organisasjonsformen kan misbrukes ved opprettelse av ENK ved bruk av 'stråmenn', eks. venner, familie eller andre samarbeidspartnere
- ENK er en populær organisasjonsform innen kontantsensitive næringer som bygg- og anlegg, renhold, transport, butikker, kiosker, frisører mm., som dermed har høyere risiko for svart arbeid og skatteunndragelse.

⁹⁸ Kilde: www.brreg.no

⁹⁹ Kilde: <https://www.brreg.no/bedrift/enkeltpersonforetak/starte-enkeltpersonforetak/registreringsplikt-i-foretaksregisteret/>

¹⁰⁰ Tips: Det kan være vanskelig å finne offentlig tilgjengelig informasjon om ENK, for eksempel regnskapsdokumentasjon. Men etter regler om offentlig innsyn kan man kreve innsyn i avtaler og leveranser mellom ENK og offentlige myndigheter.

6.6 Stiftelser, trusts og andre tilsvarende juridiske arrangementer

Stiftelser opprettes når en giver (stifter) stiller verdier til disposisjon for et bestemt formål. Fra det tidspunktet stiftelsen er opprettet har oppretteren ikke lenger rådighet over de verdier som er overført til stiftelsen. Et oppnevnt styre/ forvalter har ansvaret for å drifte stiftelsen i henhold til dens formål. Stiftelser er i likhet med blant annet selskaper egne juridiske personer. Det betyr at en stiftelse selv kan stå som eier, at den kan pådra seg forpliktelser, og kan være part i avtaler og prosesser.

Trusts og andre tilsvarende juridiske arrangementer skiller seg fra stiftelser og må ikke forveksles. Mens en stiftelse er en eget juridisk person, er det motsatt for en trust. Trusts omtales nærmere under.

Eierforhold | Norske stiftelser skal registrere informasjon om oppretter, styre mv. i stiftelsesregisteret. Truster og lignende juridiske arrangementer er ikke lovlige organisasjonsformer i Norge og kan ikke registreres i offentlige register.

6.6.1 Særlig om norske stiftelser

En stiftelse defineres som en «*formuesverdi som ved testament, gave eller annen rettslig disposisjon selvstendig er stilt til rådighet for et bestemt formål av ideell, humanitær, kulturell, sosial, utdanningsmessig, økonomisk eller annen art.*»¹⁰¹

De fleste eiendeler kan benyttes som grunnkapital, for eksempel kontanter, finansobjekter, løsøre og fast eiendom mv. Stiftelser kan være alminnelige eller næringsdrivende og kalles også gjerne legat, institusjon, fond eller annet.

Utdeling av midler fra stiftelsen kan som hovedregel *ikke* foretas til oppretterens nærstående, eller selskap hvor stifterens eller den nærstående har bestemmende innflytelse. Enkelte unntak finnes og må da fremgå av stiftelsesdokumentet. Alle utdelinger, små og store, skal som utgangspunkt ha grunnlag i et styrevedtak og kompetansen kan ikke delegeres. I tillegg er det begrensninger i adgangen til lån og sikkerhetsstillelse mellom stiftelsen og nærstående. Det foreligger imidlertid ikke et forbud for stiftelsen å for eksempel *handle* varer og tjenester med oppretteren.¹⁰²

Norske stiftelser må registrere seg i stiftelsesregisteret. Se punkt 5.2.3 om hva slags informasjon som kan identifiseres i stiftelsesregisteret. Næringsdrivende stiftelser skal i tillegg registreres hos Foretaksregisteret.

I relasjon til kjenn-din-kunde- prinsippet *skal* følgende fysiske personer anses som reelle rettighetshavere for stiftelser:¹⁰³

- Styremedlemmer og daglig leder
- Person(er) med rett til å utpeke/ avsette mer enn 50% av styret (eventuell rettighetshaver av juridisk person som har slik rett)
- Person(er) som har avgitt grunnkapital til stiftelsen (eventuell rettighetshaver av juridisk person som har avgitt grunnkapital)
- Oppretter av stiftelsen som ifølge stiftelsesdokumentet får særlige rettigheter fra stiftelsen (eventuell rettighetshaver av juridisk person som har slik fordel)
- Mottaker (destinatar) av midler som utdeles fra stiftelsen (eventuell rettighetshaver av juridisk person som har slik fordel)

6.6.2 Risikomomenter for norske stiftelser

Stiftelser benyttes typisk av formuende personer, som ønsker å beskytte verdier og sikre langvarig forvaltning av midlene.

¹⁰¹ Reguleres av Lov om stiftelser (stiftelsesloven), L15.06.2001 nr. 59

¹⁰² Ot.prp. nr. 15 (2000-2001) kap. 15 s. 100.

¹⁰³ Hvitvaskingsloven § 14 (3)

En utfordring stiftelser står overfor er «tapping» av stiftelsesmidler. Selv om stiftelsesloven setter begrensninger om hvem som kan motta utdeling fra stiftelsen, vil tapping normalt kunne skje i andre former, for eksempel ved tilsynelatende forretningsmessige transaksjoner mellom stiftelsen og oppretter, forvalter, styre eller noen av deres nærstående. Dette kan være både enkeltstående transaksjoner, eller mer permanente forhold som forretningsføreravtaler, konsulent- eller rådgivning, over- eller underprising av varer og tjenester mm.

Stiftelser kan inngå i større eierskapsstrukturer og konsernstrukturer. Rapporteringspliktige må være særlig oppmerksom på og forstå stiftelsens struktur, reelle rettighetshavere og midlenes opprinnelse.

6.6.3 Særlig om trusts og tilsvarende juridiske arrangementer

En trust (engelsk for *til å stole på*) er i utgangspunktet en svært enkel avtalemodell hvor en person stoler tilstrekkelig på en annen til å overlate eierskapet til sine verdier til denne person å for oppbevaring. - «Ta vare på denne gården til fordel for de kommende generasjoner», er en trust.

En trust¹⁰⁴ opprettes ved avtale, testament e.l., og har i sin enkleste form normalt fire eller fem parter - en oppretter (settlor), gir en forvalter (trustee) og eventuelt en beskytter (protector) myndighet til å eie og styre verdier til fordel for begunstiget (beneficiary). Forvalter vil være oppført som eier av verdiene. Både fysiske og juridiske personer kan være trustor, trustee og beneficiary.

Formålet med en trust er normalt å sikre at verdiene disponeres på en bestemt måte og i overensstemmelse med bestemte formål. I USA er det for eksempel vanlig for formuende personer å opprette et såkalt 'trustfund' for sine barn, med krav om at midlene ikke skal stilles til barnets disposisjon før de blir voksne, har fullført utdanning eller lignende. I motsetning til stiftelser kan oppretter eller begunstiget

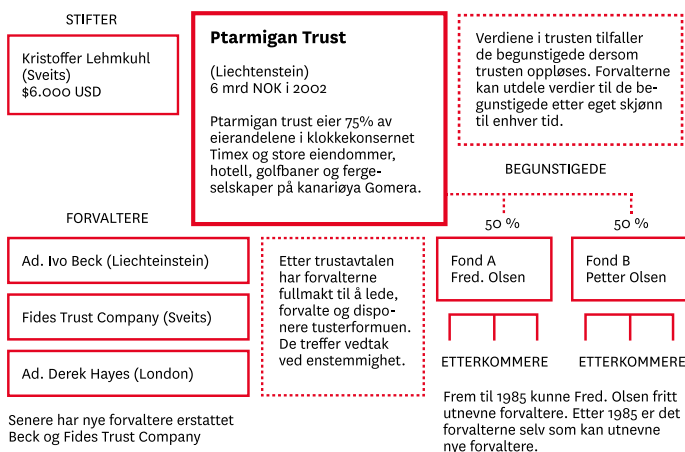
utøve kontroll over forvalter enten ved å diktere forvalters handlinger, eller ved å kunne bestemme hvem som oppnevnes som forvalter.

Forvalter, ofte en advokat, vil sørge for at midlene ikke utbetales før formålet er innfridd. Enkelte trust benytter også såkalte *protector* (beskytter), som fungerer som et bindeledd mellom oppretter og forvalter. Beskytter har myndighet til å avsette forvalter og derved hindre at forvalter misbruker myndigheten han har fått tildelt og stikker av med verdiene selv.

Trusts kan ikke etableres i Norge under norsk lov, men det er tillatt for utenlandske trust å drive i Norge og forvaltes av norske forvaltere. Norske personer kan også opprette trusts i utlandet. Ettersom trusts ikke kan etableres i Norge, finnes heller ikke informasjon i norske databaser og register om omfanget av trusts og nordmenns bruk av trusts.¹⁰⁵

Kilde: Tax Justice Network-Norge, Skjulte eiere, 2014

Ptarmigan Trust. Dette er en av de mest omtalte trust-sakene i norsk rettshistorie. Rederfamilien Olsen var begunstigede (beneficiaries) av Ptarmigan Trust i Liechtenstein. Familien mente imidlertid at på grunn av trustens spesielle juridiske struktur, var trusten hverken eid eller kontrollert av dem. De mente at trusten ikke falt inn under selskapsloven om beskatning av deltakere i utenlandsk-kontrollerte selskaper i lavskattelend (NOKUS-reglene). Byretten var uenig med Olsen-familien, men etter en anke ga Lagmannsretten Olsen-familien medhold. Familien tapte til slutt i Høyesterett i 2002.

¹⁰⁴ Se en nærmere beskrivelse av trust i Høyesteretts avgjørelse Rt-2002-747, Ptarmigan Trust

¹⁰⁵ FATF, Mutual Evaluation Report on Norway, 2014

De fleste trusts benyttes til legitime formål, som formuesforvaltning, utdeling til veddedige formål, isolere midler – for eksempel pensjonsmidler, sikre personlige verdier mot erstatning, inndragelse, søksmål osv. Men trusts kan, og blir også benyttet til å skjule reelle rettighetshavere (se enkelte risikomomenter under).

I relasjon til kjenn-din-kunde- prinsippet skal følgende fysiske personer anses som reelle rettighetshavere for trusts og lignende juridiske arrangement, herunder identiteten identifiseres og om nødvendig verifiseres:¹⁰⁶

- *Trustor/Oppretter* - person som har opprettet trusten. Dersom trusten er opprettet av et annet juridisk subjekt (eks. selskap eller annen trust) skal dennes reelle rettighetshaver identifiseres.
- *Trustee/Forvalter* – person som har blitt oppnevnt/utpekt/på annet grunnlag har en avtale med oppretter om å forvalte trusten og verdiene som omfattes. Normalt er forvalters handlefrihet regulert i en avtale. Forvalter kan gjerne være advokat eller annen betrodd. Forvalter kan også være en annen juridisk person, i så tilfelle skal dennes reelle rettighetshaver identifiseres.
- *Protector/Beskytter* – oppnevnt person (internt i trustinstituttet) med myndighet til å instruere og begrense forvalter i sin myndighetsutøvelse. Protector kan normalt oppnevne og fjerne forvaltere, rådggi, vedta utbetalinger, samt vedta opphør av trusten mm. Dersom trustens protector er et annet juridisk subjekt (eks. selskap eller annen trust) skal dennes reelle rettighetshaver identifiseres.
- *Beneficiary/Begunstiget* - person som mottar (eller vil motta) fordeler fra trusten. Dersom trustens begunstigede er et annet juridisk subjekt (eks. selskap eller annen trust) skal dennes reelle rettighetshaver identifiseres.
- Enhver annen *fysisk person* som enten direkte eller indirekte utøver eierskap eller kontroll over trusten

6.6.4 Risikomomenter for utenlandske trusts og andre tilsvarende juridiske arrangementer

- Trusts er privatrettslige avtaler, hvor både de underliggende partene og innholdet i avtalene er private
- Trusts er (som den klare hovedregel) ikke forpliktet til å registrere seg hos nasjonale myndigheter eller i offentlige register, i motsetning til selskaper. Dette medfører manglende oversikt over antall trusters og involverte parter
- Alle roller i en trust (trustor, trustee, protector, beneficiary) kan innehas av juridiske personer, som bidrar til å skape flere lag mellom verdiene og den reelle rettighetshaver.
- Flere jurisdiksjoner har (straffe)forbud mot å oppgi opplysninger om partene i en trust
- Trusts kan benyttes til å tilsløre illegale verdier, for eksempel midler fra korrupsjon
- Trusts kan benyttes til å tilsløre reelle rettighetshavere, for eksempel personer ilagt internasjonale sanksjoner
- Trusts kan benyttes til å unndra verdier til beskatning
- Trusts kan benyttes til å unndra verdier fra inndragelse, erstatning mm.
- Trusts kan benyttes til å skjule verdier fra ektefeller, barn, arvinger, kreditorer, myndigheter o.l.

¹⁰⁶ Hvitvaskingsloven § 14 (4)

6.7 Foreninger, lag eller innretning

En forening¹⁰⁷ (også benevnt lag eller innretning) er en selveiende sammenslutning med medlemmer, som skal fremme ett eller flere formål av ideelt, politisk eller annen art. Rettsforholdet til foreninger er ikke regulert i egen lov. Det er imidlertid, over tid, utviklet såkalte foreningsrettslige prinsipper som benyttes for å fastslå om man fyller kravene til å være registrert som forening.

Foreninger som skal drive med for eksempel idrett, humanitært arbeid eller andre frivillige aktiviteter, kan foreningen eller laget registreres hos Brønnøysundregistrene. Registrerte foreninger eller lag plikter å holde opplysningene oppdatert til enhver tid.

Foreninger vil sjelden ha reelle rettighetshavere, ettersom kontrollen er knyttet til medlemskapet og hvert medlem har én stemme. Rapporteringspliktige bør likevel undersøke om det finnes en fysisk person eier eller kontrollerer midlene.¹⁰⁸

6.7.1 Risikomomenter

Enhver kan opprette en forening (også benevnt lag eller innretning, i felleskap her benevnt forening). Med mindre foreningen driver næringsvirksomhet, og dermed er pliktig til å registrere seg i Foretaksregisteret, kan foreningen selv velge om den ønsker å registrere seg i Frivillighetsregistret. Foreningers uformelle organisasjonsform og lave krav til offentlig registrering av informasjon bidrar til at det kan være utfordrende å finne eksterne kilder til informasjon oppgitt av foreningen selv om både medlemmer, reelle rettighetshavere og foreningens formål.

Foreningers samfunnsmessige formål bidrar også til å skape legitimitet rundt organisasjonsformen, som useriøse aktører kan benytte seg av.

I relasjon til hvitvaskingsrisiko er det for eksempel kjent at det finnes mange uformelle aktører som driver hawalavirksomhet som er registrert som forening.¹⁰⁹ Med hawala menes pengeoverførere som stort sett betjener spesifikke etniske grupper eller geografiske områder, jf. FATFs definisjon. Hawala er svært lik annen pengeoverføring, og kan benyttes til å gjennomføre både legitime og

illegale. Gjennom hawala overføres midler normalt over landegrenser og gjerne til jurisdiksjoner med dårlig finansiell infrastruktur og underutviklet bankvesen. Internasjonale transaksjoner er krevende å spore og det er en reell utfordring at systemet benyttes til blant annet finansiering av terror, narkotikasmulig, våpenhandel, menneskehandel m.m.¹¹⁰

I hvitvaskingsøyemed, og særlig terrorfinansiering benyttes også foreninger til gjennomføring av innsamlingsaksjoner, som i realiteten finansierer terrorisme.

Fighters + Lovers | Seks medlemmer av den danske foreningen Fighters + Lovers ble av dansk høyesterett dømt til fengsel for finansiering av de Colombianske terrororganisasjonene PFLP og FARC. Figthers + Lovers samlet inn midler ved å produsere og selge T-skjorter. Midlene skulle overføres til Colombia, men transaksjonen ble stanset og de seks medlemmene arrestert.

Kilde: <http://www.hoejesteret.dk/>

¹⁰⁷ Kilde: <https://www.brreg.no/lag-og-foreninger/hva-er-en-forening/>

¹⁰⁸ NOU 2016:27, side 201

¹⁰⁹ Pr. 31.12.2018 var 21 hawala-aktører registrert som betalingsforetak med konsesjon til pengeoverføring i Norge, samt seks foretak med konsesjon til utenlandske overføringer. Det er gjerne de uformelle aktører som benytter foreninger e.l. som front for virksomheten.

¹¹⁰ Økokrim, Risikovurdering 2015-2016

7.

Eksempler på utfordringer -

Q & A

Dette kapitlet inneholder praktiske utfordringer som kan oppstå ved identifisering av reelle rettighetshavere. Hver utfordring inneholder en vurdering, og hvor mulig forslag til løsning. Vurderingene er basert på kravene som fremsettes i EUs fjerde hvitvaskingsdirektiv, samt nasjonal og internasjonal beste praksis.^{111, 112}

Det gjøres oppmerksom på at vurderingene *ikke* uttømmende regulerer spørsmålene og at hver enkelt rapporteringspliktig selv må foreta en selvstendig vurdering i det enkelte tilfellet. Ved tvil anbefales å oppsøke relevante fagpersoner.

7.1 Reell rettighetshaver i juridisk person (selskap mv.)

Utfordring: Hva er definisjonen av reell rettighetshaver for en juridisk person (selskaper mv.)?

Vurdering: Reell rettighetshaver for juridiske personer (selskaper mv.) er definert i Hvitvaskingsloven § 14.

Med reelle rettighetshavere menes kort oppsummert fysiske personer (privatpersoner) som i siste instans eier eller kontrollerer et selskap eller kunde. En reell rettighetshaver må alltid være en fysisk person, og kan aldri være et annet selskap, stiftelse, trust e.l. Hvitvaskingsloven § 14 definerer følgende som reelle rettighetshavere (se kapittel 5 for nærmere om de juridiske krav):

En fysisk person som alene eller sammen med nære familiemedlemmer skal for alle tilfeller regnes som reell rettighetshaver i en juridisk person (foretak) dersom vedkommende direkte eller indirekte

a) Eier mer enn 25% av eierandelene (eks. aksjer, eierposter, andeler)

b) Gjennom aksjer, andeler eller medlemskap kontrollerer mer enn 25% av stemmene i

beslutningsorgan (eks. styre, generalforsamling)

c) Har rett til å utpeke/ avsette mer enn 50% av styret (eller lignende beslutningsorgan)

d) Gjennom avtale, vedtekter e.l. kan utøve kontroll i samsvar med a), b) eller c)

e) På annen måte utøver kontroll over virksomheten

Det er viktig å være oppmerksom på at terskelen på 25% bare gir en indikasjon på om en person regnes som en reell rettighetshaver. Det betyr at andre personer med en lavere eierandel også kan være reelle rettighetshavere, forutsatt at disse på annen måte utøver kontroll eller eierskap. Den rapporteringspliktige må da også identifisere slike personer.

Det avgjørende ved vurderingen av en reell rettighetshaver er å ta stilling til hvilke personer som har slik myndighet og kontroll at personen enten direkte eller indirekte kan kontrollere, styre eller påvirke kunden eller kundens midler, eventuelt selv er berettiget til midlene.

¹¹¹ Kilde: <http://www.wolfsberg-principles.com/pdf/faq/Wolfsberg-FAQs-on-Beneficial-Ownership-May-2012.pdf>

¹¹² Kilde: <https://www.finansnorge.no/siteassets/tema/okonomisk-kriminalitet-og-hvitvasking/ofte-stilte-sporsmal-om-hvitvasking---oppdatert-27.06.2017.pdf>

7.2 Reell rettighetshaver i stiftelser

Utfordring: Hvem anses som reell rettighetshaver av stiftelser, truster mv?

Vurdering: Hvitvaskingsloven § 14 tredje ledd legger til grunn av følgende personer skal anses som reelle rettighetshavere i stiftelser (se kapittel 5 for nærmere om de juridiske krav):

En fysisk person som har en av følgende roller i en stiftelse regnes som reell rettighetshaver:

- a) Styremedlem eller daglig leder
- b) Har rett til å utpeke/ avsette mer enn 50% av styret (eventuell reell rettighetshaver av juridisk person som har slik rett)
- c) Har avgitt grunnkapital til stiftelsen (eventuell reell rettighetshaver av juridisk person som har avgitt grunnkapital)
- d) Er oppretter, og som følge stiftelsesdokumentet får særlige rettigheter fra stiftelsen (eventuell reell rettighetshaver av juridisk person som har slike rettigheter)
- e) Er uttrykkelig angitt som mottaker av midler som utdeles fra stiftelsen (eventuell rettighetshaver av juridisk person som har slik fordel)

7.3 Reell rettighetshaver i truster og andre lignende juridiske arrangementer

Utfordring: Hvem anses som reell rettighetshaver av stiftelser, truster mv?

Vurdering: Utkast til ny hvitvaskingslov § 14 fjerde ledd legger til grunn av følgende personer skal anses som reelle rettighetshavere i stiftelser (se kapittel 5 for nærmere om de juridiske krav):

En fysisk person som har en av følgende roller i en trust eller lignende juridisk arrangement skal regnes som reell rettighetshaver:

- a) Oppretter («settlor»)
- b) Forvalter («trustee(s)»)
- c) Beskytter («protector»)
- d) Begunstiget («beneficiary») som mottar fordeler, utbytte mv. fra trusten, eventuelt kretsen av begunstigende som har hovedinteressen ved opprettelsen av trusten (eks. familiemedlemmer, andre foretak/truster)
- e) Enhver annen som utøver direkte eller indirekte eierskap eller kontroll over trusten

7.4 Kan privatpersoner også ha reelle rettighetshavere?

Utfordring: Skal kontroll om reelle rettighetshavere bare gjennomføres på kunder som er juridiske personer, eller gjelder kavene også for kunder som er privatpersoner?

Vurdering: Ja, det kan også tenkes at privatpersoner har reelle rettighetshavere. Ved gjennomføring av kundetiltak skal det avgjøres om det finnes en reell rettighetshaver i tillegg til kunden. I vurderingen kan det være relevant å vurdere ulike relasjoner, eksempelvis:

- Ektefeller
- Flere personer med felles konto
- Personer med fullmakt (eks. advokater, regnskapsfører)
- Foreldre
- Offentlig oppnevnte verger (eks. av Fylkesmannen/ retten)
- Bobestyrere
- Enkeltpersonforetak med disponenter
- Stråmenn (eks. venner forretningspartnere, familie)
- Andre som kan instruere eller kontrollere kunden
- Personer/ foretak som transaksjoner gjennomføres på vegne av (eks. overføringer, innskudd, uttak uten naturlig forklaring eller sammenheng)

Også personer som *handler på vegne av* en privatperson eller er gitt disposisjonsrett på konto skal identifiseres og gjennomgå kundetiltak. Ved formelle fullmaktsforhold, for eksempel en oppnevnt verge, skal vergens identitet bekreftes på samme måte som for kunden.

Rapporteringspliktige bør likevel være oppmerksom på at det ikke alltid er formalitet over relasjonen mellom kunden og den som utøver kontroll. Kunden bør eksplisitt spørres om det er andre som handler eller vil handle på kundens vegne. Listen over oppstiller eksempler på både formelle og uformelle relasjonen som den rapporteringspliktige bør være oppmerksom på, både ved etablering av kundeforholdet og ved den løpende oppfølgingen.¹¹³

¹¹³ Kausjonister og garantister anses ikke som kunder ved etablering av kundeforhold, men skal omfattes av kundetiltak ved utbetaling av beløp som omfattes av kausjon eller garanti, jf Rundskriv 24/2016, Veiledning – hvitvaskingsregler,

Acta-saken | Acta-gründer Fred A. Ingebrigtsen og en rekke personer i kretsen rundt ham ble i 2016 dømt for flere brudd på verdipapirhandeloven, blant annet innsidehandel, markedsmanipulasjon, brudd på meldeplikt og/eller ulovlig aksjonærlån. Også seks stråmenn ble dømt i saken.

Retten fant at Ingebrigtsen, som hadde ledende stillinger og tillitsverv i Acta med tilgang på innsideinformasjon, regelmessig kjøpte og solgte Acta-aksjer og derivater for over 3 milliarder kroner gjennom seks stråmenn uten å gi melding om handlene til Oslo Børs slik han pliktet å gjøre. Blant annet Ingebrigtsens svoger og halvbror ble benyttet som stråmenn og ble dømt i saken.

Retten fant at Ingebrigtsen var den reelle eier av aksjene som stråmennene handlet med. Det var Ingebrigtsen som finansierte handlene, instruerte stråmmenne og som fikk fordelen av innsidehandelen, med unntak av andelen som tilfalt stråmennene. Flere av stråmennene hadde selv ikke privat økonomi til å foreta slike investeringer (blant annet på grunn av arbeidsledighet mv.).

Acta-saken gjelder riktignok verdipapirhandel, men viser at rapporteringspliktige må være oppmerksom på om det kan finnes andre personer som i realiteten står bak kunden. God kunnskap om kunden, kundens bakgrunn og formålet med kundeforholdet kan i denne vurderingen gi nyttig informasjon.

Kilder:

<https://e24.no/lov-og-rett/ingebrigtsen-doemt-til-mi-aar-i-acta-saken/23549655>

<https://www.dn.no/nyheter/finans/2014/09/02/1048/Actasaken/-brukte-strmenn>

<https://e24.no/naeringsliv/hoeyesterett-avviste-anken-i-acta-saken/23644893>

Gulatings lagmannsrett dom LG-2013-052571 (Anke til Høyesterett ble avvist og Lagmannsrettens dom er derfor rettskraftig.)

7.5 Identifisere, dokumentere og verifisere

Utfordring: Hva betyr 'identifisere', 'dokumentere' og 'bekrefte' reelle rettighetshavere?

Vurdering: Den rapporteringspliktige *identifiserer* reelle rettighetshavere ved å innhente informasjon om denne. Denne informasjonen oppgis normalt av kunden selv, for eksempel ved fremvisning av aksjeeierbok eller ved søk i offentlige kilder.

Verifisering av informasjonen skjer ved at et utvalg av informasjonen kontrolleres opp mot dokumenter, data eller informasjon som er innhentet fra en pålitelig kilde, som er uavhengig av kunden eller den reelle rettighetshaver selv, for eksempel pass eller offentlige register. Merk at formålet med å verifisere reell rettighetshaver er for den rapporteringspliktige å vite hvem personen er. Dersom det er usikkerhet knyttet til om informasjonen i seg selv er upresis eller uriktig (for eksempel ved tvil om at aksjeeierboken viser korrekt eierforhold), må også informasjonen verifiseres.

Den rapporteringspliktiges tiltak for å identifisere og verifisere reell rettighetshaver *dokumenteres* ved å lagre informasjonen og tilknyttede dokumenter på sikker måte. All informasjon som mottas muntlig bør dokumenteres skriftlig av den rapporteringspliktige, inkludert tid, sted og hvem som har mottatt informasjonen. Kravene til identifikasjon, dokumentasjon og bekreftelse er avhengig av en konkret risikovurdering av den enkelte kunde og reell rettighetshaver.

7.6 Terskel for identifisering av reelle rettighetshavere

Utfordring: Hvor langt må man grave for å identifisere reelle rettighetshavere?

Vurdering: Utkast til ny hvitvaskingslov krever at rapporteringspliktige skal identifisere kunden og dens reelle rettighetshavere. Hvem som utgjør en slik reell rettighetshaver må vurderes i hvert enkelt tilfelle. Utkast til ny hvitvaskingslov legger til grunn at individer som eier eller kontrollerer mer enn 25% av en virksomhet, for alle tilfeller skal identifiseres som reell rettighetshaver.

I EU pågår arbeidet med ytterligere forebygging og forhindring av at finanssystemene misbrukes til hvitvasking og terrorfinansiering. EU har i 2017 og 2018 vedtatt de såkalte 5. og 6. hvitvaskingsdirektiv. Begge direktivene har fokus på blant annet identifisering av reelle rettighetshavere, og det er grunn til å forvente økte krav til identifisering og kontroll.

Nasjonale og internasjonale eksempler blant rapporteringspliktige viser at det allerede er praksis å legge en risikobasert tilnærming til grunn ved identifisering av reelle rettighetshavere, slik at terskelen for identifisering av reelle rettighetshavere for *høyrisikokunder* settes til 10%.

Det er imidlertid *ikke tilstrekkelig* å se bare på de formelle eierstrukturene. Som nevnt i eksempelet overfor er det avgjørende hvem som i realiteten eier eller

kontrollerer kunden. Det kan bety at reelle rettighetshavere må defineres ned til <1%.

Avtaler og aksjeklasser

Avtaler og ulike aksjeklasser benyttes som nyttige mekanismer til å regulere eierskap og kontroll.

Et eksempel på slik bruk av selskapsavtaler er hotellkongen Petter Stordalen som i 2018 overførte 99.99% av aksjene i hotellkonsernet Strawberry Holding AS til sine tre barn. Overføringen utgjør verdier for 25 milliarder kroner, og inkluderer hotellkjeden Nordic Choice Hotels.

På pressekonferansen uttalte Stordalen uttaler at han vil **selv beholde 0.01% av aksjene** og gjennom aksjonæravtaler beholde **kontrollen over konsernet så lenge han lever**.

«Jeg har ingen planer om å pensjonere meg», uttalte han til VG.

Eksempelet med Stordalen illustrerer at selv mindre eierposter og interne avtaler kan regulere eierskap og kontroll. Eksempelet illustrerer også viktigheten av å kjenne sin kunde. Uten forståelse for familien, virksomheten og hotellkonsernets historie vil det være vanskelig å avdekke Petter Stordalen som reell rettighetshaver i Strawberry-konsernet.

Det avgjørende for den rapporteringspliktige er å ha forståelse for *hvordan* virksomhetsstrukturen er bygget opp og *hvorfor* kunden har valgt den måten å organisere seg på.

En liten eierpost kan i seg selv være et rødt flagg. En virksomhet som eies av et knippe eiere, men som i tillegg har en liten eierpost som avviker fra resten, kan det være grunn nok til å undersøke om det utøves kontroll gjennom private avtaler eller særlige stemmerettigheter.

Kilde: <https://www.vg.no/nyheter/innenriks/i/4dxx2V/petter-stordalen-gir-barna-25-milliarder>

7.7 Informasjon om reelle rettighetshavere

Utfordring: Hva slags informasjon skal innhentes om reelle rettighetshavere?

Vurdering: Hvitvaskingsloven krever at rapporteringspliktige skal «*entydig identifisere den eller de reelle rettighetshaverne*»¹¹⁴.

For det første må informasjonen som innhentes om reell rettighetshaver være *detaljert* nok til å sikre at personen ikke kan forveksles med andre. Minst følgende informasjon må derfor innhentes:

- Fullt navn (eventuelt også alias dersom aktuelt)
- Personnummer/ D-nummer/ annen identitetskode (eventuelt fødselsdato, fødested, kjønn og statsborgerskap)
- Adresse

Informasjonen skal, i tillegg til å identifisere eventuelle reelle rettighetshavere, også benyttes av den rapporteringspliktige til å etterleve andre krav etter hvitvaskingsloven, for eksempel undersøke om reell rettighetshaver er politisk eksponert person (PEP) eller underlagt sanksjoner mv.. Den rapporteringspliktige må derfor på bakgrunn av egnede tiltak innhente *tilstrekkelig informasjon* til å identifisere korrekt person.

Ved innhenting og behandling av personopplysninger må den rapporteringspliktige alltid være oppmerksom på *personvernlovens* krav.

Når riktig fysisk person er identifisert ligger utfordringen i å identifisere på hvilket/ hvilke grunnlag den fysisk personen anses som reell rettighetshaver, samt å dokumentere disse (se under).

7.8 Dokumentasjonskrav

Utfordring: Hva slags dokumentasjon kan brukes til å verifisere reelle rettighetshavere?

Vurdering: Hvitvaskingsloven krever at rapporteringspliktige skal dokumentere – og om nødvendig *bekreft* identiteten til reelle rettighetshavere på bakgrunn av «egne tiltak».

Direkte eierskap og kontroll vil normalt være enklere å avdekke enn indirekte eierskap eller kontroll med utspring i aksjonærvtaler som regulerer stemmerett eller utbytterett, familiedrevne selskaper hvor familiære bånd medfører kontroll eller stiftelser opprettet til fordel for enkeltpersoner eller formål.

Den rapporteringspliktige må verifisere informasjonen, primært fra eksterne kilder som aksjeeierregisteret (www.aksjeeier.no), aksjonærbok, regnskapsnoter mv. I situasjoner hvor offentlig informasjon ikke gir tilstrekkelig informasjon om reelle rettighetshavere må alternativ dokumentasjon innhentes for å etterleve lovutkastets krav om å sikre «bekreftelse av identiteten til reelle rettighetshavere på grunnlag av egnede tiltak».¹¹⁵

Nasjonal og internasjonal praksis fra rapporteringspliktige viser at det opereres med noe ulik praksis når det gjelder hva slags dokumentasjon som aksepteres og hvorvidt det kreves kopi av ID-dokumenter (eks. pass). Tiltakene må tilpasses risikoen, slik at mer dokumentasjon vil særlig være aktuelt for kunder/ reelle rettighetshavere underlagt forsterkede kundetiltak.

¹¹⁴ Som det fremgår av Hvitvaskingsloven og andre steder i rapporten er lovteksten noe ulik avhengig av hvilken juridisk form kunden har. Felles for alle er likevel å innhente tilstrekkelig informasjon til å være sikker på at det er riktig person(er).

¹¹⁵ Hvitvaskingsloven § 12 og 13

Tabellen under oppstiller en skjematisk oversikt over tiltak som kan være egnet til å identifisere og verifisere informasjon om reell rettighetshaver. Krav til å dokumentere/ verifisere opplysningene avhenger av *risikoen* til den enkelte kunde og skal innhentes på bakgrunn av *egnede tiltak*.¹¹⁶

Kundetype	Lovkrav (Hvitvaskingsloven)	Informasjon om reell rettighetshaver (Registreres på kundens profil)	Eksempler på dokumentasjon (Registreres på kundens profil)
Fysiske personer (privatpersoner)	«Det skal avgjøres om det finnes en reell rettighetshaver [og dersom ja], skal det innhentes opplysninger som er tilstrekkelige til å vite hvem vedkommende er. Opplysninger om reell rettighetshavers identitet skal bekreftes ved egnede tiltak». jf. Hvitvaskingsloven § 12 (3).	<ul style="list-style-type: none"> • Fullt navn • Fødselsnummer, D-nummer eller annen entydig identitetskode dersom kunden ikke har slik slikt nummer • Bostedsadresse og land • Registrert adresse og land (dersom avvik fra bostedsadresse) 	<ul style="list-style-type: none"> • Egenerklæringsskjema (informasjonen må normalt bekreftes av eksterne kilder) • Offentlig adresse (eks. Folkeregisteret) • Regninger fra strømselskap, skattemyndigheter e.l. som viser adresse • Selvangivelse, lønsslipp eller trygdeutbetaling • Avtaler som regulerer forholdet mellom kunden og andre personer • Pass eller annen godkjent ID
Juridiske personer (inkludert selskaper, stiftelser, trusts mv.)	Det skal «innhentes opplysninger om reelle rettighetshavere som er identifisert i samsvar med § 14. Opplysningene skal entydig identifisere den eller de reelle rettighetshaverne. Det skal gjennomføres egnede tiltak for å bekrefte reell rettighetshavers identitet», jf. Hvitvaskingsloven § 13 (3).	<ul style="list-style-type: none"> • Fullt navn • Fødselsnummer, D-nummer eller annen entydig identitetskode dersom kunden ikke har slik slikt nummer • Bostedsadresse og land • Registrert adresse og land (dersom avvik fra bostedsadresse) 	<ul style="list-style-type: none"> • Egenerklæringsskjema (informasjonen må normalt bekreftes av eksterne kilder) • Utskrift fra offentlige registre • Aksjeeierregister (inkludert oversikt over ulike aksjeklasser) • Stiftelsesdokument • Vedtekter • Aksjonæravtaler som regulerer eier- og stemmeforhold • Årsregnskap • Compliance-databaser • Åpne kilder • Pass eller annen godkjent ID

¹¹⁶ Rundskriv 24/2016, Veiledning – hvitvaskingsregler

7.9 Informasjon mottatt fra kunden selv

Utfordring: Kan rapporteringspliktige stole på den informasjonen kunden selv oppgir som reell rettighetshaver?

Vurdering: Informasjon fra kunden utgjør normalt hovedkilden til informasjon. Den rapporteringspliktige kan likevel ikke utelukkende og ukritisk bygge på informasjon mottatt av kunden. Dokumentasjon fra tredjeparter skal som den klare hovedregel benyttes for å verifisere informasjonen som kunden oppgir.

Omfanget av kontrollen skal baseres på en konkret risikovurdering.

Dersom den rapporteringspliktige er i tvil om informasjonen som presenteres fra kunden ikke er korrekt, og kunden ikke kan fremskaffe ytterligere informasjon, eller informasjon fra eksterne kilder ikke kan avkrefte mistanken skal den rapporteringspliktige vurdere om det er anledning til å inngå kundeforholdet og på hvilke vilkår, eventuelt si opp kundeforholdet. Har kunden bevisst holdt tilbake eller gitt uriktig informasjon vil det kunne spille inn i vurderingen av adgangen til å si opp kundeforholdet.

7.10 Usikkerhet knyttet informasjon/ dokumentasjon oppgitt av kundens

Utfordring: Hvilke situasjoner kan tilsi at den rapporteringspliktige skal stille spørsmål til informasjonen/ dokumentasjonen som kunden oppgir?

Vurdering: Den rapporteringspliktige må alltid være oppmerksom på informasjon som mottas fra kunden, men bør være oppmerksom på særlig følgende forhold:

- Manglende vilje til å fremskaffe etterspurt informasjon
- Lang tid før henvendelser om fremskaffing av etterspurt informasjon bevarer
- Bruk av utenlandske dokumenter som ikke lar seg verifisere
- Ikke oppgitt telefonnummer, eller telefon ikke i bruk
- Ikke oppgitt forretningsadresse
- Kunden opplyser (bevisst eller ubevisst om problemer) i samtaler og kommunikasjon med den rapporteringspliktige
- Mistanke om bruk av skallselskaper (se punkt 8.23 under)
- Kjent informasjon om kunden

For flere risikomomenter, se Økokrims og Finanstilsynets *Indikatorlister*, som er formidlet til bransjeorganisasjonene. Mer informasjon finnes på www.hvitvasking.no.

7.11 Begrenset informasjon om kunden

Utfordring: Rapporteringspliktig er ofte prisgitt den informasjonen kunden oppgir. Hvordan sikrer man god oppfølging av kunden hvor det er begrenset med informasjon?

Vurdering: God overvåkning er avhengig av tilstrekkelig og korrekt data om kunden. Der hvor det foreligger begrenset med kundedata risikerer man mange «false positive» svar, som er ressurskrevende å kontrollere. For kunder hvor

«Departementet presiserer at den praktiske identifiseringen av reell rettighetshaver og **bekreftelse av identiteten ikke kan overlates i sin helhet til kunden.**

Det er med andre ord **ikke tilstrekkelig** å spørre foretaket om hvem reell rettighetshaver er, og så bygge på dette svaret uten **egne bekreftelser av opplysningene som gis**»

Kilde: Departementets uttalelse i Prop. 40L (2017-2018)

Tips! | Utenlandske dokumenter, med ulike offentlige stempler og brevark kan være vanskelig å verifisere uten særlig kunnskap.

Korrespondentbanker eller landets ambassade kan være behjelpelige, men husk taushetsplikt overfor kunden!

man har lite informasjon anbefales det å aktivt benytte den løpende kontakten med kunden til å forstå kunden, dens virksomhet og få kunnskap om relevante endringer som kan påvirke risikovurderingen. Den rapporteringspliktige bør sørge for å ha rutiner som sikrer at kundeinformasjon oppdateres i interne systemer og kan nyttiggjøres for å avdekke risiko for hvitvasking mv. Det anbefales også å gjennomføre mediesøk for negativ informasjon, vasking mot sanksjonslister og PEP-lister. Eventuell ny data om kunden vil kunne inngå i den øvrige monitoreringen og vil kunne bidra til å gi mer presise treff.

Ved lite informasjon bør den rapporteringspliktige alltid stille seg spørsmål om hvorfor informasjonen er så begrenset, om det er mulig å fremskaffe mer informasjon og hvordan den begrensede informasjonen påvirker risikovurderingen. Dersom informasjonen ikke innfrir hvitvaskingsloven krav til kundetiltak skal kundeforholdet avvises eller avvikles.

Ved søk, lagring og oppbevaring av kundedata må man alltid være oppmerksom på personopplysningslovens krav til blant annet hjemmelsgrunnlag for lagring og bruk av personopplysninger, samt krav om at opplysningene skal være relevante, oppdaterte og korrekte. Kritisk kildebruk er avgjørende også for etterlevelse av personopplysningsloven.

7.12 Oppdatering av kundeinformasjon

Utfordring: Hvilke situasjoner kan anses som et «rødt flagg» som krever oppdatering av kundeinformasjon, herunder oppdatert informasjon om reelle rettighetshavere?

Vurdering: Hvilke situasjoner som utgjør røde flagg beror på den enkelte kunde. Informasjon samlet inn ved oppstarten av kundeforholdet og gjennom den løpende oppfølgingen vil gi den rapporteringspliktige informasjon om kunden og hvordan kunden benytter den rapporteringspliktiges produkter og tjenester. Endringer i kundens adferdsmønster eller adferd som ikke stemmer overens med informasjonen som er oppgitt utgjør røde flagg som må undersøkes nærmere.

I tillegg, for å bistå rapporteringspliktige har Nasjonalt tverretatlig analyse – og etterretningssenter (NTAES) og Økokrim utgitt flere *indikatorlister* med typiske røde flagg for ulike bransjer, som fast eiendom, revisjon og regnskap. Indikatorlistene publiseres på www.hvitvasking.no.

Under oppstilles noen eksempel noen indikatorer/ røde flagg (listen er ikke uttømmende):

- Endring i eierskap
- Endring av signaturberettigede
- Kjøp, salg, fusjon, fisjon eller andre omorganiseringer som endrer selskapsstrukturen
- Endring av virksomhetens formål
- Åpning av nye kontoer, eller lukking av tidligere aktive kontoer uten at det foreligger særlige grunner
- Revisoranmerkninger
- Blanding av lovlig og ulovlig økonomi
- Uidentifiserbare reelle rettighetshavere eller komplisert eierstruktur uten naturlig forklaring

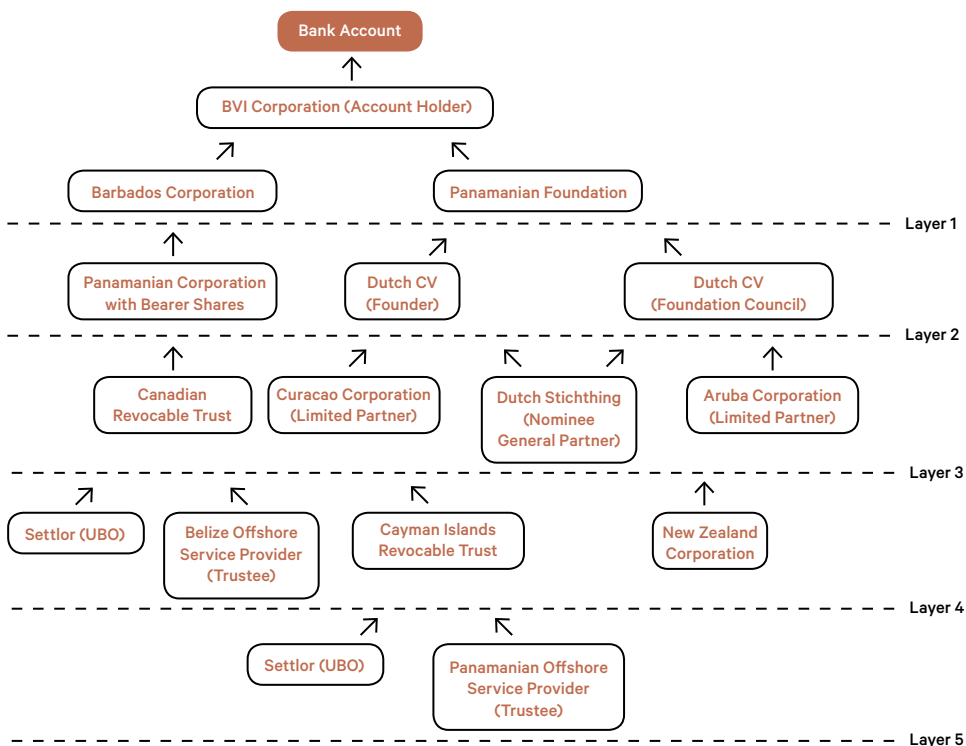
- Bruk av falsk eller uriktig dokumentasjon, eller overdreven positiv informasjon
- Omgåelse av bankens transaksjonsovervåkningssystem
- Kunden motsetter seg å fremskaffe etterspurt dokumentasjon
- Kunden skifter hyppig foretaksnavn, adresse, styre, regnskapsfører og/eller revisor uten naturlig forklaring
- Kunden fremlegger utenlandsk eller utdatert informasjon som er vanskelig å verifisere
- Kunden kan ikke fremvise originale dokumentasjon
- Kunden bruker lang tid på å fremskaffe dokumentasjon
- Kunden er knyttet til kriminelle aktiviteter
- Hyppige og/eller store kontantinnbetalinger
- Hyppige og/eller store kontantuttak
- Unormal kontoaktivitet i forhold til virksomhetens formål
- Kunden driver virksomhet i høyrisiko bransje som bygg og anlegg, transportnæringen, renholdsbransjen, restaurantbransjen, dagligvarebransjen, malerbransjen. Disse virksomhetene er av Kripos vurdert til å ha en høyere risiko for korrupsjon, svart arbeid, skatte- eller avgiftsunndragelse mv.

Indikatorene over er generelle og knytter seg ikke bare til reelle rettighetshavere, men er ment som en indikasjon på endringer i kundeforholdet som tilsier at det bør gjennomføres en ny eller oppdatert kundekontroll, inkludert kontrollere reelle rettighetshavere.

7.13 Organisasjonskart og eierstrukturer

Utfordring: Skal man be kunden om et organisasjonskart?

Vurdering: Rapporteringspliktige skal etter Hvitvaskingsloven § 13 gjennomføre «egne tiltak for å forstå eierskaps- og kontrollstrukturen i kunden. Tiltakene skal dokumenteres.».

Kilde: ACAMS, Challenges of Finding the Ultimate Beneficial Owners in AML and ATF, Ariza, 2014

http://pc.phewinternet.com/wp-content/uploads/2014/10/Challenges-of-Finding-the-Ultimate-Beneficial-Owners-in-AML-and-ATF-JC.Ariza_.pdf

Selv om det ikke er krav til å innhente organisasjonskart fra kunden, er det ansett som beste praksis for å forstå eierskap- og kontrollstrukturen. Kunden er den som står nærmest til å forstå sin egen struktur. Det er også, på generelt grunnlag, enklere for den rapporteringspliktige å kontrollere allerede mottatt informasjon fremfor å konstruere strukturen.

Dersom kunden bevisst unnlater å oppgi informasjon eller oppgir uriktig informasjon er dette momentet som spiller inn ved vurderingen av om et kundeforhold skal/må avvikles.

7.14 Kopi av ID-dokument

Utfordring: Kan kopi av ID-dokument aksepteres i verifiseringsprosessen av kunder og eventuelle reelle rettighetshavere?

Vurdering:¹¹⁷ Som den klare hovedregel skal fysiske, originale ID-dokumenter fremvises for den rapporteringspliktige ved bekreftelse av ID. Etter en konkret risikobasert vurdering av det enkelte kundeforholdet kan *kopi* av ID-dokumenter likevel aksepteres, forutsatt at det gjennomføres kontroll for å sikre at kopien er reell og det ikke benyttes falske identiteter.

Den rapporteringspliktige bør kunne forsikre seg om at kopien er en «rett kopi» utført av en uavhengig tredjepart som selv har sett, verifisert og kopiert ID-dokumentet. Den rapporteringspliktige bør videre kunne kontrollere hvem som har «godkjent» kopien, for å sikre at det ikke er kunden selv. Rett kopi bør derfor inneholde dato, navn på person som har utført verifiseringen og kopieringen, stilling og arbeidssted/ navn på institusjon, slik at det er leselig og etterprøvbart for den rapporteringspliktige. Rett kopi må signeres. Dersom dokumentet inneholder flere sider bør alle sider verifiseres. Rett kopi bør leveres personlig eller sendes pr. e-post fra personen som har bekreftet legitimasjonen.

Rett kopi kan kun foretas av originale dokumenter. Kopi av kopi aksepteres ikke.

Kopi av bilder må være av god kvalitet og den rapporteringspliktige må forsikre seg om at kunden faktisk er den personen som vises på bildet.

Det følger av Finanstilsynets veiledning¹¹⁸ at domstoler, politi, NAV, helsepersonell hvor kunden er innlagt på sykehus, banker, finansieringsforetak kredittforetak, verdipapirforetak, forvaltningsselskap for verdipapirfond, eiendomsmeglere, revisorer, regnskapsførere og advokater normalt kan utføre rett kopi. Ved tvil om dokumentasjonen er ekte må ytterlige tiltak iverksettes.

Utskrifter fra offentlige register krever normalt ikke attesting av rett kopi, så fremt de hentes direkte av den rapporteringspliktige selv og den offentlige kilden er pålitelig. Rapporteringspliktige bør være særlig oppmerksom på ukjent utenlandsk dokumentasjon.

¹¹⁷ Kilder: Hvitvaskingsforskriften av 2009 § 7, Rundskriv 24/2016 og Finans Norges veiledning til kundekontroll (<https://www.finansnorge.no/kundekontroll/veiledninger/standard-ordinar-kundekontroll---kundeetablering/>)

¹¹⁸ Rundskriv 24/ 2016

7.15 Utenlandske språk og oversettelser

Utfordring: Identifisering av kunder, kundeinformasjon og reelle rettighetshavere på andre språk kan medføre utfordringer med oversettelse til norsk eller engelsk, særlig språk som ikke bruker det latinske alfabetet som kyrillisk, arabisk, kinesisk osv. Finnes det definerte oversettelsesstandarder?

Vurdering: Ulike skrivemåter og lingvistiske ulikheter mellom språk utgjør en praktisk problemstilling ved blant annet identifisering av utenlandske personer og kan medføre vanskeligheter med å identifisere korrekt person, samt at det kan oppstå mange feiltreff, for eksempel kan kvinnenavnet Caitlin også skrives som Kaitlyn, Caitlyn, Kaitlin, Katelyn, Katelynn, og Kaitlynn.

Særlig oversettelser til/fra det latinske alfabetet er komplisert og det finnes ingen definerte og godkjente oversettelsesstandarder, som sikrer en ensartet oversettelse. En rekke programvarer tilbyr søk for eksempel i PEP- og sanksjonslister på lokale språk, men også slike programvarer vil kunne inneholde feil, mangler og upresise oversettelser. Dette kan medføre at det blir umulig å finne riktig informasjon, at man søker på feil person eller at man får mange feiltreff. Avdekking og oppfølging av feiltreff krever i mange tilfeller manuell oppfølging, som er ressurskrevende for de rapporteringspliktige.

For å redusere risikoen for feil bør den rapporteringspliktige forsøke å innhente flest mulige identifikasjonsfaktorer, som kan bidra med å begrense søket, for eksempel navn (inkludert mellomnavn), adresse, fødselsdato, fødselsnummer, bosted, yrke, interesser osv. Ved søk i åpne kilder, som nyhetsartikler, kan små detaljer om kunden eller den reelle rettighetshavere bidra til å identifisere riktig person. Den rapporteringspliktige må ved slike søk også sikre å ivareta kundens personvern.

7.16 Andre som handler på vegne av kunden

Utfordring: I tillegg til en virksomhets eiere og reelle rettighetshavere skal også *andre som handler på vegne av kunden* identifiseres, og i enkelte tilfeller verifiseres. Finnes det en uttømmende liste over hvem slike *parter* er?

Vurdering: Hvem som kan handle på vegne av en kunde er ikke uttømmende definert, men vil blant annet omfatte fysiske personer som har et særlig ansvar for å kontrollere, styre, håndtere eller diktere en kunde. Dette kan for eksempel omfatte:

- Medlemmer av styre (eller annet organ med kontroll- og styringsrett), inkludert styreleder, nestleder mv.
- Autoriserte representanter, inkludert prokurister og signaturberettigede
- Administrerende direktør, økonomidirektør, ansvarlig deltager mv.
- Disposisjonsrett over konto eller depot
- Sponsor

Slike personer skal gjennomgå risikobasert kundetiltak på lik linje med kunden, inkludert innhenting og verifisering av identitet.

Falske dokumenter | Enkelte dokumenter er enklere enn andre å forfalske, og andre dokumenter vil bare bli utstedt etter gjennomført kontroll av personens identitet. Dokumenter vil derfor ha ulik integritet. For eksempel vil dokument utstedt av offentlig, **nasjonal myndighet eller domstol ha større integritet** enn erklæringer fra privatpersoner, arbeidsgivere, virksomheter ikke underlagt tilsyn og kontroll fra offentlige myndigheter.

En økende problemstilling er ifølge Kripos **utlån og salg av originale ID-papirer** til personer som ligner. Ved kontroll og verifisering av dokumentene vil dokumentene i seg selv være ekte, men benyttes ikke av riktig person.

I tillegg kan falske dokumenter med letthet **kjøpes på internett** for en billig penge.

Ved mistanke bør etaten som har utstedt dokumentene konfereres.

Formålet med å person som kan handle på vegne av kunden er å identifisere personer som kan styre og bestemme over kunden, for eksempel ved å instruere at det skal gjennomføres en transaksjon ved (mis)bruk av den rapporteringspliktige.

Skatteetatens prosjekt «Fiktiv fakturering i nettverk» avdekket 44 nettverk med omfattende skatte- og avgiftsunndragelse på over 640 millioner kroner. Skatteetaten forteller om lik modus i de 44 sakene hvor en utlending eller en rusmisbruker benyttes som stråmann – selve uttaksleddet i transaksjonen.

– «Dette er en ren kamouflasjeoperasjon. Disse registrerer falske firmaer som sender fiktive fakturaer til selskapene som er oppdragsgivere. Deretter tar stråmannen ut pengene og gir dem tilbake, gjerne mot en provisjon på to til ti prosent. Resten av pengene går hovedsakelig til utbetaling av svarte lønninger, men noe av det puttes rett i oppdragsgivers lommer. Det er kjøperne av tjenesten som er de største skurkene...

... Dette er konkurransevridende i og med at de får lavere kostnader enn de seriøse aktørene, sier skattekrimsjefen.»

Kilde: <https://www.rb.no/lokale-nyheter/hvitvasket-40-millioner/s/1-95-5985208>

7.17 Stråmenn

Utfordring: Hva er en stråmann, hva er risikoen med stråmenn og hvordan kan de identifiseres?

Vurdering: Kriminelle som ikke kan eller vil oppgi sin identitet benytter gjerne stråmenn eller mellommenn for å skape avstand til sin egen person. Poenget med en stråmann er at man skjuler det reelle eierskapet eller kontrollen bak en formalitet. Dette vil typisk være tilfellet for kjente kriminelle som vet de vil bli avslørt i en KYC-prosess, personer eller foretak omfattet av internasjonale sanksjoner, politisk eksponerte personer (PEPs), ektefeller som vil skjule eiendeler for sine partnere, personer som vil skjule seg for politi- og skattemyndigheter osv.

Stråmenn kan være både profesjonelle aktører som bevisst inntar en slik rolle, mot kompensasjon. Flere steder er det også lovlig, blant annet i England. Slike profesjonelle stråmenn - eller «company directors», «nominees» og «nomenees directors» som de også kalles, kan være advokater, revisorer e.l. som opptrår som selskapets formelle representanter og signerer på vegne av selskapet.

Stråmenn som ikke er like profesjonelle kan også (mis) brukes på flere måter, gjerne mot kompensasjon. Fra praksis ser man eksempler på at venner, familiemedlemmer og benyttes som stråmenn. Dette gjelder også narkomane, arbeidsledige, perifere bekjente, asylsøkere mv.

Stråmenn vil kunne ha myndighet til å ta opp lån, signere kontrakter, gjennomføre transaksjoner, kjøpe eller selge aksjer, fast eiendom, kunst, investere i verdipapir osv. Stråmennene kan også utføre ulike tjenester, som å stille sin bankkonto til disposisjon, stå som formell eier av selskaper, stille sin identitet til disposisjon (ved utlån eller salg av ID-papirer/ BankID) mv. Kriminelle har da mulighet til å opprette selskaper, ta opp lån, kjøpe varer og tjenester mv.

Stråmenn kan være utfordrende å avdekke og den rapporteringspliktige må ha god kjennskap og forståelse for kunden og kundes virksomhet. Dersom kunden oppgir et formål med kundeforholdet som ikke stemmer overens med de øvrige opplysninger gitt av kunden, kan dette være et rødt flagg som bør undersøkes nærmere. Innen organisert kriminalitet benyttes ofte samme stråmann flere ganger – eks. roller i mange selskaper, åpner mange bankkonti, registrert som eier av flere eiendommer, kjøretøy osv.

Eksempel fra bank | I den russiske hvitvaskingsoperasjonen *The Global Laundromat*, hvitvaskes milliardbeløp fra Russland, Azerbaijan og Ukraina via selskaper i Europa.

Skotske myndigheter har avdekket at skotske selskaper i stor stil har blitt benyttet i denne hvitvaskingsprosessen. Skotske stråmenn oppnevnt som formelle eiere og styremedlemmer av selskapene har blitt benyttet.

Et åpent søk i det britiske selskapsregisteret (Companies House) på navnene til en av stråmennene avdekker at personen har over tusen andre roller i lignende selskaper. I tillegg viser åpne søk i google maps at selskapene- som ifølge selskapsdokumentene skal drive næringsvirksomhet i millionklassen, er oppført med adresser i små leiligheter i boligfelt i små skotske landsbyer.

Søkene avdekker flere funn som gir grunn til å foreta ytterligere undersøkelser om (den potensielle) kunden, dens reelle rettighetshavere og kundeforholdets formål.

Kilde: The Guardian, The Scotland Herald, www.occrp.org, www.transparency.org, Companies House, Google

7.18 Reelle rettighetshavere i kollektive forsikringsavtaler

Utfordring: Ved kollektive forsikringer- eller pensjonsavtaler vil en virksomhet inngå en avtale med forsikringsselskap om forsikring og/ eller pensjon for sine ansatte. Ved registrering av reelle rettighetshavere blir spørsmålet om hvilke fysiske personer som skal registreres hos forsikringsselskapet.

Vurdering: Avtale om kollektive forsikringer inngås mellom forsikringsselskapet og foretaket, og omfatter foretakets ansatte. Det vil da i utgangspunktet være foretaket som er forsikringsselskapets kunde. Ut i fra den generelle tankegangen om reelle rettighetshavere, tilsier det at kundens reelle rettighetshavere som utgangspunkt omfatter foretakets eiere, styre og ledelse. Men dette utgangspunktet gjelder ikke her.

Ettersom forsikringen ikke gjelder for foretaket som sådan, men begunstiger den enkelte ansatte, er det den enkelte og ikke foretaket som vil få forsikringssummen utbetalt ved et skadetilfelle. Riktignok er det en risiko for at foretaket selv ønsker å benytte forsikringen til hvitvasking, men ettersom forsikringsutbetaling skjer til den enkelte ansatte vil dette trolig utgjøre en mindre risiko. Også i forarbeidet til ny hvitvaskingslov er slike forsikringsavtaler ansatt for å ha en lavere risiko for hvitvasking og terrorfinansiering, selv om det må vurderes konkret.

Hvitvaskingsloven legger til grunn at forsikringsforetaket skal identifisere «oppnevnt begunstiget etter forsikringsavtale», dvs. reell rettighetshaver.¹¹⁹ I tråd med FATFs anbefalinger skal reelle rettighetshavere identifiseres og dokumenteres *så snart det lar seg gjøre og senest* ved utbetaling etter avtalen eller når den

Identifisering av begunstiget etter forsikringsavtale skal skje:

Hovedregel: Før etablering av kundeforhold

Unntak: Så snart som mulig og senest ved utbetaling

Husk at hvitvasking også kan skje ved betaling av forsikringspremien.

¹¹⁹ Hvitvaskingsloven § 15

begunstigede utøver sine rettigheter. På dette tidspunktet, og før utbetaling, må den rapporteringspliktige identifisere om reell rettighetshaver er PEP eller nært familiemedlem/ kjent medarbeider til en PEP, eller om det er andre forhold som tilsier forhøyet risiko.

Kundeinformasjonen vil være viktig informasjon ved risikovurderingen av kunden og er en sentral del ved fastsettelse av kundeoppfølgingen. Den rapporteringspliktige må derfor alltid gjennomføre risikobasert kundetiltak overfor kunden ved inngåelse av kundeforholdet, selv om identifisering av reelle rettighetshavere kan avvendes til utbetalingstidspunktet.

7.19 Snevert unntak fra kravet om å identifisere om reell rettighetshaver

Utfordring: I enkelte situasjoner er det umulig å identifisere reell rettighetshaver. Utkast til ny hvitvaskingslov inneholder et unntak for slike situasjoner. Når kan unntaket komme til anvendelse og hva er kravene?

Vurdering: Hvitvaskingsloven § 13 (3) definerer hvilke kundetiltak som skal gjennomføres overfor en kunde som *ikke* er en fysisk person (dvs. selskaper og andre juridiske subjekter), er den klare hovedregel at *det skal innhentes opplysninger som entydig identifiserer reell rettighetshavers identitet*. Men bestemmelsen inneholder og en *snever* unntaksregel:

«Dersom rapporteringspliktige etter å ha gjennomført alle rimelige tiltak enten mener det ikke finnes en reell rettighetshaver, eller mener det er tvil om at den eller de personene som er identifisert, er reelle rettighetshavere, kan opplysninger om styret og daglig leder eller tilsvarende innhentes, forutsatt at det ikke er mistanke om hvitvasking eller terrorfinansiering.

Det skal dokumenteres hva som er gjort for å identifisere reelle rettighetshavere.»

Det er både i forarbeidet og EUs fjerde hvitvaskingsdirektiv lagt til grunn at unntaksbestemmelsen bare skal benyttes i «*exceptional cases*» og først etter den rapporteringspliktige har «*exhausted all other means of identification*» og sikret at «*there are no grounds for suspicion*» for hvitvasking og terrorfinansiering. Hvilke situasjoner dette dreier seg om må vurderes konkret. I nytt register over reelle rettighetshavere legger EUs fjerde hvitvaskingsdirektiv opp til at det kan gjøres unntak fra å registrere informasjon om reell rettighetshaver dersom det er «*disproportionate risk, risk of fraud, kidnapping, blackmail, extortion, harassment, violence or intimidation, or where the beneficial owner is a minor or otherwise incapable*».

Andre eksempler på hvor unntaket kan komme til anvendelse er for foretak som ikke har reelle rettighetshavere, for eksempel foreninger. I slike tilfeller kan det tenkes vanskelig å identifisere reell rettighetshaver, men dette må vurderes konkret i den enkelte sak.

Rapporteringspliktige må uansett gjennomføre *alle rimelige tiltak* for å avdekke reell rettighetshaver. Som et minimumskrav må den rapporteringspliktige har spurt kunden og ha gjennomført de nødvendige undersøkelser som eksemplifisert i kapittel 6. *Det er ikke tilstrekkelig å bare søke i registeret for reelle rettighetshavere eller annet offentlig register.*

7.20 Konsekvensen av at reell rettighetshaver ikke kan identifiseres

Utfordring: Hva er konsekvensen av at reell rettighetshaver ikke kan identifiseres?

Vurdering: Som den klare hovedregel i hvitvaskingsloven skal rapporteringspliktige gjennomføre kundetiltak på sine kunder, inkludert identifisere og om nødvendig verifisere identiteten til reell rettighetshaver, jf. Hvitvaskingsloven §§ 12 og 13.

Med mindre det snevre unntaket i Hvitvaskingsloven § 13 (3) kommer til anvendelse medfører slik manglende identifisering og verifisering at kundetiltakene ikke er gjennomført i henhold til lovens krav.

Den rapporteringspliktige skal da ikke etablere et kunde-forhold eller utføre transaksjonen, jf. Hvitvaskingsloven § 21 og det er en *plikt* å avvikle allerede etablerte kunde-forhold.

Den rapporteringspliktige må også ta stilling til og vurdere om det er grunnlag for å iverksette nærmere undersøkelser av mistenkelige forhold og rapportere til Økokrim, jf. Hvitvaskingsloven §§ 25 og 26.

Finansklagenemnda | Saklig grunn til sperring av nettbanktilgang som følge av unnlattelse av å svare på kundeskjema

For å sikre etterlevelse av hvitvaskingsregelverket sendte en bank ut kundeerklæringsskjema til bankens kunder for å oppdatere kundeinformasjonen. En kunde nektet å besvare skjemaet. Etter ca. 6 måneder, en rekke purringer og informasjon til kunden besluttet banken å sperre kontoen, inntil nødvendig informasjon var gitt av kunden. Kunden klaget og hevdet sperringen var usaklig og krevde rentetapet erstattet.

Finansklagenemnda var enstemmig enig med banken om at sperring av kontoen for betalingstjenester var saklig begrunnet etter finansavtaleloven § 14. Klager fikk ikke medhold.

Kilde: FinKN-2017-508

7.21 Er reell rettighetshaver politisk eksponert person (PEP)?

Utfordring? Er rapporteringspliktige pålagt å undersøke om reell rettighetshaver er Politisk Eksponert Person (PEP)?

Vurdering: Ja, i Hvitvaskingsloven § 12 og § 13 er det presisert at den rapporteringspliktige må ha systemer på plass for å avgjøre om reell rettighetshaver eller andre personer som kan handle på vegne av kunden eller er gitt disposisjonsrett er PEP.

Fra og med ikrafttreddelsen av ny hvitvaskingslov vil også norske PEP omfattes. Tidligere har det bare vært utenlandske PEP.

Det finnes ingen lister med komplett oversikt over PEP. Den rapporteringspliktige må derfor alltid spørre kunden noen er PEP, i tillegg til at det anbefales å gjennomføre søk i compliance- databaser, samt åpne kildesøk dersom det er mistanke om det foreligger en PEP-relasjon.

Utkast til ny hvitvaskingslov inneholder konkrete krav til forsterkede kundetiltak for PEP. Se neste delkapittel.

7.22 Konsekvenser av at reell rettighetshaver er PEP

Utfordring: Hvordan håndtere at en av de reelle rettighetshaverne er en PEP?

Vurdering: Dersom den reelle rettighetshaver er en PEP skal den rapporteringspliktige iverksette forsterkede kundetiltak, jf. Hvitvaskingsloven § 17.

Regelen er en videreføring av dagens regelverk men kravene i regelen forsterkes ytterligere: Dersom reell rettighetshaver er *nær familiemedlem* eller *kjent medarbeider* til en PEP skal også forsterkede kundetiltak iverksettes.

Hvilke personer som utgjør nære familiemedlemmer og kjente medarbeidere er definert i Hvitvaskingsloven § 1 (1) bokstav g) og h).

Forsterkede kundetiltak innebærer at det må iverksettes *ytterligere tiltak*, enn de normale kundetiltak for å sikre kjennskap om kunden, reelle rettighetshavere, tilknyttede parter, kundeforholdets formål og tilsiktede art, jf. Hvitvaskingsloven § 18.

FATF¹²⁰ anbefaler minst følgende forsterkede kundetiltak:

1. Sikre at kundeforholdet *godkjennes* av person i overordnet stilling før kundeforholdet etableres eller videreføres (overordret må ha tilstrekkelig kunnskap om hvitvasking til å kunne vurdere den konkrete risikoen)
2. Innhente *ytterligere informasjon* om PEP, inkludert navn, adresse, personnummer/fødselsnummer, relasjon som medfører PEP-status, verv og stilling og land veret/stillingen er tilknyttet
3. Innhente ytterligere informasjon om *kunden* (f.eks. yrke, formuesforhold, informasjon tilgjengelig i offentlige databaser, internett, osv.), og oppdatere informasjonen om kunden og reelle rettighetshavere oftere enn ellers
4. Innhente ytterligere informasjon om *formålet* med kundeforholdet
5. Innhente informasjon om *opphavet til midlene og formuen* til kunden, for eksempel lønns slipper, kvitteringer, kontrakter, gavebrev mv.
6. Innhente informasjon om årsakene til planlagte eller gjennomførte transaksjoner
7. Gjennomføre forsterket *overvåking* av kundeforholdet, ved å øke antallet og hyppigheten av kontroller, og å velge ut mønstre av transaksjoner som krever nærmere undersøkelser, og
8. kreve at den første *betalingen* som gjennomføres, blir gjort via en konto i kundens navn med en bank underlagt tilsvarende krav om gjennomføring av kundetiltak (som finansinstitusjonen selv).

Den rapporteringspliktige må begrunne hvilke kundetiltak som er benyttet, samt dokumentere informasjonen. En kunde skal være underlagt forsterkede kundetiltak minst 12 måneder etter PEP-en avsluttet stillingen eller vervet.

7.23 PEP i offentlig eide foretak

Utfordring: Hvordan kan man håndtere offentlig eide foretak, som nesten alle er ledet av PEP, uten at det vil medføre en unormalt høy andel høyrisiko kunder?

Vurdering: Hvitvaskingsloven definerer nasjonale og internasjonale PEP automatisk som høyrisiko, som krever forsterkede kundetiltak av PEP og kunde (se kapittel 7.15 og 7.16 over).

Men selv om en person anses for å være politisk eksponert, kan det være ulike grader av politisk innflytelse og risiko. For eksempel vil en person som har en politisk stilling i hjemkommunen kanskje være mindre utsatt enn PEPer i en statlig funksjon eller internasjonal stilling. PEPens rolle i foretaket bør også vurderes, for eksempel om PEPen har signaturrettigheter, eller på andre måter kan utøve innflytelse mv.

¹²⁰ NOU 2016: 26, punkt 5.4.3.1.3

Definisjonen av PEP er ikke ment å omfatte stillinger på mellomnivå eller lavere nivå. I tillegg bør momenter som geografi, bransje, transparens i eierstrukturen, produkter og tjenester mv. vurderes.

Offentlig eide virksomheter finner man i flere jurisdiksjoner, som Norge og ellers i Skandinavia, men også stater i Midtøsten, Russland, Singapore og Kina, hvor det kan være svært nær tilknytning til statslederne, som ikke har den nødvendige uavhengigheten. Norge, som et stabilt og sikkert land er et økende marked for direkte-investeringer, som gir grunn til å vente at de utenlandske investorene vil benytte norske rapporteringspliktiges produkter og tjenester. Bare siden 2005 har kinesiske selskaper direkte-investert over 6 milliard amerikanske dollar i Norge.¹²¹ Tilsvarende ser vi også fra blant annet USA, Russland og Europa.

Rapporteringspliktige som server mange offentlig eide foretak bør vurdere å inkludere en særskilt vurdering i sin egen risikovurdering, hvor blant annet ulike former for PEP vurderes.

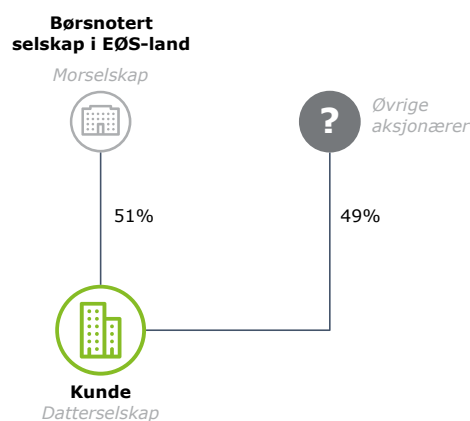
7.24 Børsnoterte selskaper

Utfordring: Børsnoterte selskaper anses normalt for å ha lavere hvitvaskingsrisiko, blant annet fordi de allerede er underlagt strengt tilsyn fra tilsynsmyndigheter, krav om transparens og meldeplikt. Likevel bidrar børsnoterte selskaper investeringsmuligheter, store verdier og hyppige transaksjoner, noe som også medfører en risiko for hvitvasking. Hvordan kan denne risikoen håndteres?

Vurdering: En undersøkelse¹²² fra 2016 viser at ca. 25% av verdiene på Oslo Børs, tilsvarende nesten 500 milliarder, er forvalterregistrerte aksjer. Forvalterne er primært fra USA, Storbritannia og Luxembourg. Bare én av forvalterne var norsk. De største næringene med bruk av utenlandske investorer er innen finans, telecom og sjømat.

«Det er åpenbart en mangel på både oversikt over og forståelse for hvem de kinesiske investorene er, deres motiver og bidrag.»
- Seniorforsker NUPI,
Hans Jørgen Gåsemyr

Kilde: <http://www.nupi.no/Nyheter/Fersk-rapport-om-kinesiske-investeringer>

¹²¹ American Enterprise Institute, China Global Investment Tracker, sist besøkt mars 2018.

¹²² Garsjø og Seglem, Skjult eierskap på Oslo Børs, 2016

I henhold til Hvitvaskingsloven § 14 (2) skal den rapporteringspliktige «ikke identifisere reelle rettighetshavere når kunden er et selskap med eierandeler opptatt til handel på regulert marked i EØS-stat eller er underlag tilsvarende informasjonsplikt», dvs. børsnotert selskap i en EØS-stat.

Unntaket i omfatter også hvor kunden er et *majoritetseid datterselskap* av et børsnotert selskap, slik det ikke oppstilles krav om å identifisere reelle rettighetshavere i slike selskaper.

Hvitvaskingsloven spesifiserer ikke hvordan eventuelle øvrige aksjonærer og reelle rettighetshavere skal behandles. Men ettersom risikoen og ansvaret for å gjennomføre tilstrekkelige tiltak for å avdekke og forhindre hvitvasking og terrorfinansiering hviler på den rapporteringspliktige, bør det basert på en risikobasert tilnærming og ved egnede tiltak undersøkes om det finnes øvrige personer som tilfredsstillt kravene til reelle rettighetshaver, og om så er tilfelle bør ordinær kontroll gjennomføres.

For børsnoterte selskaper registrert *utenfor* EØS skal det gjennomføres kundetiltak som for vanlige juridiske personer.

7.25 Internasjonale eiere

Utfordring: Det er ofte svært vanskelig å identifisere utenlandske eiere. Hvordan kan dette håndteres?

Vurdering: Norske selskapsdatabaser, som www.ravn.no, www.bisnode.no, www.proff.no inneholder informasjon om formelt eierskap, særlig for aksjeselskaper (andre organisasjonsformer som foreninger mv. har mindre informasjon tilgjengelig). I norske konsern vil det derfor normalt være mulig å følge eierstrukturen bakover i flere ledd. Dersom konsernet eller eierskapet har utenlandske forgreninger, vil norske selskapsdatabaser normalt ikke inneholde informasjon om reell rettighetshaver.

Ved implementeringen av EUs 4. hvitvaskingsdirektiv vil Norge og implementere en ny lov om register over reelle rettighetshavere.¹²³ Hvitvaskingsloven legger opp til at en rekke juridiske og fysiske personer (definert i § 2) har plikt til å innhente informasjon som navn, bostedsland, fødselsdato og grunnlag for å anse personen som reell rettighetshaver. En svakhet ved registeret er blant annet at NUF og børsnoterte selskaper ikke skal registrere reelle rettighetshavere.

Det er grunn til å tro at registeret ikke fullt ut vil bidra til identifisering av reelle rettighetshavere, og rapporteringspliktige må være oppmerksom på at man *ikke* bare kan legge informasjonen i registeret til grunn.

Informasjon om utenlandske eiere må derfor søkes i det landet for eieren bor/driver. Selskapsdatabaser og åpne kildesøk kan også gi nyttig informasjon. Se kapittel 6 for oversikt over utenlandske eierskapsregister og søketips i åpne kildesøk.

¹²³ NOU 2016:27, Utkast til lov om register over reelle rettighetshavere, side 246 følgende.

7.26 Endringer i eierskapet/kontroll hos kunden

Utfordring: Plutselig kan eierskapet/ kontrollen hos en kunde endre seg, for eksempel som følge av aksjesalg, generasjonsskifte, emisjoner (innhenting av ny kapital) mv. Hvordan skal slike endringer håndteres?

Vurdering: Informasjon om endringer av eierskap/ kontroll myndighet hos kunden kan komme fra flere kilder som kunden selv, media, løpende oppfølging mv. Det er viktig at den rapporteringspliktige har prosedyrer for hvordan slik informasjon skal håndteres, blant annet så bør den rapporteringspliktige sikre at:

Avtalen med kunden inneholder krav om at kunden skal informere rapporteringspliktig ved endringer i eierskap/ kontroll, for eksempel ved fusjoner/fisjoner/salg/ oppkjøp/gave mv (ulike terskler bør legges til grunn for ulike foretakstyper). Kundeavtaler bør også inneholde adgang til å si opp kundeforholdet.

Det er etablert interne rutiner som sikrer *deling av informasjonen* internt i foretaket til nødvendige personer. Eksempelvis, i forbindelse med en kredittsak opplyser kunden i en e-post til kredittsjefen at halvparten av aksjene i foretaket ble solgt til en ny investor, for å sikre frisk kapital i selskapet. Dette er informasjon som også er nyttig for kundebehandler og AHV-avdelingen, for eksempel i den videre oppfølgingen.

Det er etablert rutiner for å *vurdere konsekvensen* av endringene og hvorvidt det er adgang til å opprettholde kundeforholdet, eventuelt prosedyrer for å avvise kunden.

Etablert rutiner for å sikre at *oppdatert informasjon om nye eiere og nye reelle rettighetshavere* (og annen kundeinformasjon) innhentes og dokumenteres.

Ansatte får *trening og opplæring* i å stille oppfølgingsspørsmål til kundene. Ved endringer i kjente og gamle kundeforhold kan det oppleves ubehagelig å skulle stille kritiske spørsmål om endringer. Dette er likevel noe den rapporteringspliktige må gjøre for å forstå kundeforholdet.

Utfordrende endring i eierskap | Et norsk foretak ble gjennom nyhetsartikler gjort oppmerksom på at den søreuropeiske samarbeidspartneren, som de hadde hatt et kundeforhold til i mange år, hadde solgt majoriteten av aksjene sine til en ny investor.

Investoren var oppgitt å være et selskap i et skatteparadis. Bak selskapet stod, i siste ledd, et av barna til en afrikansk diktator i et av verdens mest korrupte land.

Manglende kontraktsregulering av slike eierskifter medførte risiko for at det norske foretaket kunne bli erstatningsansvarlig for kontraktsbrudd dersom kontrakten ble hevet.

7.27 Indre selskaper

Utfordring: Indre selskaper kan bidra til å skjule reelle rettighetshavere. Hvordan kan slike selskaper identifiseres og håndteres?

Vurdering: Et indre selskap er et «anonymt» selskap bestående av to eller flere deltakere som ikke opptre utad overfor tredjepersoner.¹²⁴ Selskapets representeres av en hovedmann, som kan være både en privat eller juridisk person (typisk et annet selskap) og tilsvarende gjelder for deltakerne. Selskapet er ikke et eget rettssubjekt, kan ikke registrere seg i Foretaksregisteret eller Enhetsregistret og har ikke eget organisasjonsnummer.¹²⁵

Som hovedregel skal selskaper ved opprettelsen utarbeide en skriftlig selskapsavtale som alle medlemmer signerer på.¹²⁶ Dette kravet gjelder likevel ikke for indre selskaper. Det er ikke uvanlig at slike avtaler utarbeides, men de er ikke da det vil være i strid med hele formålet til det indre selskapet om ikke å opptre utad.

Indre selskap er vanlig blant såkalte «kompetansebedrifter» som advokatfirmaer, meglerbedrifter og konsulentforetak hvor det er arbeidsinnsatsen som skaper overskuddet. Indre selskaper benyttes også i prosjekter, for eksempel ved finansiering av et SPV hvor investorene inngår som stille deltakere i et indre selskap, som representerer de samlet utad. Det er ulike årsaker til at en ønsker å benytte indre selskaper i sitt foretak. En av hovedårsakene er at indre selskaper gir større fleksibilitet for deltakerne til å ta egne bestemmelser i motsetning til aksjeloven som setter opp en rekke lovfestede krav- og prosesser. For eksempel kan man i indre selskaper inngå egne selskapsavtaler mellom deltakerne hvor de selv bestemmer utbytte, i motsetning til aksjeloven hvor utbyttekravene følger eierandelen.

Det er krevende å avdekke om et foretak har indre selskaper og hvem som er deltakere i slike selskaper, nettopp fordi formålet er at det indre selskapet ikke skal opptre utad. Men indre selskaper kan (siden 2005) være *regnskapspliktige*, noe som innebærer at anonymiteten til en viss grad brytes. Regnskapsplikten oppstår for eksempel ved salgsinntekter som overstiger kr 5 millioner og eller en av deltakerne er et aksjeselskap, allmennaksjeselskap, sameieforetak mm.¹²⁷

Ettersom indre selskaper ikke har eget organisasjonsnummer er det ikke mulig for regnskapsregisteret å identifisere ethvert regnskapspliktig indre selskap, og det er grunn til å tro at det er *stor underrapportering av regnskaper*.¹²⁸

Av 587 «identifiserte» indre selskaper i 2007 hadde kun ca. 40% innlevert regnskap. Indre selskaper mottar kritikk fra skattemyndigheter på grunn av mistanke om ulovlig skattestrukturering.¹²⁹

Kunden bør alltid, ved gjennomføring av kundetiltak bes om redegjøre for selskapsstrukturen, inkludert om det finnes slike skjulte selskapsstrukturer.

7.28 Sovereign Wealth Funds (statlig investeringsfond)

Utfordring: Statlige investeringsfond utgjør en utfordring for rapporteringspliktige, særlig på grunn av; kompliserte eierstrukturer, utfordringen med å avdekke midlenes opprinnelse og sammenblandingen av roller i stater hvor staten og privat makt henger tett sammen.

¹²⁴ Selskapsloven § 1-2 (1) c).

¹²⁵ Kilde: <https://e24.no/lov-og-rett/advokater-trives-fortsatt-best-i-indre-selskap/3747872>

¹²⁶ Selskapsloven § 2-3

¹²⁷ Kilde: <https://www.brreg.no/bedrift/innsending-av-arsregnskap/innsendingsplikt-indre-selskap/>

¹²⁸ Finansdepartementets vurdering i Ot.prp.nr. 1 (2008-2009) s. 111

¹²⁹ Kilde: <http://www.skatteetaten.no/no/Radgiver/Rettskilder/Uttalelser/Uakseptable-skatteopplegg/Indre-selskaper-og-uakseptable-skatteopplegg--/>

Vurdering: Statlige investeringsfond, ofte omtalt som Sovereign Wealth Funds (SWF) reguleres av det enkelte lands nasjonale rett. Det finnes derfor ingen overordnet definisjon av SWF, men kan betegnes som *et nasjonalt, statseid fond hvor fondets verdier stammer fra statens overskudd*. Verdiene i fondet kan stamme fra blant annet rene skatteoverskudd, privatisering av statlig sektor, inntekter fra utvinning og salg av naturressurser mv. SWF har til formål å sikre en langvarig forvaltning av statens overskudd og sparemidler gjennom blant annet investering i aksjer, fast eiendom, obligasjoner, andre verdipapirer og finansielle objekter. Statens Pensjonsfond Utland («Oljefondet») er verdens største statlige investeringsfond.

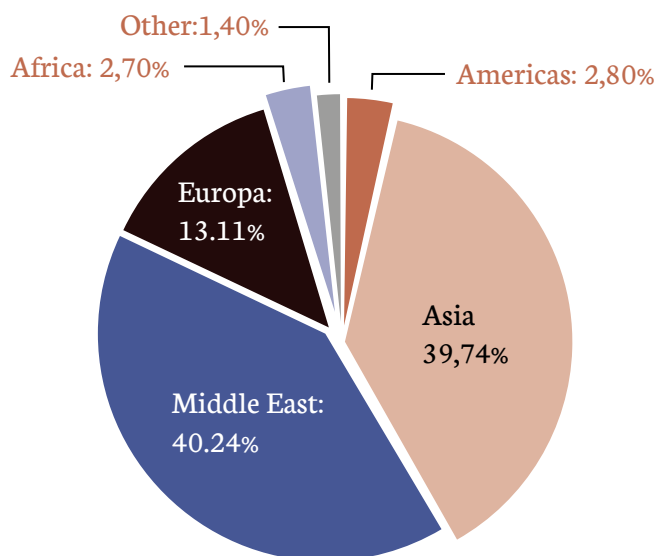
SWF skiller seg fra andre juridiske personer ved at SWF er satt opp for å administrere et lands verdier på nasjonalt nivå. Normalt vil det nasjonale finansdepartementet eller tilsvarende offentlig organ ha ansvaret for administreringen av fondet. Organisering av fondet bør komme eksplisitt til uttrykk i fondets offentlige selskapsdokumenter/ stiftelsesdokumenter. Manglende informasjon om organisering av kontroll er å anse som et rødt flagg som bør undersøkes nærmere.

SWF finnes over hele verden med en overvekt av fond i Midtøsten, Asia og Europa. En oversikt over hvor i verden SWF er etablert (tall for 2015) vises under.¹³⁰

Fra et hvitvaskingsperspektiv er særlig *risikoen* med SWF at fondet kan ha *nære tilknytninger til landets statsledere og statsoverhoder*, særlig i jurisdiksjoner med flytende overganger mellom statsledere og disponering av landets midler, slik situasjonen kan være i Midtøsten og Asia. En utfordring er også at *midlene i fondet er ulovlig eller uetisk anskaffet* av såkalte kleptokrater – statsledere som frarøver en stat verdier og benytter de til private formål, eller at midlene benyttes til å finansiere terrorisme eller benyttes til å manipulere økonomien.

Videre kan SWF misbrukes til å fremme politiske formål, fremfor de rent økonomiske ved for eksempel oppkjøp av viktige industrier, sektorer og foretak eller anskaffelse av kontroll, som kan bidra til politisk påvirkning.

For rapporteringspliktige er det avgjørende å undersøke at fondet faktisk eksisterer, forstå eierskaps- og kontrollstrukturen i fondet, identifisere reelle rettighetshavere og andre tilknyttede parter som kan utøve eierskap eller kontroll over fondet og dets midler. Rapporteringspliktige bør være særlig oppmerksom på relasjonene mellom de personer som har i oppgave å forvalte landets midler og statslederne mv. For eksempel ble Angolas SWF *Fundo Soberano de Angola (FSDEA)* forvaltet av tre personer, inkludert sønnen til Angolas president, som har styrt Angola de siste 30 år og er anklaget for å ha beriket seg og sine barn på bekostning av Angolas befolkning.

¹³⁰ Kilde: <https://www.swfinstitute.org/sovereign-wealth-fund-rankings/>

Rapporteringspliktige må vurdere risikoen av landet SWF er registrert i, blant annet:

- Korrupsjonsrisiko
- Tilknytning til terrorisme eller tilknytning til andre stater som støtter terrorregimer
- Tilknytning til personer, organisasjoner, foretak eller jurisdiksjoner som omfattes av sanksjoner

Kilder til informasjon om risikoer i ulike jurisdiksjoner finnes blant annet på Transparency Internationals hjemmeside (www.transparency.org) og CIA World Factbook (<https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/>).

Swiss financial watchdog FINMA said in December 2017 that the Swiss subsidiary of U.S. bank JPMorgan had committed serious anti-money laundering breaches in relation to Malaysian sovereign wealth fund 1MDB.

“The bank failed in particular to identify the money-laundering risks relating to cash flows between business accounts and personal accounts,” the supervisor said.

“In one case, it credited hundreds of millions of U.S. dollars from the 1MDB sovereign wealth fund, allegedly earmarked for the purchase of a company, to the personal account of an individual with close ties to a 1MDB business partner.”

Kilde: <https://www.reuters.com/article/us-jpmorgan-swiss-1mdb/swiss-find-serious-shortcomings-at-jpmorgan-in-1mdb-case-idUSKBN1EF13T>

Ved risikovurderingen og gjennomføring av kjenn-din-kunde av SWF kan det være relevant å undersøke om SWF er medlem i International Forum of Sovereign Wealth Funds (IFSWF).¹³¹ De 31 medlemmene utgjør en tredjedel av verdens SWF og medlemmene i IFSWF forplikter seg frivillig til å etterleve IFSWFs code of conduct (nedfelt i the Santiago Principles), som blant annet stiller krav til transparens om styresett og organisasjon.¹³² En rekke land, samt OECD og Verdensbanken deltar i IFSWF som permanente observatører. Gjennom medlemskapet forplikter IFSWF-fondene seg til å publisere informasjon om fondets midler, styresett og ledelse. Fond som ikke er medlemmer av IFSWF bør derfor underlegges strengere kontrolltiltak.¹³³ **En liste over alle medlemmene finnes tilgjengelig på IFSWFs sider, www.ifswf.org.**

¹³¹ International Forum of Sovereign Wealth Funds ble etablert i 2009 for å utarbeide et sett frivillige prinsipper – «the Santiago Principles» – for å øke kunnskapen om SWF gjennom økt transparens av styring og organisering. For mer informasjon se www.ifswf.org

¹³² IFSWF hadde pr. 2017 31 medlemmer, hvor medlemmene forplikter seg til å etterleve the Santiago Principles.

¹³³ JMLSG 5.3.215, s 113 anbefaler at «Additional steps will be required if the fund is not an IFSWF member»

7.29 Skallselskaper

Utfordring: Hva er et 'skallselskap' og hvordan kan slike selskaper håndteres?

Vurdering: Det finnes ingen enhetlig definisjon på skallselskaper, men kan beskrives som et selskap (ulike organisasjonsformer kan benyttes), som typisk ikke driver egen virksomhet, ikke har en fysisk adresse og som i seg selv ikke eller i liten grad genererer selvstendig verdiskapning.

Det som gjør skallselskap attraktive for ulovlig virksomhet er at selskapets reelle rettighetshaver kan skjules, gjerne gjennom kjeder av nasjonale og internasjonale selskapsstrukturer. En gjennomgang av både hvitvasking- og korrupsjonssaker viser at skallselskaper brukes i stor grad til å skjule reelt eierskap, sanksjonerte personer og selskaper, utbytte fra korrupsjon, narkotikavirksomhet, menneskesmugling, skatteunndragelser, plyndring av statlige ressurser, krigsherrer, terrororganisasjoner mv.¹³⁴

Skallselskaper er i seg selv ikke ulovlige og det kan være mange legitime årsaker til at slike selskapsstrukturer benyttes, blant annet til å eie, kjøpe og selge fast eiendom. For eksempel er slike selskaper populære blant utenlandske eiendomsinvestorer i USA fordi USAs skattelovgivning gir dem mulighet til å kreve store skaffefradrag.

Skallselskaper er største kjøperne av luksuseiendom i USA

I fjerde kvartal 2015 var **58% av alle eiendomskjøp i USA over \$ 3 million gjort av limited liability corporations.**

Verdien på eiendomstransaksjonene utgjorde **\$ 61.2 milliard dollar**

I Miamis fasjonable Bal Harbour distrikt ble en luksusleilighet med 24-timers room service og privat butler i 2011 kjøpt for nærmere \$3 millioner dollar.

Kjøperen var selskapet Isias 21 Property, forvaltet av det anonyme selskapet Mateus 5 International Holding, registrert på British Virgin Islands.

Dokumentene fra Panama Papers kunne avsløre at mannen selskapene var Paulo Octávio Alves Pereira, en brasiliansk eiendomsutvikler og politiker tiltalt for korrupsjon i Brasil.

Kilde: <http://www.miamiherald.com/news/business/real-estate-news/article69248462.html>

https://www.washingtonpost.com/news/wonk/wp/2016/04/12/how-secretive-shell-companies-shape-the-u-s-real-estate-market/?utm_term=.c78ea3eff40d

¹³⁴ StAR – the Stolen Asset Recovery Initiative, The Puppet Masters, 2011

Skallselskaper benyttes også i omorganiseringer. For eksempel ved *fusjon* av selskaper kan de fusjonerende selskapene sette opp et nytt, tomt selskap som den felles virksomheten samles i.

Inngåelse av *Joint Ventures* er også en situasjon hvor bruk av skallselskaper er vanlig. Joint Venture avtaler blant flere selskaper i ulike jurisdiksjoner kan ha ønske om at Joint Venturet skal ha sitt sete i et 'nøytralt' land, for å sikre aktørene lik behandling for loven.¹³⁵

Andre vanlige bruksområdet for skallselskaper er *holding-selskaper*, *eiendomsselskaper* for fast eiendom eller kapitalvarer mv.

Utfordringen er å identifisere om et selskap er legitimt. Vanlige selskaper vil normalt etterlate 'spor' om sine aktiviteter, for eksempel egne nettsider, deltagelse i bransjeorganisasjoner, fysiske kontorlokaler, medieoppslag osv. Offentlige regnskaper¹³⁶ kan også gi indikasjoner på om det er virksomhet i selskapet, for eksempel lønnsutgifter, kjøp og salg av eiendeler, endringer i gjeld og fordringer mv.

Amerikanske US Department of the Treasury har, basert på en gjennomgang av MT-meldinger, identifisert momenter (red flags) som kan indikere bruk av skallselskap:¹³⁷

- Lite eller ingen informasjon tilgjengelig for å positivt identifisere avsender, mottaker eller reell rettighetshaver til midlene (ved bruk av åpne kildesøk, selskapsdatabaser, eller ved henvendelser til korrespondentbank/ avsenderbank, sistnevnte mest aktuelt for bankkunder)
- Betalinger uten bestemte formål, referanse til de underliggende varer eller tjenester, eller bare henvisning til kontaktperson eller fakturanummer uten en nærmere beskrivelse av varen/tjenesten
- Varer og tjenester sammenfaller ikke med informasjonen kunden tidligere har oppgitt eller fremstår som unormale for typen virksomhet og verdier som overføres (for eksempel unormalt høye eller lave priser i forhold til normal verdi på varen/ tjenesten)
- Informasjon mottatt fra korrespondentbank stemmer ikke overens med de faktisk observerte transaksjonene/ transaksjonsmønsteret
- Avsender og mottaker av transaksjonen deler samme adresse, og oppgir en postboksadresse, oppgir en agents adresse, eller andre mistenkelige forhold knyttet til adressen
- Midler er overført i store, runde beløp
- Unormalt stor andel av transaksjonene overføres til begunstigede
- Unormalt stor variasjon og høyt antall av begunstigede som mottar midler fra ett selskap
- Hyppig involvering av utenlandske begunstigede (særlig lokalisert i skatteparadis eller ved bruk av internasjonale transaksjoner).

I undersøkelsen av et selskap, som man mistenker kan være et skallselskap, er det flere undersøkelser man kan foreta, for eksempel:

- Forsøke å identifisere reelle rettighetshavere gjennom selskapsregister, åpne kildesøk, regnskapsinformasjon mv.

¹³⁵ StAR – the Stolen Asset Recovery Initiative, *The Puppet Masters*, 2011

¹³⁶ Regnskap for selskaper med rapporteringsplikt er gratis tilgjengelig på www.brreg.no

¹³⁷ FinCen, FFIEC BSA/AML Examination Manual, https://www.ffiec.gov/pdf/bsa_aml_examination_manual2006.pdf, side 287; og FinCens Potential Money Laundering Risks Related to Shell Companies, https://www.fincen.gov/sites/default/files/shared/AdvisoryOnShells_FINAL.pdf

- Gjennomfør søk i åpne kilder for å avdekke negative nyheter relatert til foretaket og ledelse
- Søk i selskapsregister, åpne kilder og sosiale media for å avdekke:
 - om det finnes andre selskaper registrert på samme adresse, eller om adressen tilsvarer privatadresse til noen i styre og ledelse
 - om styre og ledelsen har andre roller, som kan indikere at de operer som stråmenn, for eksempel at de er tilknyttet advokatfirmaer/ revisjonsfirmaer/ tilbyder av virksomhetstjenester, eller tilsynelatende ikke har noen relasjon til selskapet (tilfeldige personer)
- (Ved bankoverføringer) undersøke informasjon som følger transaksjonen – for eksempel navn på parter mv. som oppgis i transaksjonen

Ved innhenting og behandling av personopplysninger må den rapporteringspliktige alltid være oppmerksom på *personvernlovens* krav.

Ved mistanke om at kunden benytter eller opererer via skall-selskap, bør den rapporteringspliktige gjennomføre ytterligere undersøkelser. Dersom mistanken ikke kan avkreftes er beste praksis og den klare anbefaling at kundeforholdet ikke skal inngås eller eksisterende kundeforhold avsluttes.

7.30 Hylleselskap

Utfordring: Hva er hylleselskap og hvilken risiko er knyttet til slike selskap?

Vurdering: Begrepet 'hylleselskap'¹³⁸ brukes vanligvis om selskaper som er:

- Et 'sovende' selskap uten virksomhet med det formål å selges senere (selskapet ligger på 'hyllen')
- Har organisasjonsnummer og etablert bankrelasjon (bankkonto)
- Stiftet med standard stiftelsesdokumenter og vedtekter
- Har inaktive aksjeeiere, styre og forvaltere (dersom relevant)

Formålet med hylleselskap er å kunne ha et ferdig etablert selskap lett tilgjengelig ved behov. Når selskapet selges overføres aksjene til ny kjøper, og eksisterende styre byttes ut. Ved overdragelsen følger også selskapets historikk med, for eksempel innleverte regnskaper og historikk over styremøter og generalforsamlinger. Dette gir inntrykk av at selskapet er eldre og mer etablert enn det er i realiteten er, som gir det et skinn av legitimitet.

Frem til selskapet selges og tas i bruk til virksomhet av kjøper vil hylleselskapet også være et skall-selskap. Ved overdragelse har kjøper også gjerne muligheten til å benytte eksisterende styre. For utenforstående vil endringene i selskapet bare bestå av en endring av eierne, forutsatt at denne endringen registreres i offentlige register (sammenlign bruken av bearer shares under).

Skall-selskap har mange *legitime anvendelsesområder* og benyttes for eksempel ofte ved omorganisering av foretak. Et selskapet som skal fisjonere sin virksomhet velger av praktiske årsaker å bruke et etablert selskap til å plassere den utfisjonerte delen i, fremfor å stifte et nytt selskap. Tidligere var slike selskaper mye brukt på grunn av lang saksbehandlingstid hos selskapsregistrene, men i dag er det enkelt å opprette nye selskaper på nettet. Det tilsier derfor mindre behov for slike selskaper.

¹³⁸ StAR – the Stolen Asset Recovery Initiative, The Puppet Masters, 2011

Kilde: OCCRP, www.reportingproject.net/the-russian-laundromat/

Hylleselskaper er kjent for å være benyttet i hvitvaskingsoperasjoner, som blant annet *the Russian Laundromat*¹³⁹ hvor russiske kriminelle fra 2011-2014 skal ha hvitvasket over 20 milliarder dollar ved hjelp av hylleselskaper og skallselskaper i hele verden, falske lån og medvirkende dommere i Moldova og Latvia (se illustrasjon fra OCCRP til venstre).

Rapporteringspliktige skal kjenne sin kunde og forstå dens virksomhet. Ettersom et hylleselskap allerede har en 'historie' kan selskapet fremstå som mer etablert og troverdig enn det egentlig er, noe som vil kunne påvirke risikovurderingen av kunden.

Det er videre en risiko at eierskapet av selskapet aldri blir overført til ny eier, og ved undersøkelse av reell rettighetshaver vil man bare finne de originale oppretterne av selskapet.

Hvorvidt man står overfor et hylleselskap kan være krevende å avdekke, men det anbefales å undersøke:

- *Selskapets historikk* (for norske selskaper er informasjon tilgjengelig i Brønnøysundregistrene). Er det tegn til aktivitet i selskapet, noe som er vanlig for selskaper over tid, for eksempel endring av styre, forretningsadresse, revisor, regnskapsfører e.l.
- Identifisere *tidligere styremedlemmer/ roller* i selskapet og undersøke om de samme personene har roller i andre selskaper. Ofte vil oppretterne selv stå som styremedlemmer ved opprettelsen. Informasjon om rollesøk finnes blant annet på www.proff.no
- Gjennomføre åpne kildesøk på eksisterende og tidligere styremedlemmer, for å avdekke om personene er tilknyttet profesjonelle aktører som tilbyr skallselskaper
- Gjennomføre åpne kildesøk på selskapets *forretningsadresse* for å avdekke om adressen tilhører profesjonelle aktører som tilbyr skallselskaper, postkasse e.l.
- Gjennomgang av *regnskaper* for å sammenligne forretningsaktivitet med for eksempel tidspunkt for navneendring eller styreendring. Store endringer kan indikere at selskapet tidligere har vært tomt
- Ved innhenting og behandling av personopplysninger må den rapporteringspliktige alltid være oppmerksom på *personvernlovens* krav.

¹³⁹ Kilde: <https://www.occrp.org/en/laundromat/the-russian-laundromat-exposed/>

7.31 Bearer shares

Utfordring: Hva er 'bearer shares' og hvordan håndtere reelle rettighetshavere med slike verdipapir?

Vurdering: Bearer shares er aksjer i form av fysisk papirer hvor bæreren (the bearer) av aksjene også er eier. Aksjene registreres ikke i en aksjeeierbok, aksjeeierregister eller på annen måte. Den personen som finner verdipapiret på gaten blir også eier.

Slike aksjer kan blant annet benyttes til overføring av arv, uten å lage kompliserte avtaler og testamenter. Men fra et hvitvaskings synspunkt er risikoen med bearer shares at det ikke finnes noen skriftlig dokumentasjon på hvem som eier aksjene. På den måten kan personer enkelt kontrollere store verdier uten at noen kan kontrollere verken hvem som eier aksjene, eierandelene, beregning av skatteforpliktelser mv.

Bearer shares¹⁴⁰ er ikke tillatt i Norge og er sterkt kritisert av blant annet FATF¹⁴¹ og OECD¹⁴² for å skjule reelt eierskap. De aller fleste land, inkludert såkalte skatteparadiser har forbydd bearer shares, selv om enkelte aksepterer bearer shares som oppbevares av en forvalter eller registreres i en aksjeeierbok. Av den grunn har bearer shares mistet en stor del av sin appell overfor de som ønsker å skjule sin identitet.

I tillegg er hovedregel og beste praksis blant banker og finansinstitusjoner at bearer shares ikke aksepteres, slik at det ikke er mulig å åpne konto og benytte finansinstitusjonens tjenester.

For norske rapporteringspliktige er den klare regel at bearer shares ikke aksepteres og kunder som holder eiendeler gjennom denne type aksjer skal avvises, eller kundeforholdet avsluttes.

7.32 Virtuelle verdier (Crypto assets)

Utfordring: Hvordan skal virtuell valuta eller kryptovaluta håndteres i relasjon til hvitvaskingsrisiko og plikten til å identifisere reell rettighetshaver og midlenes opprinnelse?

Vurdering: Virtuell valuta/ kryptovaluta (i fellesskap her benevnt «kryptovaluta») er desentralisert valutaenhet, som ikke støttes av nasjonalbanker. Valutaen «utvinnes» gjennom et datanettverk som løser kompliserte algoritmer. Valutaen sikres ved bruk av avansert kryptering. Denne krypteringen sikrer også anonymitet i transaksjoner, ved at partene involvert i en transaksjon bare opptrer ved bruk av en identifikasjonskode og ikke egen identitet. Alle transaksjoner i nettverket er synlig for enhver, men da slik at bare identifikasjonskoden viser og ikke hvem som står bak koden/transaksjonen.

Kryptovaluta er fremdeles et nytt fenomen og alle fordeler og ulemper er ennå ikke avklart, ei heller spørsmål knyttet til regulering av valutatypen og de involverte aktørene. Med den nye hvitvaskingsloven blir tilbydere av vekslingstjenester mellom virtuell valuta og offisiell valuta og tilbydere av oppbevaringstjenester for virtuell valuta underlagt hvitvaskingsregelverket som rapporteringspliktig. Finanstilsynet skal føre tilsyn med at slike aktører overholder hvitvaskingsloven, jf. Hvitvaskingsforskriften § 1-3 .

¹⁴⁰ Kilde: <http://www.cbc.ca/news/business/panama-papers-bearer-shares-1.3525434>

¹⁴¹ FATF, <http://www.fatf-gafi.org/countries/>

¹⁴² OECD, Behind the corporate veil, 2001, <http://www.oecd.org/daf/ca/43703185.pdf>

Tilbydere av vekslings- og oppbevaringstjenester skal etter 15. oktober 2015 ha tilsvarende systemer og kontroller som øvrige rapporteringspliktige for å gjennomføre kundetiltak, monitorering, oppfølging og rapportering i henhold til kravene i hvitvaskingsloven og hvitvaskingsforskriften.

Ettersom tilbydere av vekslings- og oppbevaringstjenester per i dag normalt vil være avhengig av en bankforbindelse for å utøve sin virksomhet, bør bankene vurdere behovet for å gjennomføre konkrete risikovurderinger av tilbydernes interne hvitvaskingssystemer.

Kryptovaluta er i seg selv ikke ulovlig, men det er identifisert en rekke risikomomenter, inkludert:

- Kjøp og salg av kryptovaluta kan gjøres under anonymitet
- Kryptovaluta er benyttet til hvitvasking og terrorfinansiering
- Kryptovaluta kan benyttes til omgåelse av internasjonale sanksjoner, særlig ved bruk av såkalte 'privacy coins'
- Kryptovaluta åpner for at kriminelle kan kjøpe og selge ulovlige varer og tjenester, alt fra våpen til menneskehandel, barneovergrep, narkotika, organer, leiemordere mv.
- Kryptovaluta brukes som oppgjørsmiddel ved utpressing, ID-tyveri, cyber-crime, hacking mv.

Bruken av kryptovaluta hadde svært stor økning i 2017. Tidligere var kjøp og salg av kryptovaluta mest forbeholdt teknologientusiaster, men den senere tid har også finansielle aktører investert i valutaene. Det resulterte i en enorm verdistigning, enkelte på flere tusen prosent. Som følge av dette har også mange vanlige mennesker gjort større og mindre investeringer i kryptovaluta, i håp om å kunne selge med fortjeneste.

Kort forklart kjøpes og selges kryptovaluta ved at kjøperen oppretter en digital lommebok (wallet), og flere aktører krever nå at kjøper legitimerer seg.¹⁴³ Kjøper kan deretter overføre penger til den digitale lommeboken, enten fra kredittkort eller fra egen bank. Med penger i den digitale lommeboken kan kjøperen kjøpe og selge ulike valuta, eller ha valuta stående som en investering. Når kjøper ønsker å få utbetalt verdien av kryptovaluta veksles de om til penger i ordinær valuta, som så overføres tilbake til kjøpers bankkonto.

Rapporteringspliktige er etter hvitvaskingsloven forpliktet til å kjenne sin kunde og reelle rettighetshavere og informasjon om hvor kundens midler stammer fra. Kryptovalutaens anonymitet medfører utfordringer for de rapporteringspliktige. Kryptovaluta er i seg selv ikke ulovlig, men som følge av kryptovalutaens iboende risiko rapporteringspliktige må foreta en konkret risikovurdering av hvorvidt kryptovaluta aksepteres, og dersom ja må det etableres rutiner for sikker håndtering.

¹⁴³ For mer praktisk informasjon om kjøp og salg av kryptovaluta: <https://aksjebloggen.com/nyttig/miniguider/hvordan-kjope-bitcoin-hos-coinbase/>

For private aktører som investerer i kryptovaluta bør det som vanlig foretas en konkret risikobasert vurdering. For oppfyllelse av hvitvaskingsregelverket kreves det at kunden kan redegjøre for midlenes opprinnelse. Privatkunden må derfor kunne dokumentere midlenes opprinnelse i innskudd eller uttak.

Det kan tenkes ulike situasjoner hvor privatpersoner kjøper og selger kryptovaluta. På den ene siden står privatpersoner som kjøper kryptovaluta for mindre beløp, og spekulerer litt i ulike valutatyper. Etter en stund veksles valutaen til penger og personen sitter igjen med en fortjeneste.

På den andre siden kan man stå overfor kunder med store beløp, som for eksempel ønskes benyttes som egenkapital i fast eiendom. Kunden hevder at midlene stammer fra prisøkning på kryptovaluta.

I begge situasjoner er det relevant å dokumentere midlenes opprinnelse, for eksempel ved dokumentasjon av innskudd, prisøkningen på kryptovalutaen og uttaket.

¹⁴⁴ Kilde: <https://www.dn.no/nyheter/2017/12/03/1816/Teknologi/bitcoin-topp-stoppet-av-nordea-saksoker-banken>

¹⁴⁵ Kilde: <https://e24.no/lov-og-rett/bitcoin/dn-bitcoin-toppen-tapte-i-retten-mot-nordea/24204073>

¹⁴⁶ Kilde: <https://www.dn.no/nyheter/2017/12/05/2228/Teknologi/bitcoin-investor-far-ikke-apnet-nordea-kontoen>

8.

Kilder og hjælpemidler

8.1 Nasjonale og internasjonale organisasjoner og kilder

En rekke internasjonale organisasjoner arbeider aktivt med forebygging og forhindring av hvitvasking, terrorfinansiering og andre former for økonomisk kriminalitet. Flere av organisasjonene utarbeider retningslinjer, anbefalinger og maler som både danner grunnlaget for EU og nasjonalstater ved implementering av nytt regelverk, og som kan være nyttig for rapporteringspliktige ved utarbeidelsen av egne compliance-programmer og etterlevelse av nasjonalt og internasjonalt regelverk.

Under følger en liste av de sentrale organisasjoner og henvisning til relevant litteratur.

Internasjonale kilder

Organisasjon	Beskrivelse	Kilde
Financial Action Task Force (FATF)	<p>FATF er et mellomstatlig organ opprettet av G7 landene i 1989. FATF setter internasjonale anerkjente standarder for bekjempelse av hvitvasking og terrorfinansiering.</p> <p>FATF har utarbeidet <i>40 Recommendations</i>, som er en detaljert liste over aksepterte standarder. De 40 anbefalingene er hensyntatt ved utarbeidelsen av EUs 4. Hvitvaskingsdirektiv og utkast til ny hvitvaskingslov (se NOU 2016:27). Interpretative Notes inneholder mer utfyllende retningslinjer og kommentarer til de enkelte anbefalingene.</p> <p>FATF-medlemmene gjennomfører jevnlig kontroller for å klarlegge effektiviteten av implementeringen av de 40 anbefalingene. <i>FATF Mutual Evaluation Reports</i> inneholder kritiske kommentarer og anbefalinger til forbedringer.</p> <p>FATF utarbeider jevnlig en liste over <i>High-risk and non-cooperative jurisdictions</i>, dvs. jurisdiksjoner med svake AML/CTF systemer og prosesser.</p> <p>En rekke Regional Units har ansvaret for evaluering av hvitvaskingstiltak og nye standarder;</p> <ul style="list-style-type: none"> • the Asia/Pacific Group on Money Laundering (APG) • the Caribbean Financial Action Task Force (CFATF) • the Select Committee of Experts on the Evaluation of Anti-Money Laundering Measures (MONEYVAL) • Intergovernmental Action Group Against Money Laundering in West Africa (GIABA) • the Financial Action Task Force on Money Laundering in South America (GAFISUD) • the Eastern and Southern African Anti-Money Laundering Group (ESAAMLG) <p>FATF har også utarbeidet <i>Guidance on transparency and beneficial ownership</i>.</p>	<p>Hjemmeside: www.fatf-gafi.org</p> <p>40 recommendations: www.fatf-gafi.org/publications</p> <p>Mutual evaluation reports: http://www.fatf-gafi.org/publications/mutualevaluations/?hf=10&b=0&s=desc(-fatf_releasedate)</p> <p>Mutual evaluation report - Norge 2014 og 2018: http://www.fatf-gafi.org/publications/mutualevaluations/documents/fur-norway-2018.html</p> <p>High-risk and non-cooperative jurisdictions: http://www.fatf-gafi.org/publications/high-riskandnon-cooperativejurisdictions/?hf=10&b=0&s=desc(fatf_releasedate)</p> <p>Guidance on transparency and beneficial ownership: http://www.fatf-gafi.org/media/fatf/documents/reports/Guidance-transparency-beneficial-ownership.pdf</p>

The Basel Committee on Banking Supervision (Basel Committee)	Baselkomiteen er et internasjonal organ for sentralbanker. Baselkomiteen er hovedaktør i å sette den globale standarden for bankovervåking og har utarbeidet en global retningslinjer for KYC og due diligence.	Hjemmeside: https://www.bis.org/bcbs/publ/d405.pdf
Egmont Group of Financial Intelligence Units (Egmont Group)	Egmont-gruppen er et samarbeidsnettverk for myndigheter for å bedre tilgang til- og utveksling av finansiell etterretning på tvers av landegrensler, samt utveksle erfaringer om ny trender og teknologi. Egmont-gruppen hadde i 2016 135 medlemmer, hvor Økokrim representerer Norge.	Hjemmeside: https://egmontgroup.org/en/document-library/19
The Wolfsberg Group	Wolfsberg-gruppen består av 13 globale banker som arbeider med å utvikle industristandarder og veiledning relatert til KYC, AML og CTF policyer og retningslinjer.	Hjemmeside: http://www.wolfsberg-principles.com/index.html
The World Bank og The International Monetary Fund	Verdensbanken og Det internasjonale pengefondet samarbeider med FATF i arbeidet mot hvitvasking og terrorfinansiering. Institusjonene krever at land som ønsker deres støtte og samarbeid må ha effektive kontroller på plass.	Hjemmeside: http://www.imf.org/en/About/Factsheets/Sheets/2016/08/01/16/31/Fight-Against-Money-Laundering-the-Financing-of-Terrorism
The Committee of Experts on the Evaluation of Anti-Money Laundering Measures and the Financing of Terrorism (MONEYVAL)	MONEYVAL er et permanent overvåkingsorgan i Europarådet som har til oppgave å kontrollere implementering og etterlevelse av internasjonale standarder for bekjempelse av hvitvasking og terrorfinansiering, samt gi anbefalinger til nasjonale myndigheter til nødvendige forbedringer av deres systemer. MONEYVAL utgir gjennomfører ' mutual evaluation ' av stater som ikke omfattes av FATF (dvs. primært øst-europeisk stater, inkludert Andorra, Kypros, Liechtenstein, Malta, Russland m.fl.)	Hjemmeside: https://www.coe.int/en/web/moneyval/home
Organisation for Economic Cooperation and Development (OECD)	OECD er en internasjonal organisasjon bestående av 35 industriland (pr 2016) med velutviklet økonomi. Formålet for organisasjonen er å stimulere økonomisk utvikling og verdenshandel. OECD er aktive i bekjempelsen av skatteunndragelse og korrupsjon og utgir retningslinjer mv.	Hjemmeside: http://www.oecd.org/corruption/

Norske kilder

Finanstilsynet	Mange av de rapporteringspliktige er underlagt tilsyn fra Finanstilsynet, som fører kontroll med etterlevelsen av hvitvaskingsregelverket. Finanstilsynet utgir veiledninger og rundskriv om den nærmere forståelsen av hvitvaskingsregelverket.	Rundskriv/ veiledninger: https://www.finanstilsynet.no/tema/hvitvasking-og-terrorfinansiering/
-----------------------	---	--

Hvitvasking.no	Hvitvasking.no er drives i fellesskap av Finanstilsynet og ØKOKRIM . Nettsiden er ment som en nasjonal ressurs for i arbeidet mot hvitvasking og terrorfinansiering.	Hjemmeside: www.hvitvasking.no
Nasjonalt tverretattlig analyse- og etterretningssenter (NTAES)	NTAES er et samarbeid mellom Tolletaten, UDI, NAV, Mattilsynet, Arbeidstilsynet, Skatteetaten, Kriminalomsorgen, Kripos, Politiets utlendingsenhet og Økokrim. NTAES har samarbeidet om å utarbeide en situasjonsbeskrivelse for arbeidslivskriminalitet , hvor formålet er å samle og systematisere ny og eksisterende kunnskap om arbeidslivskriminalitet på tvers av enhetene. Rapportene inneholder beskrivelse av utviklingstrekk innen arbeidslivskriminalitet, utsatte bransjer, metoder og motiver og indikatorer på slik kriminalitet, for eksempel svart arbeid, fiktiv fakturering, skatte- og avgiftssvindel, ID-svindel og ID-tyveri, menneskehandel, trygdesvindel, sosial dumping mv.	Situasjonsbeskrivelse av arbeidslivskriminalitet 2014: https://www.politiet.no/globalassets/04-aktuelt-tall-og-fakta/arbeidslivskriminalitet/arbeidsmarkedskriminalitet-i-norge---tverretattlig-situasjonsbeskrivelse-2014.pdf Situasjonsbeskrivelse av arbeidslivskriminalitet 2017: https://www.arbeidstilsynet.no/contentassets/f674ff98062c43759df34b157a5232f6/arbeidslivskriminalitet-i-norge.-situasjonsbeskrivelse-2017.pdf
Finans Norge	Finans Norge er hovedorganisasjon for finansnæringen i Norge og representerer om lag 240 finansbedrifter med rundt 36 000 ansatte. Finans Norge har som formål å formidle næringens standpunkter til ulike grupper i det norske samfunn; politikere, statsforvaltningen, forbrukermyndigheter, internasjonale samarbeidspartnere og beslutningstakere og forbrukere. Finans Norge utgir blant annet publikasjoner og nyttige verktøy .	Hjemmeside: https://www.finansnorge.no/ Ofte stilte spørsmål om hvitvasking: https://www.finansnorge.no/aktuelt/nyheter/2017/10/ofte-stilte-spor-smal-om-hvitvasking/
Global Alliance for Tax Justice (Tax Justice Network)	Tax Justice Network er en internasjonal organisasjon, inkludert avdeling i Norge. TI arbeider for global skatterettferd med et åpent og demokratisk skattesystem og utarbeider informasjon om skatteparadis, hemmelighold og reelle rettighetshavere. Tax Justice Network gir årlig ut Financial Secrecy Index som rangerer verdens land etter finansielt hemmelighold.	Hjemmeside: http://taxjustice.no/ Financial Secrecy Index: https://www.financialsecrecyindex.com
Transparency International (TI)	Transparency International er en global organisasjon, med avdeling i Norge, som arbeider mot korrupsjon og samarbeider med myndigheter, næringsliv og sivilsamfunn om å utvikle og iverksette effektive tiltak for å bekjempe korrupsjon. TI utarbeider årlig den globale Corruption Perception Index som rangerer korrupsjonsrisiko i 176 land.	Hjemmeside: www.transparency.no Corruption Perception Index: https://www.transparency.org/news/feature/corruption_perceptions_index_2017
Lovdata.no	Lovdata.no publiserer norske lover, forskrifter og rettsavgjørelser , samt annet juridisk materiale. Hvitvaskingsloven- og forskriften er tilgjengelig på lovdata.no	Hvitvaskingsloven (2015): https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2018-06-01-23 Hvitvaskingsforskriften (2015): https://lovdata.no/dokument/SF/forskrift/2018-09-14-1324

8.2 Nasjonale og internasjonale risikovurderinger og rapporter

Et sentralt krav fra FATF er at hver medlemsstat utarbeider nasjonale risikovurderinger som tar for seg risikoen for hvitvasking og terrorfinansiering. Slike nasjonale risikovurderinger vil gi de rapporteringspliktige viktig innblikk i de overordnede utfordringer på et nasjonalt nivå, samt kan gi innspill til områder som krever særlige tiltak eller overvåkenhet.

Under oppstilles en liste over noen sentrale kilder for risikovurderinger. I tillegg vil risikovurderingene normalt være tilgjengelig på nettsidene til de respektive finanstilsyn/ politimyndigheter/ andre myndigheter. Risikovurderingene oppdateres jevnlig og kildene kan endre seg.

Etat	Kilde
Kontaktinformasjon til EUs Financial Intelligence Units (tilsvarende ØKOKRIM)	https://www.europol.europa.eu/about-europol/financial-intelligence-units-fiunet/eu-fius-points-of-contact
Norges Justis- og beredskapsdepartement	Nasjonal risikovurdering - Hvitvasking og terrorfinansiering Norge: http://www.hvitvasking.no/ https://www.regjeringen.no/no/aktuelt/ny-risikovurdering-av-hvitvasking-og-terrorfinansiering/id2573298/
Finanstilsynet	Hvitvasking og terrorfinansiering: https://www.finanstilsynet.no/tema/hvitvasking-og-terrorfinansiering/
KRIPOS	Trendrapport Organisert og annen alvorlig kriminalitet i Norge 2016: https://www.nsr-org.no/getfile.php/Dokumenter/Eksterne%20publikasjoner/Den_organiserte_kriminalitete_2016.pdf
Finanstilsynet i UK	Veiledning om eierskap og kontroll i selskaper (engelsk): https://www.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/621687/psc-statutory-guidance-companies.pdf Veiledning om eierskap og kontroll i LLP: https://www.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/523122/Draft_statutory_guidance_LLPs.pdf Joint Money Laundering Steering Group (JMLSG) Guidance on AML: http://www.jmlsg.org.uk/
FATF	Mutual Evaluation Reports: http://www.fatf-gafi.org/publications/mutualevaluations/?hf=10&b=0&s=desc(fatf_releasedate)

Europol

Money Laundering:

[https://www.europol.europa.eu/crime-areas-and-trends/crime-areas/economic-crime/money-laundering?ct\[article\]=article&ct\[event\]=event&ct\[guide\]=guide&ct\[panel\]=panel&ct\[multimedia\]=multimedia&ct\[news\]=news&ct\[operation\]=operation&ct\[page\]=page&ct\[document\]=document&page=3](https://www.europol.europa.eu/crime-areas-and-trends/crime-areas/economic-crime/money-laundering?ct[article]=article&ct[event]=event&ct[guide]=guide&ct[panel]=panel&ct[multimedia]=multimedia&ct[news]=news&ct[operation]=operation&ct[page]=page&ct[document]=document&page=3)

Financial Intelligence Group – Report 2017:

<https://www.europol.europa.eu/publications-documents/suspicion-to-action-converting-financial-intelligence-greater-operational-impact>

EU Terrorism Report 2017:

<https://www.europol.europa.eu/newsroom/news/2017-eu-terrorism-report-142-failed-foiled-and-completed-attacks-1002-arrests-and-142-victims-died>

Interpol

Annual reports:

<https://www.interpol.int/News-and-media/Publications2/Annual-reports2>

The United Nations Office on Drugs and Crime (UNDOC)

Annual reports:

<http://www.unodc.org/unodc/en/about-unodc/annual-report.html>

OECD

Rapport - Behind the corporate veil:

<http://www.oecd.org/daf/ca/43703185.pdf>

8.3 Oversettelse - utenlandske aksjeselskaper

Aksjeselskaper er en av de mest brukte selskapsformene globalt. På generelt grunnlag utgjør et aksjeselskap en egen juridisk person som og medfører at aksjonæren (enten fysisk eller juridisk person) ikke er ansvarlig for mer enn den aksjekapitalen som er innbetalt.

Aksjeselskaper er regulert under det enkelte lands rett og vil ha ulike rettigheter og plikter, både for selskapet selv, men også selskapets aksjonærer og reelle rettighetshavere. Hvilken informasjon man kan forvente å finne om et enkelt aksjeselskap vil derfor variere fra land til land.

Mange land benytter betegnelsen *Limited Liability Company (LLC)*, uten at det gir indikasjon på hvor i verden selskapet er lokalisert. For eksempel benyttes LLC i Brasil, USA, Bermuda, UK, Kina, Singapore, for å nevne noen. Alle land har ulike krav til rapportering, offentlighet, nasjonalt eierskap og registrering av informasjon om reelle rettighetshavere mv.

Tabellen på neste side inneholder en liste med nasjonale beskrivelser og forkortelser av aksjeselskaper.

Land	Beskrivelse	Forkortelse
Norge	Aksjeselskap	AS
EU	Societas Europaea	SE
Australia	Proprietary Limited / PTY Limited	PTY Ltd
Brasil	Sociedade Anonima	SA
Danmark	Aktieselskab	A/S
England	Public limited company	plc, PLC eller Ltd.
Finland	Osakeyhtiö	OY
Frankrike	Société Anonyme	S.A./SA
Færøene	Partafelag	P/F
Hellas	Ανώνυμη Εταιρεία	A.E.
Hong Kong	Private Limited Company	PLC
	Limited Liability Company	LLC
Italia	Società per azioni	S.p.A.
Japan	Kabushiki kaisha	K.K.
	Kabushiki gaisha	株式会社
Kina	Limited Liability Company	LLC
	Company Limited by Shares	CLS
Latvia	Akciju Sabiedriba	AS
Luxemburg	Societe Anonyme	SA
Mexico	Sociedad Anonima	SA
Nederland	Besloten Vennootschap	B.V.
	Naamloze Vennootschap	N.V.
Polen	Spółka Akcyjna	S.A.
Romania	Societate pe acțiuni	S.A.
Russland	Акционерное общество	AO (<i>står for firmanavnet</i>)
Singapore	Limited Liability Company;	LLC
	Company Limited by Shares	CLS
Spania	Sociedad Anónima	SA
Sverige	Aktiebolag	AB
Tyskland, Østerrike, Sveits	Aktiengesellschaft	AG
	Gesellschaft mit beschränkter Haftung	GmbH
UK mv.	Limited Liability Company;	LLC
	Company Limited by Shares	CLS
	Public Limited Company	PLC
USA	Corporation (Incorporation)	Inc. eller Corp.
	Limited Liability Company;	LLC
	Company Limited by Shares	CLS

8.4 Utenlandske selskapsregister

Tabellen under viser en oversikt over sentrale selskapsregister. Se kapittel 5.2.10 for mer informasjon om hva slags informasjon som kan forventes å finnes i selskapsregister.¹⁴⁷

EU

European Business Register	http://www.ebr.org/
Albania	http://www.qkr.gov.al/nrc/default1.aspx
Andorra	http://www.omp.a.ad/en/
Belgium	http://www.eurodb.be/
Croatia	http://www1.biznet.hr/HgkWeb/do/language?lang=en_GB
Cyprus	http://www.zefix.admin.ch/
Czech Republic	http://www.mfcr.cz/en/
Denmark	http://www.cvr.dk/
Estonia	https://ariregister.rik.ee/
Finland	http://www.prh.fi/en/index.html
France - Infogreffe	https://www.infogreffe.fr/societes/
France - INPI	http://www.inpi.fr/fr/accueil.html
Germany	https://www.unternehmensregister.de/ureg/?submitaction=language&language=en
Gibraltar	http://www.companieshouse.gi/
Greece	http://www.acci.gr/acci/Home/tabid/28/language/en-US/Default.aspx
Guernsey	http://www.guernseyregistry.com/homepage/
Iceland	http://www.statice.is/Statistics/Enterprises-and-turnover/Enterprises
Ireland (Republic of)	https://www.cro.ie/
Isle of Man	http://www.gov.im/ded/companies/companiesregistry.xml
Italy	http://www.infocamere.it/en/home
Jersey	http://www.jerseyfsc.org/
Latvia	http://www.ur.gov.lv/
Lithuania	http://www.registrucentras.lt/index_en.php?_kkd=en
Luxembourg	https://www.rcsl.lu/mjrsc/jsp/IndexActionNotSecuredaction?time=1418807647088&loop=1
Malta	http://registry.mfsa.com.mt/
Netherlands	http://www.kvk.nl/
Norway	http://www.brreg.no/
Norway	http://www.lottsitft.no/
Poland	http://ms.gov.pl/en/about-the-ministry-of-justice/
Portugal	http://www.irn.mj.pt/IRN/sections/inicio
Romania	https://e-justice.europa.eu/content_business_registers-104-en.do
San Marino	http://www.cc.sm/
Serbia	http://www.apr.gov.rs/Default.aspx?alias=www.apr.gov.rs/eng
Slovakia	http://www.or.sr.sk/default.asp?lan=en
Spain - Central Mercantile Register	http://www.rmc.es/Home.aspx?lang=en
Spain	http://www.registradores.org/en/index.jsp
Sweden	http://www.bolagsverket.se/
Switzerland	http://www.zefix.admin.ch/

Midtøsten

Bahrain	http://www.big.bh/einvestor.web/
Dubai	http://www.difc.ae/registration-and-setup/
Israel	http://www.justice.gov.il/mojeng/
Jordan	http://ccd.gov.jo/
Lebanon	http://cr.justice.gov.lb/search/res_list.aspx

Oceania

Australia	http://www.asic.gov.au/
New Zealand	http://www.business.govt.nz/

¹⁴⁷ StARs rapport fra 2011 The Puppet Masters inneholder en konkret beskrivelse av innholdet i ulike selskapsregister. Rapporten er tilgjengelig på star.worldbank.org

Afrika

Nigeria	http://new.cac.gov.ng/home/
South Africa	http://www.cipc.co.za/
Rawanda	http://org.rdb.rw/busregonline

Asia

Hong Kong	http://www.cr.gov.hk/
India	http://www.mca.gov.in /
Malaysia	https://www.ssm-einfo.my/index.php
Philippines	http://www.sec.gov.ph/
Singapore	https://www.acra.gov.sg/home/
Sri Lanka	http://www.drc.gov.lk/
Thailand	http://www2.moc.go.th/main.php?filename=index_design4_en

Amerika

Canada	http://corporationscanada.ic.gc.ca/eic/site/cd-dgc.nsf/Intro
Colombian Chamber of Commerce	http://www.confecamaras.org.co/
United States of America	https://www.gov.uk/government/publications/overseas-registries/overseas-registries#us-regs
United States of America (SEC)	https://www.sec.gov/edgar/searchedgar/companysearch.html
Uruguay	http://www.dgr.gub.uy
Mexico	http://ifrem.edomex.gob.mx/registro_sociedades_mercantiles
Honduras	http://190.5.103.114/clienteremoto/default.aspx

Delstater i USA

Alabama	http://www.sos.alabama.gov/
Alaska	http://commerce.alaska.gov/CBP/Main/
Arizona	http://www.azcc.gov/divisions/corporations/
Arkansas	http://www.sosweb.state.ar.us/corp_ucc.html
California	http://kepler.sos.ca.gov/
Colorado	http://www.sos.state.co.us/
Connecticut	http://www.sots.state.ct.us/Business/BusinessMain.html
Delaware	http://corp.delaware.gov/
Florida	http://www.miamidade.gov/businessexpress/start-register.asp
Georgia	http://sos.ga.gov/
Hawaii	http://www.ehawaii.gov/dcca/bizsearch/exe/bizsearch.cgi
Idaho	http://www.sos.idaho.gov/corp/corindex.htm
Indiana	http://www.in.gov/sos/business/
Illinois	http://www.illinois.gov/Business/Pages/run.aspx
Iowa	http://www.sos.state.ia.us/
Kansas	http://www.kssos.org/business/business.html
Kentucky	http://www.sos.ky.gov/Pages/default.aspx/
Louisiana	http://www.sos.la.gov/BusinessServices/Pages/default.aspx
Maine	http://www.state.me.us/sos/cec/corp/index.html
Maryland	http://www.dat.state.md.us/sdatweb/charter.html
Massachusetts	http://www.state.ma.us/sec/cor/coridx.htm
Michigan	http://www.michigan.gov/business
Minnesota	http://da.sos.state.mn.us/minnesota/home/dahome.asp
Mississippi	http://www.sos.ms.gov/
Missouri	http://www.sos.mo.gov/categories.asp?id=2
Montana	https://app.mt.gov/bes/
Nebraska	http://www.nebraska.gov/business/
Nevada	http://nvsos.gov/sosentitysearch/corpsearch.aspx
New Hampshire	https://www.sos.nh.gov/corporate/soskb/CSearch.asp?dtm=443587962962963
New Jersey	http://www.state.nj.us/njbgs/
New Mexico	http://www.tax.newmexico.gov/Businesses/Register-your-Business/Pages/Home.aspx
New York	http://www.dos.ny.gov/
North Carolina	https://www.sosnc.gov/corporations/
North Dakota	https://secure.apps.state.nd.us/sc/busnsrch/busnSearch.htm

Ohio	http://business.ohio.gov/
Oklahoma	http://www.state.ok.us/?c=4
Oregon	http://www.filinginoregon.com/
Pennsylvania	http://www.state.pa.us/
Rhode Island	http://www.ri.gov/business/
South Carolina	http://www.scsos.com/corp_search.htm
South Dakota	http://sdsos.gov/Business/Default.aspx
Tennessee	http://www.state.tn.us/sos/
Texas	http://www.sos.state.tx.us/corp/index.shtml
Utah	http://www.corporations.utah.gov/
Vermont	http://www.sec.state.vt.us/
Virginia	https://www.scc.virginia.gov/index.aspx
Washington	http://access.wa.gov/
West Virginia	http://www.wvsos.com/wvcorporations/
Wisconsin	http://www.wisconsin.gov/Pages/home.aspx
Wyoming	http://soswy.state.wy.us/Business/Business.aspx

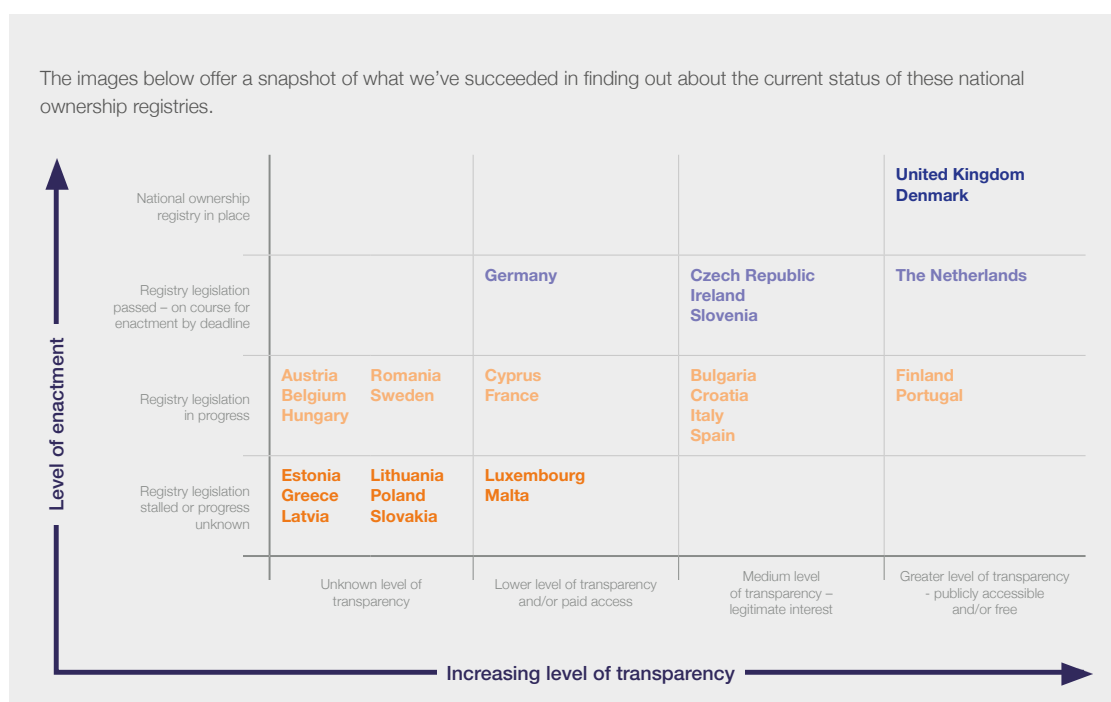
Offshore jurisdictions

Aruba	https://www.arubachamber.com/
Bahamas	http://www.bahamas.gov.bs/rgd
Barbados	http://caipo.gov.bb/site/index.php/search/search-our-database
Belize	http://belizecompaniesregistry.gov.bz/
Bermuda	https://www.roc.gov.bm/roc/rocweb.nsf/roc?OpenFrameSet
British Virgin Islands	http://www.bvifsc.vg/
Cayman	http://www.ciregistry.gov.ky/portal/page/portal/reghome
Cook Island	http://www.bahamas.gov.bs/rgd
Curaçao	http://www.curacao-chamber.cw/services/registry/search-company
Dominica	https://efiling.cipo.gov.dm/#/
Jamaica	https://www.orcjamaica.com/CompanySearch.aspx?cId1=52f041bc-3347-4499-b3db-5f058110a8b9
Marshall Islands	https://www.register-iri.com/miCorporate/index.cfm/Shelf/search
Mauritius	https://portalmns.mu
Nevis	http://www.nevisfsrc.com/products/ibcs/legal-framework
Samoa	http://www.companies.gov.ws
St. Kitts	https://www.fsrc.kn/
St. Lucia	http://www.rocip.gov.lc/stlucia/
St. Vincent	http://svgfsa.com/bus_act.html
Suriname	http://www.surinamechamber.com/index.php
Trinidad and Tobago	https://rgd.legalaffairs.gov.tt/
Vanuatu	https://www.vfsc.vu/

8.5 Implementering av register over reelle rettighetshavere i EU

I henhold til EUs fjerde hvitvaskingsdirektiv er medlemsstatene i EU/ EØS pålagt å implementere nasjonale eierskapsregister som identifiserer reelle rettighetshavere. Figuren under viser nivået av transparens og foreslått transparens i de enkelte EU lands register over reelle rettighetshavere pr. mai 2017.¹⁴⁸

- «Levels of enactment» referer til hvor langt i implementeringsprosessen de enkelte land var pr. mai 2017.
- «Increasing level of transparency» refererer til det forventede og foreslåtte transparensnivået i de ulike lands register, som omfatter blant annet om registrene er offentlig tilgjengelig for allmentheten, om det kreves pålogging og registrering og om tjenesten er gratis.

Kilde: Bureau Van Dijk

¹⁴⁸ Bureau Van Dijk, file:///C:/Users/rgeorgsen/Downloads/Blog_PDF_A_guide_to_the_status_of_EU_national_ownership_registries_for_AML4.pdf

9.

Metode og arbeidsmodell

9.1 Bakgrunn for prosjektet

Rapporteringspliktige etter hvitvaskingsloven er underlagt strenge krav til å forebygge og forhindre at finanssystemet misbrukes til hvitvasking og terrorfinansiering. En grunnleggende forutsetning for etterlevelse av regelverket er at den rapporteringspliktige kjenner identiteten til kunden og reelle rettighetshavere, samt kundeforholdets formål og tilsiktede art slik at den rapporteringspliktige kan iverksette risikobaserte tiltak for å avdekke og forhindre hvitvasking og terrorfinansiering.

Finanstilsynet offisielle veiledning for etterlevelse av hvitvaskingsregelverket er nedfelt i Finanstilsynets Rundskriv. En rekke organisasjoner, som for eksempel Finans Norge har utarbeidet hjelpemidler og konkrete sjekklister for sine medlemmer. Denne rapporten har til hensikt å være et utfyllende hjelpemiddel til allerede eksisterende retningslinjer og veiledninger.

Målsetningen med prosjektet var å utvikle et nytt verktøy, som vil gi støtte og veiledning ved etterlevelse av hvitvaskingsregelverket, og som kan bidra til en standardheving og profesjonalisering av kontrollarbeidet ved identifikasjon av reelle rettighetshavere. I denne rapporten skal vi forsøke å samle noen av de utfordringene bransjen har, og noen av hjelpemidlene, tipsene og triksene som finnes for å forenkle denne jobben.

Et langsiktig mål for prosjektet er at samarbeidsformen mellom rapporteringspliktige, interesseorganisasjoner, tilsynsmyndigheter og etterretningstjenesten kan tjene som en modell for fremtidig utarbeidelse av «best practice».

Denne rapporten er ment som et praktisk hjelpemiddel for personer som i sitt arbeide skal identifisere reelle rettighetshavere. Det kan omfatte både rapporteringspliktige etter hvitvaskingsloven, men også investorer, gravejournalister og samfunnet for øvrig som kan ha nytte av å kunne identifisere hvem som egentlig står bak et foretak.

9.2 Fase 1 - Innledende arbeid

9.2.1 Prosjektpartnere

Initiativtakere til prosjektet er Tax Justice Network–Norge og Norsk Øko-Forum, som også står som formelle utgivere av rapporten. Følgende organisasjoner har i tillegg deltatt i referansegruppen: Finans Norge og Revisorforeningen. Prosjektet er finansiert av Finansmarkedsfondet.

9.2.2 Om prosjektpartnerne

Tax Justice Network – Norge (TJNN) er en del av den internasjonale Global Alliance for Tax Justice. Nettverket i Norge jobber for global skatterettferd. Nettverket arbeider med å informere om de skadelige effektene av skjulte pengestrømmer, fremme kontakt mellom fagmiljøer og interesserte parter, stimulere til og organisere forskning og faglig debatt og å fremme politiske løsninger på utfordringene knyttet til finansielt hemmelighold. Organisasjonen har 19 medlemsorganisasjoner og et nyhetsbrev som når 950 enkeltpersoner. Hovedinntektskilden til foreningen er medlemskontingenter og rammeavtale fra Norads informasjonsstøtteordning. Kontaktperson for prosjektet er Sigrid Klæboe Jacobsen, daglig leder.

Norsk Øko-Forum (NØF) er en tverrfaglig interesseorganisasjon med nærmere 1 000 medlemmer som i sine yrker arbeider mot økonomisk kriminalitet. Foreningen

drives på ideell basis, og har ingen lønnede ansatte. Medlemmene er fra blant annet Skatteetaten, politi- og påtalemyndighet, Tolletaten, og ansatte i anti-hvitvaskingsenheter innen bank og forsikring. Medlemmene arbeider hver eneste dag i førstelinjen med å etterforske mistanker om økonomisk kriminalitet, og følge pengestrømmer, og opplever stadige praktiske utfordringer med å skaffe god informasjon om reelle rettighetshavere. Foreningen er høringsinstans og arrangerer seminarer og konferanser, slik at medlemmene kan bygge gode faglige nettverk. Seminaravgift og kontingent er foreningens hovedinntektskilder. Kontaktperson for prosjektet er Inger A. E. Coll, leder for NØF.

Finans Norge er hovedorganisasjon for finansnæringen i Norge og representerer mer enn 240 finansbedrifter med rundt 50 000 ansatte. Finans Norge arbeider for at næringen skal kunne gjøre jobben så godt som mulig ved å sikre gode rammebetingelser, øke tilliten til næringen og bidra til sikker og effektiv drift. Finans Norges medlemsbedrifter er primært sparebanker, forretningsbanker, livsforsikringsselskap, skadeforsikringsselskap og finanskonsern. Kontaktperson for prosjektet er Evy Ann Hagen, direktør / advokat MNA, Finansjuridisk enhet.

Revisorforeningen er en interesse- og kompetanseorganisasjon for godkjente revisorer i Norge. Revisorforeningen har cirka 5000 medlemmer som arbeider i ekstern revisjon, offentlig sektor og i næringslivet. Om lag 1000 av medlemmene er studenter innenfor økonomifagene. Revisorforeningen driver utstrakt informasjons- og veiledningsvirksomhet og har et bredt etterutdanningstilbud for revisorer og autoriserte regnskapsførere. Revisorforeningen deltar aktivt og spiller en sentral rolle i utvikling av revisjons- og regnskapsfaget nasjonalt, i Norden, EU og globalt. Kontaktperson for prosjektet er fagdirektør Harald Brandsås.

9.2.3 Rapport

Prosjektet skal resultere i et verktøy, i form av en rapport, som skal gi konkret støtte og veiledning til de som skal håndheve hvitvaskingsregelverket. Rapporten skal inneholde anbefalinger og råd for identifikasjon av reelle rettighetshavere, og en samling av identifiserte utfordringer.

Utgiver av rapporten er Tax Justice Network–Norge og Norsk Øko-Forum. Revisorforeningen og Finans Norge har deltatt i prosjektets referansegruppe og bidratt med innspill til rapporten.

9.2.4 Aktuelle brukere av rapporten:

- Rapporteringspliktige
- Nye rapporteringspliktige i henhold EUs fjerde hvitvaskingsdirektiv
- Private og offentlige aktører som gjennomfører Integrity Due Diligence («IDD») eller andre bakgrunnssjekker av kunder og samarbeidspartnere
- Offentlige instanser og kontrollmyndigheter

9.3 Fase 2 – Prosjektgjennomføring

9.3.1 Prosjektorganisering

Prosjektet er gjennomført med følgende prosjektteam:

- Prosjektleder: Peter Ringstad (TJNN)
- Fag- og prosjektansvarlig: Ragnhild Georgsen (Deloitte/ Fana Sparebank)
- Styringsgruppe: Sigrid K. Jacobsen (TJNN), Inger Coll (NØF), Harald Brandsås (Revisorforeningen)
- Referanseressurs: Else Lund, Finans Norge (kontaktperson Evy Ann Hagen, advokat, Finansjuridisk enhet)

9.3.2 Prosjektplan og gjennomføring av prosjektet

Prosjektet ble initiert i desember 2016, med søknad til Finansmarkedsfondet. Prosjektet har blitt utført i tett samarbeid med rapporteringspliktige. En av hovedhensiktene med prosjektet var å skape dialog med de rapporteringspliktige, som til daglige sitter med konkrete utfordringer når det gjelder å identifisere og håndtere informasjon om reelle rettighetshavere.

Gjennom prosjektet har vi identifisert banker, forsikringsselskaper, advokater, revisorer med flere som vi har vurdert som relevante. Disse har vi invitert til workshoper i Oslo og Bergen. Workshopene har blitt gjennomført som en halvdagssamling med en gjennomgang av det juridiske rammeverket, praktiske utfordringer og konkrete problemstillinger, som alle har blitt drøftet i plenum. Deltagerne berømmes for velviljen til å dele sine erfaringer, tips og råd på tvers av organisasjonene. I tillegg til workshops, har TJNN gjennomført flere dybdeintervjuer med sentrale rapporteringspliktige, samt deltatt på Hvitvaskingskonferansen 2017.

En tilbakevendende kommentar er ønsket om mer konkret veiledning om hva som forventes av de rapporteringspliktige.

Prosjektgjennomføringen har blant annet hentet inspirasjon fra våre naboer og kollegaer i Sverige, som gjennom organisasjonen SIMPT (Svenska Institutet mot Penningtvätt) og i samarbeid med bransjeorganisasjonene og deres medlemmer har utarbeidet veiledere for etterlevelse av hvitvaskingsregelverket. Formålet med SIMPTs er å skape en ensartet forståelse av regelverket og sikre at bransjeorganisasjonenes medlemmer effektivt kan implementere den svenske hvitvaskingslovens krav. Det er ønskelig med et tilsvarende samarbeid i Norge. Prosjektet presenteres på NØF-konferansen 2018, med formell lansering etter implementering av ny hvitvaskingslov. Utkast til rapport har blitt diskutert både med Finanstilsynet og Økokrim, som har kommet med verdifull tilbakemelding og innspill.

9.4 Fase 3 – Etterarbeid, formidling og distribusjon

Det er ønskelig at innholdet i rapporten formidles bredt til relevante fagmiljøer, samt at rapporten kan fungere som et springbrett

Utgitt av Tax Justice Network – Norge og Norsk Øko-forum, med støtte fra Revisorforeningen og Finans Norge.